

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Kaczawskie”

Lokalna Strategia Rozwoju dla Partnerstwa Kaczawskiego

na lata 2023-2027

Mściwojów, czerwiec 2023 rok

**DOLNY
ŚLĄSK**

Dofinansowane przez
Unię Europejską

SPIS TREŚCI

ROZDZIAŁ I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego.....	4
ROZDZIAŁ II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	10
ROZDZIAŁ III. Partycypacyjny charakter LSR	15
ROZDZIAŁ IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR	21
ROZDZIAŁ V. Spójność, komplementarność i synergia	45
ROZDZIAŁ VI. Cele i wskaźniki	48
ROZDZIAŁ VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	54
ROZDZIAŁ VIII. Plan działania	58
ROZDZIAŁ IX. Plan finansowy LSR	59
ROZDZIAŁ X. Monitoring i ewaluacja	61
WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY	63
SPIS TABEL.....	63
ZAŁĄCZNIKI DO LSR	64

ROZDZIAŁ I. CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO

1. Nazwa LGD

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Kaczawskie” (dalej nazywana LGD Partnerstwo Kaczawskie lub LGD) jest podmiotem, który jest odpowiedzialny za realizację Lokalnej Strategii Rozwoju (zwaną dalej LSR).

Status prawny LGD: Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Kaczawskie” ma status stowarzyszenia.

- Data wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego: 4 listopada 2008 roku pod nr KRS 0000317167.
- Siedziba oraz Biuro mieści się pod adresem: Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Kaczawskie”, 59-407 Mściwojów 54.

2. OPIS PROCESU TWORZENIA PARTNERSTWA

Zasięg działania Partnerstwa Kaczawskiego rozpościera się na dość rozległym obszarze pomiędzy Legnicą, Jelenią Górą, a Strzegomiem w regionie nazywanym Krainą Wygasłych Wulkanów w dużej części obejmującym Góry i Pogórze Kaczawskie. Kraina Wygasłych Wulkanów to nieformalna, ale utrwalona nazwa naszego regionu Dolnego Śląska, jej znakiem rozpoznawczym jest występowanie skał pochodzenia wulkanicznego. Współcześnie nie mamy w Polsce aktywnych wulkanów. Ostatnie erupcje wulkaniczne na terenie kraju odbywały się kilka milionów lat temu. Procesy wulkaniczne – trzy okresy wulkanizmu można odczytać w skałach występujących na terenie Partnerstwa. Ostatni z tych okresów datuje się na przedział 35-15 milionów lat temu. Charakterystyczną skałą dla tego okresu są bazalty, a pozostałościami wulkanów, zniszczonych przez późniejszą erozję, są odsłonięte dawne kominy wulkaniczne. Wskutek zastygłej w nich bazaltowej lawy tworzoną one wzgórza zwane nekami. Procesy te pozostawiły po sobie krajobraz, w którym widoczne są

Fot. Zamek Grodziec na bazaltowym wzgórzu, archiwum Urzędu Gminy w Pielgrzymce

wypiętrzenia – to nic innego jak pozostałości po wulkanach. Nad Krainą Wygasłych Wulkanów góruje Ostrzyca (501 m. n.p.m). Równie widoczne w krajobrazie są inne pozostałości po wulkanach - Wilcza Góra oraz wzgórze Grodziec.

To właśnie mnogość form i skał pochodzenia wulkanicznego, a także wyraźne ślady aż trzech okresów aktywności wulkanicznej wyróżniają nasz region na mapie Polski, a nawet Europy. „...Mylne byłoby przypuszczenie, że dawne zjawiska wulkaniczne są jedynym walorem Krainy Wygasłych Wulkanów i powodem, dla

którego warto ją odwiedzić. Już sama przyroda nieożywiona oferuje znacznie więcej niż tylko dziedzictwo wulkanizmu, co znalazło najpełniejsze odzwierciedlenie w utworzeniu w 2017 r. Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów. Znaleźć można tu skałki, jaskinie, głębokie przełomy rzeczne, zapoznać się z niezwykle wręcz różnorodnością skał i minerałów, a także zobaczyć materialne pamiątki wielowiekowego wykorzystywania zasobów Ziemi przez ludzi. Niemniej interesujący jest świat roślin i zwierząt, a miarą jego wyjątkowości są ustanowiony we wschodniej części Pogórza Kaczawskiego Park Krajobrazowy „Chelmy” i aż dziesięć rezerwatów przyrody chroniących unikatowe zbiorowiska leśne. Duża część obszaru Krainy Wygasłych Wulkanów jest objęta ochroną w ramach sieci Natura 2000...” – napisał prof. Piotr Migoń, autor przewodnika „Kraina Wygasłych Wulkanów -100 najciekawszych miejsc” i jeden z inicjatorów utworzenia Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów na obszarze LGD.

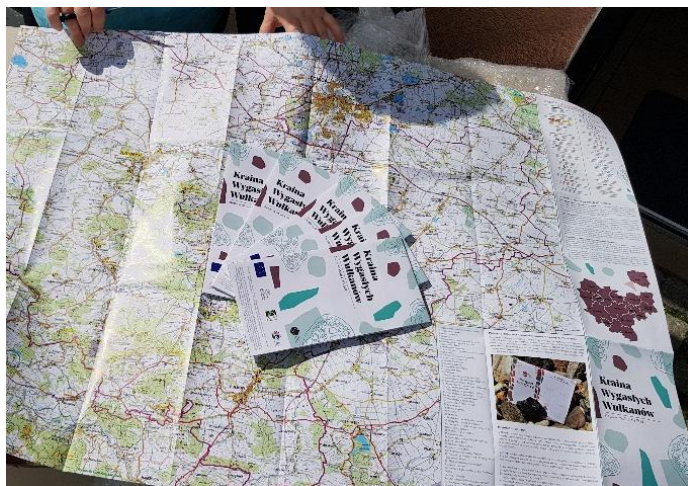
LGD Partnerstwo Kaczawskie swym zasięgiem obejmuje 14 gmin na terenie 3 powiatów: jaworskiego, legnickiego i złotoryjskiego. Jest to 10 gmin wiejskich: Krotoszyce, Legnickie Pole, Męcinka, Mściwojów, Paszowice, Pielgrzymka, Ruja, Wądroże Wielkie, Zagrodno, Złotoryja – wiejska, 2 gminy wiejsko – miejskie: Bolków i Świerzawa oraz 2 gminy miejskie: Wojcieszów i Złotoryja.

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania (dalej nazywana LGD) Partnerstwo Kaczawskie” zostało powołane w sierpniu 2008 roku w drodze wieloletniej współpracy trójsektorowej samorządów, mieszkańców, stowarzyszeń i firm z terenu 11 gmin. Partnerstwo zostało zbudowane w oparciu o wzajemne zaufanie oraz współpracę trzech sektorów: publicznego, społecznego oraz gospodarczego na mocnych filarach działającej na tym obszarze od 2004 roku Grupy Partnerskiej „Góry i Pogórze Kaczawskie”, która otrzymała wsparcie merytoryczne z Krajowej Sieci Grup Partnerskich na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju, koordynowanej przez Fundację Partnerstwo dla Środowiska z Krakowa.

W 2006 roku lokalne Stowarzyszenie na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju Gminy Mściwojów zostało przeobrażone w Stowarzyszenie Kaczawskie. Proces ten stanowił mocne wsparcie dla regionu, stowarzyszenie uzyskało możliwość do korzystania z funduszy zewnętrznych dla regionu. Stowarzyszenie już w latach 2007-2008 realizowało II Schemat Pilotażowego Programu Leader+ w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich 2004 – 2006” i do dziś z dużym sukcesem realizuje misję zrównoważonego rozwoju tworząc Sudecką Zagrodę Edukacyjną w Dobkowie – jako miejsce interpretacji nauk o ziemi i biuro Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów.

Fot. Członkowie LGD Partnerstwo Kaczawskie na wizycie studyjnej, LGD Dolina Karpia 2021 rok, archiwum LGD

Ukierunkowanie działań i środków z LSR na rozwój Geoparku KWW przyczyniło się do znacznego wzrostu zaangażowania biznesu okołoturystycznego w działania i zarządzanie regionem. Mieszkańcy, korzystając z dofinansowań na utworzenie lub rozwój firm, przygotowali wyróżniającą się w województwie ofertę spędzania czasu wolnego i produktów lokalnych. Oferta ta mimo poczynionych już dużych nakładów środków wciąż wymaga wsparcia, w szczególności w zakresie sieciowania i certyfikacji, należy popracować nad jej rozpoznawalnością. Bardzo mocno w podniesienie atrakcyjności regionu zaangażowały się organizacje pozarządowe, które przy wsparciu samorządów mogły realizować projekty inwestycyjne z zakresu infrastruktury turystycznej, zagospodarowania, uporządkowania i wyeksponowania nowych atrakcji oraz promocji regionu. Społeczność członków LGD jest raczej świadoma swojej roli i aktywnie włącza się w przygotowanie i realizację LSR, co potwierdza udział blisko 580 osób w 27 spotkaniach/warsztatach konsultacyjnych zorganizowanych w 2022 roku w ramach poddziałania 19.1 „Wsparcie przygotowawcze” w celu opracowania tej strategii. Bardzo aktywną grupą, co uwidoczniło się podczas spotkań w gminach są seniorzy, którzy korzystają z działań animacyjnych realizowanych przez LGD, a co najważniejsze deklarują udział w zaplanowanych dla nich działaniach i projektach. Wśród nich są też wieloletni członkowie LGD.

Organizując fora młodzieży, wsłuchując się w ich potrzeby, chcemy dać im szansę na decydowanie o zakresie operacji dedykowanej tylko dla nich - ludzi młodych. W dalszym ciągu, szczególnie po okresie pandemii, istnieje duża potrzeba działań międzypokoleniowych, angażujących nowych liderów i pobudzająca aktywność lokalną. Katalizatorem aktywności na wsi najczęściej są kobiety, dlatego chcemy wesprzeć je dedykowanymi działaniami, jako grupę osób w niekorzystnej sytuacji, aby poprzez ich edukację pogłębić zaangażowanie społeczne w ich środowiskach społecznych i miejscowościach.

Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich, promocja rękodzieła, rozwój turystyki, zachowanie dziedzictwa lokalnego oraz integracja to hasła znane mieszkańcom LGD od blisko 20 lat, od kiedy Stowarzyszenie Kaczawskie oraz LGD Partnerstwo Kaczawskie, a później coraz więcej innych organizacji pozarządowych włączyło się w działania na rzecz budowania partnerstwa lokalnego i wzrostu tożsamości mieszkańców z Krainą Wygasłych Wulkanów. Wszystkie te zakresy były elementami kilkudziesięciu projektów finansowanych również z innych źródeł niż Program Leader realizowany w ramach PROW. Do tej pory LGD aktywnie sięgała po środki z konkursów ofert na realizację zadań publicznych m.in. z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego. Przedmiotem projektów było wsparcie rękodzielników, wytwórców, KGW oraz mieszkańców, m.in. poprzez organizację corocznie Kaczawskich Jarmarków Bożonarodzeniowych, czy Powiatowych Przeglądów Zespołów Ludowych. Dodatkowym wsparciem kierowanym nie tylko dla biura i Zarządu LGD, ale

i dla chętnych mieszkańców obszaru, były projekty realizowane przez Dolnośląską Sieć Partnerstw LGD ze środków Krajowej Sieci Współpracy Obszarów Wiejskich. Projekty dla ogółu mieszkańców LGD realizuje również Stowarzyszenie Kaczawskie, np. ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Programu „Działaj lokalnie”, czy też Erasmusa + lub INTERREG-u. Jest to ewenementem i wyróżnikiem wśród lokalnych grup działania w województwie i kraju, aby dwa odrębne stowarzyszenia miały wspólny cel - promocję i zrównoważony rozwoju tego samego obszaru. Wynika to z faktu kontynuacji przez LGD misji Stowarzyszenia Kaczawskiego w momencie dostosowania się do formalnych wymogów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w 2009 roku. Mimo przejęcia przez nowe stowarzyszenie roli lokalnej grupy działania, Stowarzyszenie Kaczawskie nadal realizowało swoje cele na rzecz całego obszaru - wykorzystując do tego celu dodatkowe wsparcie finansowe. Ta wieloletnia współpraca i wzajemne się uzupełnianie pozwoliły na szybszy rozwój regionu, sięganie po nieoczywiste rozwiązania - jak Geopark i aplikowanie do Światowej Sieci Geoparków UNESCO, co w konsekwencji wyróżnia LGD Partnerstwo Kaczawskie na tle innych lokalnych grup działania oraz wyróżnia Geopark Kraina Wygasłych Wulkanów na tle innych geoparków. W sumie w latach 2016 – 2022 r. mamy zrealizowanych ponad 14 projektów finansowanych z innych źródeł, przyczyniających się do aktywizacji, edukacji i promocji mieszkańców Krainy Wygasłych Wulkanów, z czego 6 projektów to projekty realizowane w partnerstwie w kraju i za granicą. LGD realizowała w 2020 r. projekt współpracy „Marki Lokalne Dolnego Śląska - tworzone z pasją” Akronim „MARLO”, a w 2022 r. rozpoczęła realizację międzynarodowego projektu współpracy pn. „Georóżnorodność dla Lokalnego Rozwoju” (Geodiversity for Local Development) Akronim „GEOLOGY”, którego główne działania rozpoczęły się w 2023 roku.

Fot. Członkowie Stowarzyszenia Kaczawskiego i przyjaciele sprzątający Sudecką Zagrodę Edukacyjną, Dobków 2011 rok, archiwum Stowarzyszenia Kaczawskiego

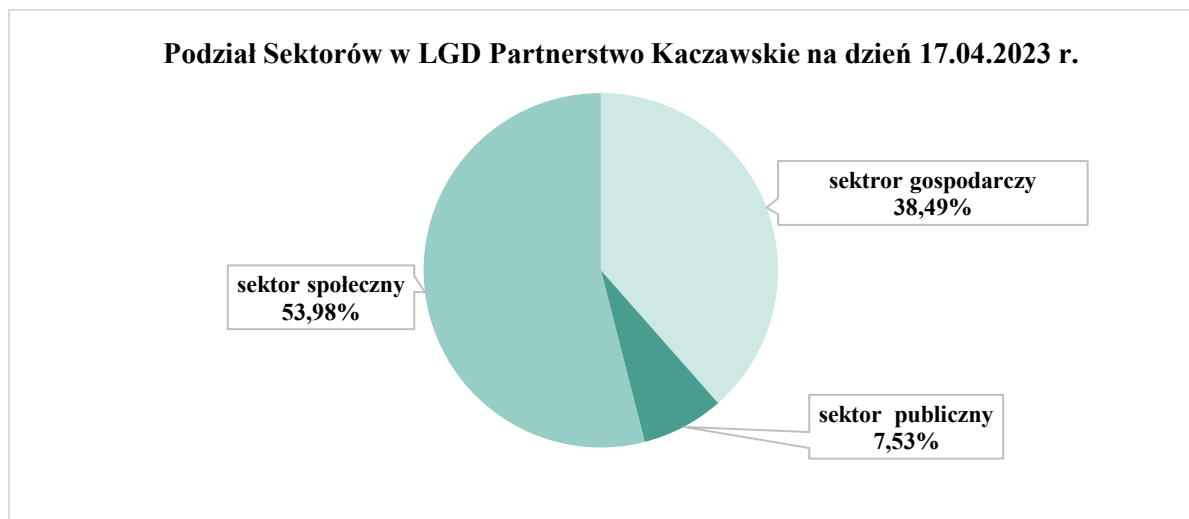
Mimo przejęcia przez nowe stowarzyszenie roli lokalnej grupy działania, Stowarzyszenie Kaczawskie nadal realizowało swoje cele na rzecz całego obszaru - wykorzystując do tego celu dodatkowe wsparcie finansowe. Ta wieloletnia współpraca i wzajemne się uzupełnianie pozwoliły na szybszy rozwój regionu, sięganie po nieoczywiste rozwiązania - jak Geopark i aplikowanie do Światowej Sieci Geoparków UNESCO, co w konsekwencji wyróżnia LGD Partnerstwo Kaczawskie na tle innych lokalnych grup działania oraz wyróżnia Geopark Kraina Wygasłych Wulkanów na tle innych geoparków. W sumie w latach 2016 – 2022 r. mamy zrealizowanych ponad 14 projektów finansowanych z innych źródeł, przyczyniających się do aktywizacji, edukacji i promocji mieszkańców Krainy Wygasłych Wulkanów, z czego 6 projektów to projekty realizowane w partnerstwie w kraju i za granicą. LGD realizowała w 2020 r. projekt współpracy „Marki Lokalne Dolnego Śląska - tworzone z pasją” Akronim „MARLO”, a w 2022 r. rozpoczęła realizację międzynarodowego projektu współpracy pn. „Georóżnorodność dla Lokalnego Rozwoju” (Geodiversity for Local Development) Akronim „GEOLOGY”, którego główne działania rozpoczęły się w 2023 roku.

Naszym celem jest dalszy dynamiczny rozwój regionu w oparciu o posiadane dziedzictwo (kulturowe i przyrodnicze, w tym krajobraz), tradycję oraz potencjał mieszkańców, który chcemy wzmacniać poprzez ich edukację, wsparcie lokalnych aktywności i przedsiębiorczości.

3. Opis struktury LGD

Strukturę Stowarzyszenia „LGD Partnerstwo Kaczawskie” tworzą: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna oraz Biuro Stowarzyszenia. W celu wymiany poglądów między członkami Stowarzyszenia oraz poszukiwania wśród nich inicjatyw oddolnych Walne Zebranie Członków może powołać zespoły robocze, którym przysługuje prawo składania Zarządowi rekomendacji, sugestii i opinii o wszystkich bieżących sprawach Stowarzyszenia oraz prawo do inicjowania określonych działań. Stowarzyszenie posiada Zespół ds. opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju dla Partnerstwa Kaczawskiego na lata 2023-2027.

Skład LGD jest reprezentatywny dla specyfiki obszaru objętego LSR oraz przyjętych kierunków działania. Uwzględnia przedstawicieli wszystkich sektorów, a także grupy osób w niekorzystnej sytuacji. Na dzień 17 kwietnia 2023 r. LGD stanowiło 239 członków.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych LGD.

Grupę interesu publicznego reprezentują przedstawiciele 14 gmin i 1 powiatu oraz przedstawiciele 2 jednostek pomocniczych gminy, a także 1 sołtyska, co stanowi 7,53% wszystkich członków LGD.

Sektor gospodarczy reprezentuje 92 przedstawiciele przedsiębiorstw, podmiotów gospodarczych i rolnicy z obszaru LGD, którzy łącznie stanowią 38,49% ogółu. W tej grupie wyróżniamy grupę interesu przedsiębiorstw z branży turystycznej i oferty czasu wolnego, która stanowi 20,50% wszystkich partnerów LGD.

Sektor społeczny reprezentuje 129 przedstawiciele organizacji pozarządowych, parafii, a także mieszkańców obszaru objętego LSR, wśród których 2,51% stanowią młodzi ludzie do 25 roku życia, a 10,88% stanowią seniorzy po 60 roku życia. Młodzi ludzie i seniorzy mają swojego przedstawiciela w Zarządzie LGD. Silną grupą społeczną na obszarach wiejskich, zdiagnozowaną w LSR jako grupa osób w niekorzystnej sytuacji, są kobiety, które stanowią 52,30% ogółu członków LGD.

Duża liczba członków LGD, w szczególności osób fizycznych, potwierdza otwartość władz na partycypacyjne zarządzanie regionem i na nowe inicjatywy zgłaszane przez poszczególnych członków, czy grupy projektowe, realizujące wspólnie działania w regionie – np. związane z Geoparkiem Kraina Wygasłych Wulkanów. Opracowanie LSR oraz jej wdrażanie, w tym wdrażanie poprzedniej strategii, zawsze oparte jest na konsultacjach z członkami LGD. Konsultacje odbywają się za pomocą internetowych narzędzi komunikacyjnych, spotkań konsultacyjnych, warsztatów zespołu roboczego czy też spotkań z przedstawicielami różnych środowisk i sektorów. Otwartość na inicjatywy członków potwierdza fakt, że do zespołu roboczego powołanego przez Walne Zebranie Członków LGD dołączyły dodatkowe osoby chętne do pracy nad dokumentem. Zarząd LGD na bieżąco informował o postępie prac i konsultował poszczególne etapy opracowania LSR. Liczba 14 aktualizacji poprzedniej strategii na lata 2016-2023 potwierdza, że Zarząd reagował często na zgłaszane propozycje zmian we wdrażaniu LSR zgodnie z potrzebami mieszkańców i nadal będzie to robić, aby dokument odzwierciedlał realne potrzeby mieszkańców i pozwolił osiągnąć zapisane cele.

4. Opis składu organu decyzyjnego

Organem decyzyjnym Stowarzyszenia LGD Partnerstwo Kaczawskie jest Rada, składająca się z przedstawicieli 14 gmin LGD, wybieranych i odwoływanych przez Walne Zebranie spośród członków Stowarzyszenia na podstawie kryteriów zapisanych w § 25 ust. 4 statutu LGD. Osoby wchodzące w skład Rady to osoby z dużym doświadczeniem, posiadające odpowiednie kwalifikacje i predyspozycje do pracy przy wyborze projektów do dofinansowania ze środków Unii Europejskiej. Co najmniej 50% członków Rady posiada doświadczenie w zakresie realizacji projektów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich współfinansowanych ze środków unijnych.

W skład Rady wchodzi przedstawiciele publicznych i prywatnych lokalnych interesów społeczno-gospodarczych i żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji, przy czym w składzie Rady znajduje się przynajmniej: jeden przedsiębiorca, jedna kobieta, jedna osoba poniżej 25 r.ż. lub jedna osoba powyżej 60 r.ż., jedna osoba pełniąca funkcję sołtysa oraz jedna osoba reprezentująca Koło Gospodyń Wiejskich lub Ochotniczą Straż Pożarną, a także przedstawiciele zdiagnozowanych na obszarze objętym LSR grup interesów i przedstawiciel grupy osób w niekorzystnej sytuacji zdiagnozowanej na obszarze objętym LSR.

W dniu 17 kwietnia 2023 r. Walne Zebranie Członków LGD wybrało nowy skład Rady, w ramach którego wśród 14 członków wybrano: **1 sołtyskę, 1 osobę reprezentującą OSP, 3 osoby powyżej 60 r.ż., 5 przedsiębiorców - stanowiących grupę interesu biznesu turystycznego, przedstawiciele grupy interesu sektora publicznego, a także kobiety - zdiagnozowane w LSR, jako grupa w niekorzystnej sytuacji. W strukturze Rady sektor społeczny i gospodarczy reprezentuje po 5 członków, co stanowi odpowiednio po 35,71% całego składu, natomiast sektor publiczny reprezentuje 4 członków, co stanowi 28,58% składu Rady.**

Do kompetencji Rady należy przede wszystkim dokonywanie oceny projektów oraz wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR, a także ustalanie przyznanej kwoty wsparcia.

5. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Organami decyzyjnymi w Stowarzyszeniu są: Walne Zebranie Członków, Rada i Zarząd. Funkcje kontrolną sprawuje Komisja Rewizyjna. Każdy z wymienionych organów posiada swój Regulamin organizacyjny dokładnie opisujący zasady i procedury funkcjonowania, zapewniając przejrzystość, jawność działania i podejmowania decyzji, oraz rozdziela kompetencje poszczególnych organów, co reguluje statut w § 23. ust. 7, § 25. ust. 6 oraz § 25. ust.10 i 11. Ponadto zapis § 17 ust. 6 statutu gwarantuje, że w skład organu Walnego Zebrania, Zarządu i Rady, wchodzi przedstawiciele publicznych i prywatnych lokalnych interesów społeczno-gospodarczych i żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji.

Zgodnie z Regulaminem Rady, Zarząd LGD prowadzi Rejestr interesów członków Rady, który powinien zawierać informacje na temat zajmowanych stanowisk, pełnionych funkcji, prowadzonej działalności zawodowej / gospodarczej / społecznej / naukowej i innej przez poszczególnych członków Rady, pozwalające na identyfikację faktu i charakteru ich powiązań z wnioskodawcami/ poszczególnymi operacjami. Każdy członek Rady zobowiązany jest do udzielenia Zarządowi informacji o dotyczących go aktywnościach i – jeśli dotyczy – podmiotach / instytucjach, z którymi aktywności te są związane, a także – na żądanie Zarządu – do przedłożenia odpowiednich dokumentów na tę okoliczność. Rejestr interesów członków Rady oraz składana przez nich tzw. *Deklaracja bezstronności i poufności*, której formularz stanowi załącznik do Regulaminu Rady, mają zapewnić wybór operacji w sposób transparentny i przejrzysty.

Relacje między członkami LGD na etapie wdrażania LSR są i będą w nowej perspektywie oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji. Właściwe zarządzanie relacjami i komunikacja są kluczowe dla skutecznego realizowania celów strategii rozwoju. Zapisy statutu oraz wypracowane przez 15 lat zasady współpracy potwierdzają, że członkowie LGD Partnerstwo Kaczawskie współpracują ze sobą na zasadzie równorzędności, wzajemnego zaufania i wspólnej odpowiedzialności. Działania LGD, w odpowiedzi na różnorodne potrzeby przedstawicieli władz lokalnych, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców i pozostałych mieszkańców, oparte są na dialogu, wspólnym podejmowaniu decyzji i współpracy w celu osiągnięcia założonych celów. Skuteczna komunikacja, niezbędna do zapewnienia wymiany informacji i

koordynacji działań, będzie dwukierunkowa oraz umożliwi uwzględnianie opinii i pomysłów wszystkich członków LGD. W związku z tym zaplanowano w Planie Komunikacji różne narzędzia komunikacyjne, takie jak spotkania, warsztaty, konferencje, strony internetowe, media społecznościowe itp., aby zapewnić dostęp do informacji, promować zaangażowanie i budować więzi między członkami LGD. Aby podtrzymywać aktywność mieszkańców LGD będzie organizować również konkursy, które mają być zachętą do inicjowania nowych rozwiązań i pomysłów w sferze promocji regionu i aktywizacji mieszkańców, a także realizacji wspólnych projektów.

Dobrze funkcjonujące partnerstwo i skuteczna komunikacja na etapie wdrażania LSR w Partnerstwie Kaczawskim będą miały korzystny wpływ na proces podejmowania decyzji, szybką reakcję, zaangażowanie lokalnej społeczności oraz osiągnięcie spójnych i trwałych efektów rozwojowych dla regionu.

6. Wskazanie dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD

Głównymi dokumentami regulującymi funkcjonowanie LGD Partnerstwo Kaczawskie są:

- **Statut Stowarzyszenia „LGD Partnerstwo Kaczawskie”** - określa zadania i kompetencje poszczególnych organów oraz cele i sposób działalności Stowarzyszenia.
- **Regulamin Walnego Zebrania Członków** – określa szczegółowe zasady organizacji i pracy Walnego Zebrania Członków.
- **Regulamin pracy Zarządu** - określa sposób zwoływania posiedzeń, podejmowania uchwał, protokołowania posiedzeń, reprezentowanie na zewnątrz Stowarzyszenia, podział prac członków zarządu, jeden z członków zarządu jest zatrudniony w biurze. Zarząd reprezentuje na zewnątrz Stowarzyszenie.
- **Regulamin Organu decyzyjnego - Rady** - określa kompetencje Rady, procedurę wyboru przewodniczącego, wiceprzewodniczących i sekretarza spośród członków Rady, sposób oceny wniosków, przebieg posiedzenia, procedurę wyłączenia członków od udziału w wyborze, sposób dokumentowania posiedzeń Rady, procedurę przejrzystego wyboru operacji, określenie kwoty wsparcia, zasady wynagradzania członków Rady Programowej, wybór operacji poprzez elektroniczny program oceny oraz ocenę papierową, ujawnianie konfliktu interesu w sprawach będących na posiedzeniach Rady oraz w trakcie głosowań odnotowany będzie w rejestrze korzyści Członków Rady. Aktualizacja regulaminu następuje po zgłoszeniu zmian przez Członków Rady. Zmiany w Regulaminie zatwierdzane są przez Walne Zebranie.
- **Regulamin pracy Komisji Rewizyjnej** – określa zakres przeprowadzanych kontroli, zwoływanie posiedzeń, podejmowanie uchwał, prowadzenie dokumentacji z posiedzeń.

Statut i Regulaminy znajdują się na stronie internetowej www.lgd.partnerstwokaczawskie.pl, w związku z czym każdy członek LGD i pozostali mają do tego dostęp. Uchwalanie i wprowadzanie zmian w powyższych dokumentach dokonywane jest zawsze po wcześniejszych konsultacjach i zatwierdzane są zwykłą większością głosów w obecności przynajmniej połowy członków Walnego Zebrania, chyba, że statut stanowi inaczej. Ponadto wszyscy członkowie mają dostęp do powyższych dokumentów w biurze LGD oraz otrzymują do konsultacji propozycje zmian wprowadzanych na Walnym Zebraniu, zgodnie ze statutem 7 dni przed posiedzeniem Walnego Zebrania. Walne Zebranie Członków zwołuje Zarząd z własnej inicjatywy, a na żądanie 1/3 liczby członków Stowarzyszenia i na żądanie Komisji Rewizyjnej lub Rady, musi je zwołać w trybie zebrania nadzwyczajnego.

W celu sprawnego funkcjonowania LGD oraz zabezpieczenia potencjału instytucjonalnego Zarząd uchwalił **Regulamin Biura**, który reguluje pracę biura, jego strukturę oraz sposób i wymagane kwalifikacje w procesie zatrudnienia pracowników wraz z opisem stanowisk i dokładnym podziałem wyznaczonych zadań oraz określa sposób pomiaru jakości udzielanego doradztwa. Biuro LGD obsługuje i pomaga w organizacji pracy i realizacji zadań wszystkich organów Stowarzyszenia. Pracownicy biura są zobowiązani do prowadzenia działań animacyjnych zgodnie z **Planem Komunikacji** oraz świadczenia bezpłatnego doradztwa dla mieszkańców i instytucji z obszaru objętego LSR. W tym celu powstał **Regulamin Świadczenia Usług Doradczych** uchwalony

przez Zarząd, regulujący zasady wsparcia merytorycznego potencjalnych wnioskodawców. Zmiany w powyższych regulaminach dokonywane są przez Zarząd na podstawie wniosków zgłaszanych przez dyrektora biura lub członków Zarządu. Każdego roku dokonuje się analizy pracy biura, która jest również podstawą do wprowadzenia zmian usprawniających pracę biura. Funkcjonowanie biura LGD i jakość udzielanego doradztwa przez pracowników LGD będzie oceniane na bieżąco poprzez ankietę ewaluacyjną udostępnianą beneficjentom i mieszkańcom obszaru LGD na stronie www. oraz w biurze bezpośrednio po udzielonym doradztwie.

LGD posiada wykwalifikowaną kadre, posiadającą wiedzę merytoryczną, niezbędną do wdrażania strategii i zarządzania LGD – znającą specyfikę regionu, mającą wieloletnie doświadczenie w pracy w sektorze publicznym, a następnie społecznym. Wszystkie obecnie zatrudnione w biurze osoby, z wyższym wykształceniem, mają kwalifikacje do przygotowywania wniosków aplikacyjnych, doświadczenie w opracowaniu LSR w ramach poprzednich okresów finansowania, a także kompetencje nabyte w ramach realizacji tych strategii niezbędne do zarządzania i rozliczania projektów ze środków publicznych. Pracownicy stale podnoszą swoje kompetencje uczestnicząc w dostępnych szkoleniach i warsztatach, a także aktywnie uczestnicząc na zasadzie wolontariatu w działaniach lokalnych stowarzyszeń i inicjatywach aktywizujących mieszkańców obszarów wiejskich.

ROZDZIAŁ II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR

1. Opis obszaru LGD

Do obszaru LGD Partnerstwo Kaczawskie należy 14 gmin o łącznej powierzchni 1365 km²: gmina miejsko-wiejska Bolków, gmina Krotoszyce, gmina Legnickie Pole, gmina Męcinka, gmina Mściwojów, gmina Paszowice, gmina Pielgrzymka, gmina Ruja, gmina Wądroże Wielkie, gmina miejska Wojcieszów, gmina miejsko-wiejska Świerzawa, gmina Zagrodno, gmina wiejska Złotoryja, gmina miejska Złotoryja. Każda para gmin pozostaje w bezpośrednim lub przynajmniej w dalszym sąsiedztwie, tworząc tym samym zwarty geograficznie obszar. Liczba mieszkańców obszaru na koniec 2020 r. wynosiła 79 740 mieszkańców.

Tab. 1. Wykaz gmin na obszarze LGD Partnerstwo Kaczawskie.

Jednostka terytorialna	Powierzchnia	Ludność na koniec 2020 roku
Gmina miejsko-wiejska Bolków	153 km ²	9 942
Gmina wiejska Krotoszyce	68 km ²	3 302
Gmina wiejska Legnickie Pole	85 km ²	5 188
Gmina wiejska Męcinka	148 km ²	5 068
Gmina wiejska Mściwojów	72 km ²	4 053
Gmina wiejska Paszowice	101 km ²	4 130
Gmina wiejska Pielgrzymka	105 km ²	4 356
Gmina wiejska Ruja	73 km ²	2 459
Gmina miejsko-wiejska Świerzawa	160 km ²	7 233
Gmina wiejska Wądroże Wielkie	89 km ²	3 858
Gmina wiejska miejska Wojcieszów	32 km ²	3 500
Gmina wiejska Zagrodno	122 km ²	4 970
Gmina miejska Złotoryja	12 km ²	14 739
Gmina wiejska Złotoryja	145 km ²	6 942
Obszar LGD	1365 km²	79 740

Źródło danych: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny - opracowanie własne

2. Mapa obszaru objętego LSR

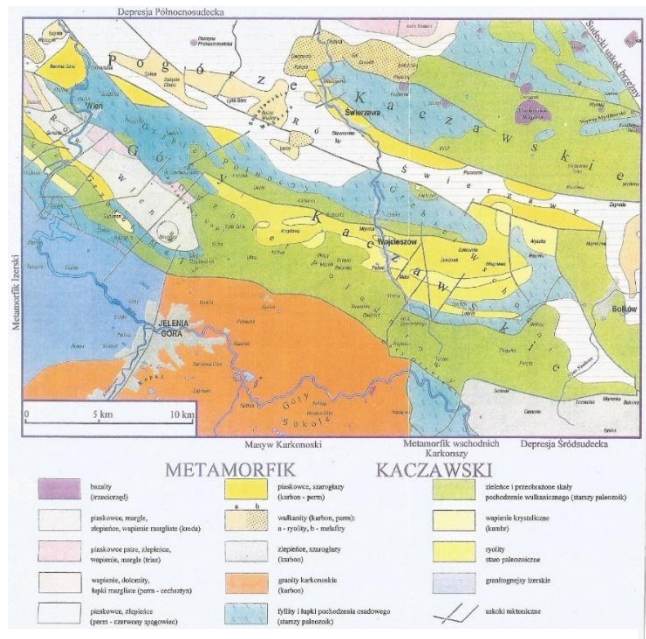

Źródło: Opracowanie własne

3. Obszar LGD Partnerstwo Kaczawskie – potencjał, dziedzictwo oraz wewnętrzna spójność

Obszar działania LGD, oprócz spójności przestrzennej, łączy również spójność przyrodnicza, kulturowa oraz historyczna. To w dużej mierze obszar Gór i Pogórza Kaczawskiego, który jest częścią Sudetów Zachodnich. Obszar Partnerstwa obejmuje ponadto fragment Pogórza Bolkowsko-Wałbrzyskiego, Wzgórz Strzegomskich, Równiny Chojnowskiej, Legnickiej oraz Wysoczyzny Średzkiej. Położenie geograficzne Partnerstwa Kaczawskiego sprawia, iż region ten niemal w całości obejmuje występowanie w Sudetach oraz na ich przedpolu, śladów kenozoicznych zjawisk wulkanicznych i starszych, co pozwala na promocję regionu pod nazwą **Kraina Wygasłych Wulkanów**.

Obszar LGD obejmuje bardzo zróżnicowany pod względem budowy geologicznej region. Główne jednostki strukturalne występujące na tym terenie to metamorfik kaczawski, synklinorium północnosudeckie oraz blok przedsudecki. Charakteryzują się one bardzo dużym zasięgiem stratygraficznym. Zasięg ten obejmuje interwał skał tworzonych na przestrzeni wielu setek milionów lat, poczynając od prekambriu po czwartorzęd. W profilu skał młodszych od kambriu brakuje na tym terenie potwierzonego występowania jedynie utworów jurajskich. Występujące tu zespoły skalne cechują się ogromną zmiennością litologiczną, intensywnością występowania struktur tektonicznych, obecnością zróżnicowanych zespołów skamieniałości. Dzięki temu, pomimo nie najlepszego odsłonięcia części utworów geologicznych, cały obszar należy do najciekawszych w Polsce pod względem szeroko

Fot. Mapa Turystyczna Góry i Pogórze Kaczawskie, Wydawnictwo Turystyczne PLAN, 2004

rozumianego wykształcenia geologicznego. Każdy przebywający tu człowiek, posiadający dowolny poziom zaawansowania wiedzy geologicznej, znajdzie coś interesującego dla siebie.

Metamorfik kaczawski należy do najważniejszych jednostek strukturalnych w Sudetach, jak również w omawianym obszarze LGD. Według współczesnych teorii geotektonicznych jednostka kaczawska stanowi pryzmę akrecyjną – ślad po dawnym oceanie, który zniknął w czasie kolizji płyt tektonicznych podczas orogenezy waryscyjskiej (dewon-karbon). Osady gromadzące się na jego dnie zostały ściśnięte i sfałdowane, a po pogrążeniu uległy przeobrażeniu. Jest to jedna z bardziej skomplikowanych pod względem budowy, a jednocześnie najciekawszych jednostek geologicznych w Polsce. Posiada bardzo duży potencjał wykorzystania geoturystycznego.

Surowce mineralne występujące w obszarze LGD to surowce skalne, metaliczne i energetyczne. Są one także elementem spajającym obszar. Rudy metali choć nie są już eksploatowane, przez lata były istotnym elementem gospodarki regionu, a w średniowieczu decydowały o powstawaniu pierwszych osad na tym obszarze, zdomawiają się w lokalnym nazewnictwie np. Złoty Las, także na północy obszaru. Obecnie miejsca ich eksploatacji stanowią ciekawe punkty wycieczek geologicznych i historycznych. Eksploatacja surowców skalnych także została silnie ograniczona, ale wciąż jeszcze jest aktywna w obrębie części złóż. Część starych, nieczynnych już wyrobisk jest miejscem poszukiwania i często dzikiego pozyskiwania cennych skał i minerałów. Spośród nich światową sławą cieszą się, należące do najpiękniejszych na świecie, **kaczawskie agaty**, które również swoje istnienie zawdzięczają obecności procesów wulkanicznych w regionie. W Wojcieszowie nadal pozyskuje się wapienie krystaliczne nazywane, z uwagi na ich urodę, **wojcieszowskimi marmurami**. **Piaskowce** to od wieków najlepszy materiał do obróbki budowlanej. Eksploatuje się je w okolicach Nowej Wsi Grodziskiej. Pobliskie Czaple również słyną z eksploatacji piasków. **Granit** pozyskuje się w okolicy Paszowic i Zimnika. Łupki szarogłazowe wydobywane są na potrzeby budownictwa w gminie Wądroże Wielkie. Śladem siły przyciągającej **kruszcza złota** jest miasto Złotoryja, stolica polskiego złota, odbudowująca obecnie swoje tradycje w charakterze atrakcji turystycznej (np.: mistrzostwa w płukaniu złota).

Fot. Agat kaczawski, archiwum Stowarzyszenia Kaczawskiego

Fot. Ostrzyca, archiwum Urzędu Gminy w Pielgrzymce

Przyroda ożywiona obszaru LGD jest ściśle związana z burzliwą historią geologiczną, która doprowadziła do powstania różnorodnych skał budujących dzisiejszy teren, dzięki czemu ma on charakter górski i podgórski. Nad Krainą Wygasłych Wulkanów góruje Ostrzyca. Powstała około 20 milionów lat temu (w miocenie) u schyłku orogenezy alpejskiej. Dochodziło wtedy do licznych trzęsień ziemi, wybuchów wulkanów oraz przesuwania warstw skalnych. Obecnie Ostrzyca uchodzi za najładniejszy polski “wulkan”, niektórzy określają go nawet mianem „Śląskiej Fudzijamy”, gdyż przypomina ją z wyglądu.

Zróznicowane gleby ze względu na budowę geologiczną i ukształtowanie terenu, to różnorodne i bogate lasy takie jak buczyny storczykowe, ciepłolubne dąbrowy, lasy klonowo-lipowe, a także łąki trzęślicowe, ksenomorficzne murawy i górskie torfowiska. Spacerując po łatwo dostępnych wzniesieniach dostrzec można między innymi tak unikalne gatunki, jak: salamandra plamista, bocian czarny, muflon, a wieczorami nietoperze. Obszar posiada dobrze zachowaną przyrodę, co możliwe jest dzięki utworzonym formom ochrony przyrody.

Na terenie LGD funkcjonują Park Krajobrazowy Chełmy (15 990 ha), 10 rezerwatów przyrody (650,43 ha) oraz Obszar Natura 2000 Góry i Pogórze Kaczawskie (35 005,3 ha).

Mnogość i różnorodność występujących skał i mineralów, naturalnych surowców skalnych/mineralnych oraz elementów przyrody ożywionej jest kolejnym elementem świadczącym o spójności obszaru objętego przez LGD Partnerstwo Kaczawskie.

Dziedzictwo historyczne oraz kulturowe obszaru LGD jest wyróżnione poprzez wspaniałe zabytki oraz regionalną architekturę. Do najważniejszych zabytków obszaru Partnerstwa, o najwyższej wartości historycznej i tym samym wysokiej atrakcyjności turystycznej można zaliczyć:

- zamki: Bolków, Grodziec, Świny oraz inne grodziska, zamki oraz obiekty obronne o chronologii od pradziejów (epoka brązu) po późne średniowiecze i okres nowożytny (Chełmiec, Górzec, Krajów, Mierzyce, Myślubórz, Nowy Kościół, Olszanica, Piotrowice, Rokitnica, Rzymówka, Wielisławka, Wilcza Góra, Wysocko, Wojcieszyn),
- budowle sakralne: Bazylika Św. Jadwigi w Legnickim Polu, kościół św. Jana i Katarzyny w Świerzawie, kościół św. Jana Nepomucena w Pielgrzymce, kościół p.w. Wniebowzięcia NMP w Słupie, Kościół p.w. Narodzenia NMP w Złotorzy, Sanktuarium Męki Pańskiej w Rui,
- pałace: w Krotoszycach, Wojcieszowie, Podgórkach, Kłonicach, Targoszynie, Jastrowcu, Luboradzu, Brenniku, Grodźcu,
- pola bitew i potyczek z różnych okresów m.in.: bitwa pod Legnicą (1241 r.), bitwa nad Kaczawą (1813r.), bitwa o Złotorję (1813 r.),
- pozostałości dawnych prac górniczych i hutniczych oraz ośrodków związanych z górnictwem (Chełmiec, Jerzyków, Leszczyna, Kondratów, Męcinka, Radzimowice, Stanisławów, Złotorja),
- układy urbanistyczne i ruralistyczne z historyczną zabudową. Warto zauważyć, że na terenie LGD znajduje się pierwsze miasto lokacyjne na terenie Polski - Złotorja - jedno z dawnych miast górniczych. Obok niej do grupy miast i osad górniczych należą np.: Mikołajowice, Jerzyków, Radzimowice.

Dodatkowym atutem jest niematerialne dziedzictwo kulturowe obszaru LGD (m.in. dziedzictwo reformacji i pierwsza msza ewangelicka w Nowym Kościele, ruchy i mniejszości religijne- schwenkfeldyści, emigranci religijni z Czech w Zagrodnie, dziedzictwo w postaci legend regionu opracowanych przez W. E. Peuckerta). Dziedzictwo cystersów i związanego z nimi Mniszego Lasu jako elementu dziedzictwa przyrodniczego, geologicznego i kulturowego. Słup, Winnica i Męcinka położone są na międzynarodowym Szlaku Cysterskim, będącym jednym z Europejskich Szlaków Kulturowych, Mniszy Las należący do mnichów od XII w. stanowi od wieków jeden z rozpoznawalnych elementów krajobrazu kulturowego dzisiejszego terenu LGD.

Bardzo istotnym elementem na terenie LGD są lokalne inicjatywy społeczne. W regionie działa 278 stowarzyszeń oraz fundacji, które realizują projekty na rzecz rozwoju oraz promocji całego obszaru objętego LSR, aplikując do konkursów lokalnych, regionalnych i krajowych, a nawet międzynarodowych. Na obszarze LGD funkcjonują, jako innowacyjny sposób na ożywienie gospodarki wiejskiej i lokalnej aktywności, **wioski tematyczne**: Czaple - Wioska Piasku i Kamienia, Radzimowice - Góra Sztuki Życia, Pogwizdów - Wioska Tradycji i Rękodzieła, Raczkowa - Wieś Pełna Róż oraz Wojcieszyn - Wioska Złota i Don Kichota. Oferta takich wsi jest budowana w oparciu o lokalne zasoby przyrodnicze, kulturowe i historyczne danej miejscowości. Ponadto na obszarze LGD działają lokalni przedsiębiorcy: artyści/rzemieślnicy/edukatorzy, którzy prowadzą warsztaty kreatywne dla mieszkańców oraz turystów. Istotnym jest fakt, iż podmioty te tworzą ofertę sieciową w dwóch nieformalnych grupach - Kaczawska Sieć Współpracy oraz Paszport Odkrywcy Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów zrzeszające przedsiębiorców oferujących konkretny produkt turystyczny. Paszport Odkrywcy skupia podmioty działające w gminach: Świerzawa, Bolków, Pielgrzymka, Męcinka, a ich ośrodkiem centralnym jest Sudecka Zagroda Edukacyjna w Dobkowie. Za udział w warsztatach, a także za pobyty w niektórych pensjonatach czy jedzenie w lokalnych restauracjach wewnątrz paszportu przybijane są pieczętki, a za zwiedzanie ciekawych miejsc w całym Geoparku – dawnych wulkanów i innych geopunktów, a także zabytków historii, uczestnik otrzymuje naklejki. Zdobycy odpowiedniej liczby pieczętek i naklejek otrzymują nagrody – medale Odkrywców Krainy Wygasłych Wulkanów wykonane przez lokalnych artystów: brązowe (drewniane), srebrne i złote (ceramiczne). Kaczawska Sieć Współpracy to nieformalna grupa właścicieli bazy

noclegowej oraz artystów, edukatorów i geologów działających na terenie Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów, w Górach i na Pogórzu Kaczawskim. Sieć została utworzona w 2020 roku, obecnie w jej składzie znajduje się ponad 30 podmiotów z terenu gmin: Świerzawa, Pielgrzymka, Wojcieszów, Zagrodno i gminy wiejskiej Złotoryja. Zarówno Paszport Odkrywcy, jak i Kaczawska Sieć Współpracy, tworzą ofertę zajęć dla rodzin z dziećmi podczas wakacji, ferii, czy przerw świątecznych. Z powyższego wynika, że większa aktywność jest widoczna w południowo – zachodniej części regionu, jednak wszystkie działające podmioty są zaangażowane w turystykę, co świadczy o spójności kierunku działań obszaru objętego LSR. **W turystykę zaangażowanych jest coraz więcej mieszkańców regionu, która w pewnych obszarach zastępuje tradycyjne rolnictwo. Powstają nowe obiekty noclegowe oraz gastronomiczne. Na przestrzeni kilku/kilkunastu lat turystyka stała się znaczącym bodźcem rozwoju społeczno - ekonomicznego. Realizacja LSR na kolejne lata stwarza szanse na wzmocnienie aktywności regionów północno – wschodnich, gdzie ta aktywność jest mniejsza.**

Aby połączyć w całość i stworzyć wspólną turystyczną markę terytorialną, promować obszar o wyjątkowym dziedzictwie geologicznym, przyrodniczym i kulturowym, posiadający międzynarodową rangę, a tym samym wspomóc rozwój społeczno - ekonomiczny regionu, w 2017 roku prawie wszyscy członkowie Partnerstwa Kaczawskiego podpisali deklarację o utworzeniu **Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów**. Od momentu złożenia aplikacji w

2019 r. do Światowego Komitetu Geoparków UNESCO obszar ma status Geoparku Aspirującego do Światowej Sieci Geoparków UNESCO. Wdrażanie idei geoparku stanowić ma narzędzie dla lepszego społecznego poznania i zrozumienia idei dziedzictwa geologicznego, historycznego oraz kulturowego oraz stanowi integralną część zbiorowej tożsamości zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Dzięki temu powstaje jednorodne, spójne społecznie i funkcjonalnie terytorium, które charakteryzuje się lokalną tożsamością, poczuciem przynależności oraz wspólnymi potrzebami i oczekiwaniami. Wiadomo jednak, że nie wszyscy mieszkańcy regionu są tak samo aktywni czy utożsamiają się z jednakową intensywnością z obszarem objętym LSR. Poszczególne tereny LGD mają silniejsze powiązania w układzie południkowym niż równoleżnikowym.

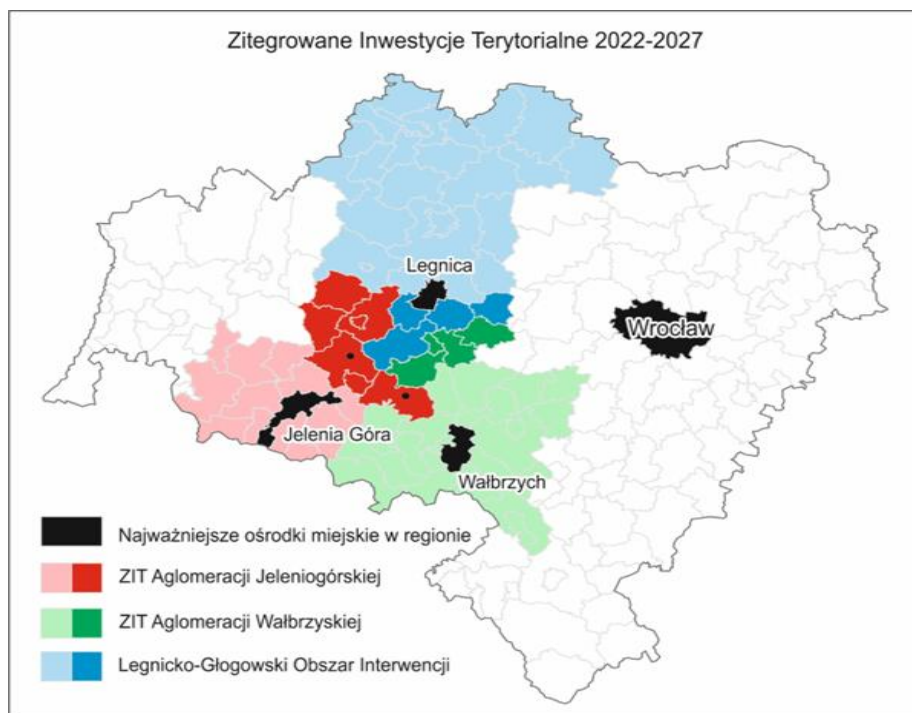
Fot. Wilcza Góra, archiwum Stowarzyszenia Kaczawskiego

Za główną tego przyczynę upatruje się przynależność do trzech różnych powiatów (złotoryjskiego, jaworskiego oraz legnickiego), w ramach których częściej dochodzi do spotkań, przepływu informacji, a tym samym również aktywizacji społecznej i współpracy. Istotną przyczyną jest brak publicznej komunikacji międzypowiatowej, której działanie otworzyłoby szerzej rynek pracy dla obszarów leżących na obrzeżach LGD, dawałoby możliwość większego wyboru szkół średnich, możliwości korzystania z zajęć pozalekcyjnych dla młodzieży oraz stymulowałoby kontakty międzyludzkie.

Odnosząc się do lokalizacji LGD, celem uchwycenia relacji pomiędzy obszarem LGD, a szerszym otoczeniem regionalnym oraz określenia zróżnicowania wewnętrznego jego położenia pomiędzy trzema ośrodkami subregionalnymi tj. Legnicy, Jeleniej Góry i Wałbrzycha, możemy zauważyć sprzyjanie rozwojowi współpracy i integracji na większości obszaru objętego LSR. Gminy/miasta leżące na terenie LGD są członkami następujących obszarów w ramach współpracy ZIT:

- ZIT Aglomeracji Jeleniogórskiej: gmina Bolków, gmina Wojcieszów, gmina Pielgrzymka, gmina Świerzawa, gmina Zagrodno, gmina wiejska Złotoryja, gmina miejska Złotoryja
- ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej: gmina Mściwojów, gmina Paszowice, Gmina Wądroże Wielkie

- Legnicko Głogowski Obszar Interwencji: gmina Krotoszyce, gmina Legnickie Pole, gmina Męcinka, gmina Ruja

Źródło: Raport Smart Village wzmocnienie potencjałów terytorialnych LGD Partnerstwo Kaczawskie, 2022.

Zaprezentowane powyżej walory przyrodnicze, historyczne i kulturowe, aktywność mieszkańców regionu, sieciowanie oferty turystycznej oraz wdrażanie idei Światowych Geoparków UNESCO świadczą o tym, iż region jest społecznie oraz środowiskowo spójny. Spójność ta widoczna jest także w perspektywie rozwoju aktywności gospodarczych dotyczących spędzania czasu wolnego (głównie turystyka bazująca na dziedzictwie i walorach krajobrazu). Specyfika ta uzasadnia odrębną interwencję dla Partnerstwa Kaczawskiego, ponieważ przedmiotem aktywności Partnerstwa są zagadnienia, choć do nich komplementarne, jednak odrębne od podejmowanych na forach powiatowych czy w trzech graniczących ze sobą ZIT-ach.

ROZDZIAŁ III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

1. Partycypacyjne metody użyte w procesie powstawania LSR

Tworząc niniejszą Strategię położono szczególny nacisk na zapewnienie jej partycypacyjnego, oddolnego charakteru, czyli zagwarantowania udziału społeczności lokalnej w proces jej tworzenia i jej realizacji. LSR powstała więc dzięki zaangażowaniu społeczności lokalnej – przedstawiciele wszystkich sektorów i gmin, którzy włączyli się w opracowanie dokumentu w ramach Planu Włączenia Społecznego realizowanego ze środków poddziałania 19.1 „Wsparcie przygotowawcze” w ramach działania M19 „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach Inicjatywy LEADER” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, zgodnie z umową nr 00018-6934-UM0100022/22 podpisaną przez Stowarzyszenie „LGD Partnerstwo Kaczawskie” z Zarządem Województwa Dolnośląskiego w dn. 25 lipca 2022 r.

Fot. Konsultacje z mieszkańcami, Wądroże Wielkie, 2022, archiwum LGD

Materiałem wyjściowym do rozpoczęcia prac ze społecznością była diagnoza i wnioski z Raportu z zewnętrznej ewaluacji LSR Stowarzyszenia „LGD Partnerstwo Kaczawskie” na lata 2016 – 2023 oraz wyniki badań własnych prowadzonych przez Biuro LGD. W/w Raport przedstawia wnioski płynące z przeprowadzonego badania ewaluacyjnego obejmującego ewaluację ex-post funkcjonowania LGD oraz wdrażania LSR w latach 2014 - 2020, a w szczególności: ocenę efektywności realizacji LSR i ocenę działalności i funkcjonowania LGD. W przygotowaniu i wypracowaniu materiałów do nowej LSR zastosowane zostały aktywne narzędzia i techniki partycypacji, łączące różne formy komunikacji społecznej mające na celu dotarcie do bezpośrednio zainteresowanych problematyką zawartą w tworzonym dokumencie oraz umożliwiające powszechny udział NGO, przedsiębiorców, rolników, instytucji oraz pozostałych mieszkańców w konsultacjach społecznych.

Proces tworzenia i konsultacji LSR składał się z dwóch kluczowych etapów: diagnozy obszaru i analizy SWOT oraz planowania celów, działań i budżetu LSR. Do przeprowadzenia tego procesu, a tym samym zaangażowania lokalnej społeczności w opracowywanie strategii począwszy od oceny potrzeb, poprzez identyfikację szans i wyznaczanie celów, wykorzystano aktywne techniki: konferencja Open Space, warsztaty foresightowe, warsztaty tematyczne z zakresu krótkich łańcuchów dostaw oraz rozwoju pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, warsztaty aktywizujące dla młodzieży, spotkania konsultacyjne w poszczególnych gminach, spotkania Zespołu Roboczego ds. opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju. Ponadto: przeprowadzono badania ankietowe on-line i badania ankietowe w szkołach średnich, a także konsultacje on-line wypracowanych treści strategii.

Mieszkańcy Partnerstwa Kaczawskiego informowani byli o każdym spotkaniu poprzez ogłoszenia zamieszczane na stronie internetowej LGD i serwisie społecznościowym Facebook, rozsyłanie zaproszeń drogą mailową do 222 członków LGD, w tym 14 samorządów, z prośbą o rozpowszechnianie informacji, artykuły w lokalnych mediach (portal gazeta złotoryjska, e-legnickie, jawor24h) oraz rozmowy telefoniczne z członkami LGD, wóldarzami i partnerami.

Proces prac nad nową strategią rozpoczęto **konferencją Open Space**, dzięki której wypracowano dodatkowy materiał pod diagnozę obszaru, określono najważniejsze problemy i potrzeby, a także wstępnie wskazano grupy osób w niekorzystnej sytuacji wymagające wsparcia. Spotkanie miało na celu wzmocnienie zaangażowania i rozwój motywacji do szerokiego włączenia lokalnej społeczności w proces tworzenia LSR, a poprowadzone zostało przez pana **Damiana Deca, certyfikowanego trenera i animatora z Instytutu Inspiracji z Wrocławia**. Uczestnicy podzielili się swoimi wizjami rozwoju obszaru LGD, poddali pod dyskusję wiele ważnych tematów i nakreślili kroki na przyszłość. Prowadzący konferencję sporządzili raporty z tych dyskusji wraz z podsumowaniami oraz wnioski i rekomendacje, wszystko to zostało ujęte w *Raporcie z Antykonferencji*. Ustalono również jak rozwinąć i usprawnić współpracę w ramach Zespołu Roboczego ds. opracowywania LSR, który ma kluczowe znaczenie dla koordynacji partycypacyjnego procesu opracowywania strategii.

Następnie zorganizowano **cykl 4 warsztatów pn. „Trendy, Kreatywność, Wizerunek”**, które pozwoliły wypracować kierunki interwencji, w ramach których zbudowano wstępne założenia nowej strategii oraz zdiagnozowano grupy osób w niekorzystnej sytuacji. Warsztaty te stanowiły ważną podstawę diagnostyczną dla tworzenia LSR. Dwa z nich miały formułę warsztatu tematycznego, podczas którego każdorazowo przedstawione zostało **wystąpienie inspirujące** oraz przeprowadzone dwie rundy **dyskusji moderowanej (diagnostyczna i prospektywna)**. Trzeci warsztat zrealizowany został **metodą foresightową**, a jego wynikiem jest miniraport ze scenariuszami przyszłych zmian, na które LGD musiało odpowiedzieć swoimi inicjatywami strategicznymi. Warsztaty prowadzone były przez ekspertów: **dr Agnieszka Sobala-Gwosdz**

Fot. Warsztaty, Dobków, 2022, archiwum LGD

– Instytut Rozwoju Miast i Regionów, dr hab Krzysztof Gwosdz – prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej oraz dr Marcin Baron – Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katedra Badań Strategicznych i Regionalnych. Prowadzący wykorzystali również w warsztatach technikę moderacji wizualnej (metaplanu) z zastosowaniem klasycznego podejścia PEST/STEEP do poszczególnych zagadnień tematycznych, w celu zebrania najważniejszych tez oraz takie metody jak burza mózgów, *design thinking* (narzędzie persona), mapa mentalna, analiza SWOT (czynniki zewnętrzne), *word café*. Wypracowane na warsztatach wyniki obejmują dyskusję ogólną, pracę indywidualną i pracę zespołową w różnych konfiguracjach, a jako punkt wyjściowy wykorzystano tematy wypracowane podczas Konferencji Open Space.

Następnie przeprowadzono uproszczone **badanie delfickie** (ankieta elektroniczna), którego pulę zagadnień wyprowadzono z wyników w/w trzech warsztatów. Ankieta została umieszczona na stronie LGD, na serwisie Facebook oraz mailowo wysyłana była do gmin, członków LGD oraz członków Zespołu Roboczego i dalej dystrybuowana przez nich wśród przedstawicieli różnych środowisk. W rezultacie zebrano 65 opinii, na podstawie których **dr Marcin Baron (Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach)** opracował raport pn. „Co nas czeka w perspektywie strategii? Analiza uwarunkowań zewnętrznych realizacji przyszłej strategii LGD Partnerstwo Kaczawskie”. Wszystkie wypracowane treści na poszczególnych etapach były poddane konsultacjom online wśród członków LGD, potencjalnych interesariuszy nowej strategii i wszystkich aktywnych mieszkańców. Cały proces badania ankietowego opracował i podsumował **dr Marcin Baron**.

Wyniki i scenariusze w/w raporcie zostały zaprezentowane na **warsztacie dla wójtów, burmistrzów, starostów**

Fot. Konsultacje z samorządami, Krotoszyce, 2022, archiwum LGD

i organów decyzyjnych LGD w dniu 7 października 2022 r. Warsztat ten był czwartym spotkaniem z cyklu 4 warsztatów pn. „Trendy, Kreatywność, Wizerunek” i prowadzony był przez dwóch ekspertów: **dr Agnieszkę Sobalą-Gwosdz i dr hab. Krzysztofa Gwosdz**. Zagadnienia, którymi objęte zostały wszystkie 4 spotkania z lokalną społecznością, wpisują się w główne cechy podejścia Leader i dotyczyły tematów: smart village/smart tourism, usługi cyfrowe i nowe trendy z uwzględnieniem zielonego ładu i zmian demograficznych. Podczas spotkania wykorzystano aktywizacyjną metodę dyskusji grupowej, tzw. burzę mózgów, a wypracowane wyniki objęły ogólną dyskusję i pracę zespołową i zostały spisane w formie raportu.

Przeprowadzono również **2 warsztaty z zakresu krótkich łańcuchów dostaw oraz rozwoju pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych**, które skierowane były dla środowisk rolniczych, producentów wyrobów spożywczych oraz przedstawicieli KGW w celu zbadania ich potencjału w kierunku rozwoju zagród edukacyjnych, gospodarstw opiekuńczych oraz rozwoju grup działających w ramach ruchu Rolnictwa Wspieranego przez Społeczność. Warsztaty prowadzone były przez **specjalistę ds. zrównoważonego rozwoju i edukacji ekologicznej z Fundacji EkoRozwoju, panią Monikę Onyszkiewicz**. Dla uczestników przygotowana została *Ankieta dla Rolników z Partnerstwa Kaczawskiego*, która również dostępna była na stronie internetowej LGD i udostępniana lokalnej społeczności mailowo (członkowie LGD, w tym instytucje) oraz za pośrednictwem mediów społecznościowych. Wyniki i wnioski z warsztatów zamieszczone zostały w raporcie z tego spotkania.

Ponadto przeprowadzono **2 warsztaty aktywizujące** dla młodzieży do 25 r.ż. pn. „**Kaczawskie Forum Młodzieży**” uzupełnione o **badania ankietowe w szkołach średnich**, w celu zdiagnozowania ich potrzeb i możliwości zaangażowania się w realizację zaplanowanych w strategii dla niej działań. Fora prowadzone były przez panią **Martę Kusiak, specjalistę ds. komunikacji**. Fora składały się z prelekcji oraz warsztatów „Mapa celów”, dzięki którym młodzież najpierw zdefiniowała słabe i mocne strony oraz szanse dla swojego miejsca zamieszkania, a następnie cele priorytetowe.

Ponadto poprzez interaktywną **aplikację menti.com** młodzież podała po 3 kluczowe słowa opisujące ich miejscowość w 2027 r. Wyniki zostały zamieszczone w raporcie z 2 spotkań. Wyniki ankiety pokazały, że młodzież ma chęci do podejmowania działań społecznych i udziału w realizacji projektów. Młodzi ludzie mają wiele potrzeb i pomysłów, dlatego strategia jest ukierunkowana również na nich, zwłaszcza operacja własna będzie całkowicie im dedykowana.

Fot. Kaczawskie Forum Młodzieży, Bolków, 2022, archiwum LGD

Powołano **Zespół Roboczy ds. opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju**, który odpowiedzialny był za nadanie ostatecznego kształtu wypracowanym treściom do strategii. W Zespole znalazło się 23 członków - reprezentanci poszczególnych gmin, sektorów, grup interesu lub grup wiekowych, w tym przedstawiciele stowarzyszeń, lokalnych firm, przedstawiciel OSP, przedstawiciel harcerstwa oraz mieszkańcy. Członkowie na bieżąco analizowali przebieg konsultacji, a z zebranych materiałów stworzyli elementy dokumentu. Przeprowadzono więc **6 spotkań zespołu, w tym 2 spotkania online**: 1) zdiagnozowanie potrzeb i problemów oraz opracowanie wyników diagnozy i analizy SWOT, 2) opracowanie celów i wskaźników LSR oraz przygotowanie planu działania, 3) analiza wniosków z przeprowadzonych w gminach konsultacji, 4) opracowanie procedury wyboru i oceny operacji, w tym kryteriów wyboru oraz systemu monitoringu i ewaluacji, 5) propozycja wstępnej wersji dokumentu, w tym przygotowanie planu komunikacji strategii, 6) podsumowanie procesu partycypacji i wypracowanie ostatecznej wersji dokumentu. Z członkami Zespołu Roboczego biuro LGD aktywnie kontaktowało się na co dzień poprzez utworzoną grupę mailową, grupę na aplikacji WhatsApp oraz telefonicznie.

Jednak najważniejszym narzędziem uspołecznienia tworzonej LSR były **spotkania konsultacyjne dla mieszkańców w 14 gminach Partnerstwa Kaczawskiego**. Takie konsultacje społeczne angażowały w najwyższym stopniu uczestników, którym stworzono możliwość wykreowania i zaprezentowania różnych perspektyw rozwojowych. Spotkania miały charakter otwarty – skierowany do szerokiego grona mieszkańców, reprezentantów organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, rolników, młodzieży i instytucji publicznych. Wśród uczestników byli również Sołtysi, członkowie Rad Sołeckich, seniorzy, członkowie zespołów ludowych, nauczyciele, bibliotekarze, członkowie OSP i KGW, właściciele pensjonatów i restauracji, lokalni przewodnicy, rękodzielnicy, pszczelarze, sportowcy, młodzież, jak również ksiądz. Wielka różnorodność tych osób i środowisk to olbrzymi plus, ogrom wiedzy i wymiany pomysłów, uwag oraz doświadczeń. Aby ułatwić dostęp - spotkania organizowane były w godzinach popołudniowych.

Głównym celem tych spotkań było zwiększenie wpływu na określanie kierunków rozwoju i planowanych do realizacji strategicznych działań w ramach tworzonej LSR. Uczestnicy spotkań pracowali i wypowiadali się z niezwykle zaangażowaniem, udzielając bardzo ważnych spostrzeżeń. Zakres tematyczny spotkań konsultacyjnych stanowił w szczególności analizę potrzeb rozwojowych i potencjału danego obszaru, a także propozycje celów oraz rezultatów nowej strategii. Każde ze spotkań prowadzone było metodami aktywnymi uwzględniającymi dyskusje, pracę indywidualną i warsztatową.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Spotkania konsultacyjne, jak i spotkania Zespołu Roboczego moderowane były przez pana **Damiana Deca, certyfikowanego trenera i animatora z Instytutu Inspiracji z Wrocławia**. Wszystkie dane oraz wnioski z 14 spotkań zamieszczono w 14. raportach i raporcie podsumowującym. Dzięki konsultacjom w każdej gminie udało się ustalić priorytetowe grupy docelowe, najważniejsze problemy, potrzeby i wyzwania oraz sporządzić Analizę SWOT i wyznaczyć cele, następnie wszystko to wykorzystano do opracowania tej strategii.

2. Analiza zebranych wniosków z konsultacji

Dokonano dokładnej analizy przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji z mieszkańcami. Nie wszystkie potrzeby/pomysły wpisują się w PS WPR 2023-2027 i nie mogą być sfinansowane. W sumie uwzględniono 95 rekomendacji, natomiast odrzucono 43 rekomendacje. Ponadto 3 rekomendacje przyjęto częściowo z uwagi na ich konstrukcję. Analizy dokonali członkowie Zespołu Roboczego ds. opracowania LSR wraz z pracownikami biura LGD, członkami Zarządu LGD oraz ekspertami. Wiele uwag i rekomendacji nie stanowią zadań dla LGD, wiele z nich należy przekazać Samorządom. Najczęściej pojawiającymi się problemami mieszkańców, które zostały odrzucone to uwagi dotyczące komunikacji wiejskiej i miejskiej, jej brak lub ubogi rozkład jazdy oraz potrzeba utworzenia centrów integracji dla młodzieży. Te uwagi nie zostały uwzględnione, ponieważ nie jest to zadanie dla LGD. Kolejne odrzucone uwagi i rekomendacje to zbyt mała ilość chodników, modernizacja szpitala, brak publicznej toalety, skrzyneczki na zażalenia i pomysły w szkołach, działania międzyszkolne i wymiana międzynarodowa uczniów, słaba infrastruktura drogowa, wandalizm i hałas, bezpieczeństwo, brak imprez dla młodzieży, budowa/modernizacja basenów, bezdomność, słaby zasięg telefoniczny, brak toru do nauki jazdy samochodem, modernizacja miejsc sportowych, hala sportowa, instalacja kamer, zbyt mało żłobków i przedszkoli, przeciwdziałanie dewastacji zabytków, rozbudowa opieki społecznej, niewykorzystany potencjał kamieniołomu w Mikołajowicach, problemy z gospodarką wodną i kanalizacją, niewystarczające narzędzia i metody promocji miasta, brak wsparcia dla rozwoju flagowych imprez związanych z wydobywaniem złota.

Przyjęto 95 rekomendacji, wynika z nich, że lokalna społeczność wskazuje potrzebę wsparcia i pomocy w takich obszarach jak: ekologia, rozwój turystyki i promocji lokalnych zasobów oraz rozwój aktywności społecznej, w tym wzmacnianie lokalnych Liderów i współpraca z nimi. Planowane w LSR działania będą mogły opierać się o edukację ekologiczną, jednak do podejmowania dużych działań są przeznaczone inne programy krajowe i unijne. Natomiast potrzeby związane z rozwojem turystyki znalazły odzwierciedlenie w celu **C.1. Zachowanie oraz promocja krajobrazu i dziedzictwa obszaru Partnerstwa Kaczawskiego**, a potrzeby związane z aktywnością społeczną w celu **C.3. Aktywizacja mieszkańców regionu Partnerstwa Kaczawskiego**. Idąc dalej, potrzeba stymulowania rozwoju przedsiębiorczości i lokalnych firm oraz potrzeba wsparcia lokalnej społeczności w zakresie tworzenia agroturystyk i innych form działalności, znalazły swoje miejsce w celu **C.2. Przeciwdziałanie marginalizacji regionu Partnerstwa Kaczawskiego**. Z analizy wniosków z konsultacji wynika również, że jest ogromna potrzeba zadbania o młodzież, seniorów i osoby z niepełnosprawnościami. Mieszkańcy zgłaszali ich niedostateczną integrację i aktywizację. Ponadto wskazywano na potrzebę organizowania inicjatyw i spotkań dla wszystkich mieszkańców, integrację i uświadamianie ich o wartości regionu. Kolejne potrzeby i uwagi to: więcej rozwiązań dla osób z niepełnosprawnościami, ścieżki rowerowe i

piesze, produkty lokalne, potrzeba rozwijania działań samopomocowych i wolontariackich, które angażują różnorodne grupy społeczne, edukacja regionalna, niewystarczająca infrastruktura turystyczna. Wnioski te również mają przełożenie w celach LSR i ich przedsięwzięciach. Cała analiza w formie tabeli zamieszczona jest w Raporcie z realizacji Planu Włączenia Społeczności zgodnie z opisem procesu przygotowania LSR. Wynikiem przeprowadzonej analizy wniosków z wszystkich konsultacji jest opracowanie celów LSR, przedsięwzięć i wskaźników.

3. Partycypacja w realizacji LSR

Partycypacyjny charakter LSR to nie tylko kwestia wspólnie opracowanego dokumentu, ale i jego dalsza, wspólna, oddolna realizacja. LGD jest organizacją, która jest odpowiedzialna za realizację całego procesu, który jest mocno otwarty. Każdy mieszkaniec, organizacja czy firma z obszaru mogą zostać członkiem LGD. Wszelkie działania i spotkania dostępne są dla wszystkich mieszkańców i podmiotów, niezależnie od tego czy są członkiem LGD. Wyjątkiem są wizyty studyjne, gdzie pierwszeństwo mają członkowie. Stanowi to sprawiedliwy przywilej dla naszych działaczy, którzy opłacają składki i uczestniczą w Walnych Zebraniach Członków. Aby nie wykluczyć żadnej z grup w niekorzystnej sytuacji ani żadnej innej grupy, LGD przewiduje alternatywne, przystępne kanały komunikacji: indywidualne smsy (indywidualny system powiadamiania), indywidualne rozmowy telefoniczne, tworzenie małych grup na komunikatorze WhatsApp/Messenger, spotkania on-line (młode mamy, osoby z odległych miejscowości, osoby z niepełnosprawnościami, młodzież ucząca się), konto na Tik Tok, wzmacnienie współpracy z GOPS-ami, MOPS-ami, Ośrodkami Kultury, Klubami Seniora, bibliotekami, szkołami, pracownikami Urzędów Gmin/Miast odpowiedzialnych za promocję i rozwój lokalny. Ponadto LGD przeprowadzać będzie sondaże sprawdzające, czy przekazy/wiadomości są odbierane i rozumiane, a jeśli okaże się, że wynik będzie negatywny, wprowadzone zostaną zmiany/usprawnienia, ważny tu będzie głos lokalnej społeczności, w tym członków LGD.

Partycypacyjny sposób przygotowania i realizacji LSR jest kwestią fundamentalną. LGD przede wszystkim pragnie dotrzeć z informacją o LSR do jak największej liczby mieszkańców obszaru, w tym do młodzieży i seniorów, a także zmobilizować biernych dotychczas interesariuszy do realizacji strategii. Cennym stanowiskiem jest tu głos pracowników biura LGD, którzy nauczeni doświadczeniem z poprzedniego okresu programowania, zgodnie stwierdzają, że to dzięki ciekawym i atrakcyjnym wydarzeniom animacyjnym, mieszkańcy najlepiej dowiadują się o LGD i LSR, poznają pracowników biura oraz zawiązują cenne kontakty z innymi uczestnikami wydarzenia, a potem chętnie wspólnie pracują i uczestniczą w życiu społecznym na obszarze swojej miejscowości i/lub Partnerstwa Kaczawskiego. LGD w ten sposób, na wstępie każdego wydarzenia, może przedstawić swoje dotychczasowe osiągnięcia i budować przez to tak potrzebną wiarygodność i zaufanie. Dlatego w tej strategii bardzo duży nacisk położony zostanie na animację, zwłaszcza grup osób w niekorzystnej sytuacji oraz włączanie młodzieży w życie publiczne. Dodatkowo LGD skorzysta z lokalnego radia i TV. Informowanie rozpoczęto już na etapie przygotowań do spotkań w ramach wsparcia przygotowawczego. Maile, plakaty na stronie internetowej i Facebooku, ale przede wszystkim indywidualne rozmowy telefoniczne i prośby o rozpowszechnianie informacji od LGD – to podstawa dobrej komunikacji. Spotkania doradcze w biurze, organizowanie spotkań aktywizacyjnych i spotkań informacyjno-konsultacyjnych w terenie stanowi bardzo dobrą i sprawdzoną praktykę. LGD od lat współpracuje ze swoimi członkami, którzy chętnie dzielą się swoją wiedzą, doświadczeniami, celami, zadaniami i zasobami. LGD również pomaga w dystrybuowaniu informacji od mieszkańców i instytucji nt. ważnych wydarzeń poprzez rozsyłanie maili i zamieszczanie informacji w mediach społecznościowych.

Utrzymanie zaangażowania lokalnej społeczności na etapie wdrażania LSR to jedna z najważniejszych kwestii, która związana jest z realizacją strategii i o którą LGD zadba. Pracując nad strategią wspólnie podjęto decyzję, że jednym z jej celów będzie aktywizacja lokalnej społeczności, co jest nieocenionym narzędziem aktywności i energii mieszkańców. Dzięki takim działaniom wzmocnić i pielęgnować będziemy zaangażowanie mieszkańców, ich motywację, współodpowiedzialność, aktywność, poczucie przynależności do grupy i wzajemne zaufanie oraz wiedzę. Dobrą praktyką będzie wysyłanie SMS-owych podziękowań za udział w danym wydarzeniu. Zadbamy w ten sposób o relacje, docenimy poświęcony czas i zachęcimy do dalszych działań.

Ponadto osoby zadowolone ze swojego otoczenia, miejsca zamieszkania, spotkań i istniejących udogodnień – są bardziej związane z lokalną społecznością. Dbamy o partnerskie podejście do podmiotów z obszaru objętego LSR, dlatego cenimy otwarte konsultacje nowych pomysłów mieszkańców obszaru LGD np. przy okazji zmiany LSR. Takie pomysły i koncepcje można zgłaszać do biura LGD na bieżąco. Zaplanowaliśmy wiele pożytecznych działań, dzięki którym utrzymamy zaangażowanie społeczności. Pracownicy biura LGD są otwarci na poznawanie nowych osób/przedstawicieli organizacji i chętni, by wzmacniać relacje z już poznanymi. Dzięki dotychczasowym działaniom zarządu i biura LGD, relacje między członkami LGD oraz między członkami a biurem LGD, już oparte są na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji. Kontaktowanie/kojarzenie członków LGD nawzajem ze sobą to podstawa naszej pracy, dzięki czemu nawiązują się nowe znajomości, cenne projekty i działania. Wszystko to potwierdza inkluzywny charakter działalności LGD.

ROZDZIAŁ IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR

Analiza SWOT

Celem analizy jest zidentyfikowanie mocnych i słabych stron, szans oraz zagrożeń, które mają wpływ na rozwój obszaru. Analiza skupia się na czterech obszarach: mocnych stronach, słabych stronach, szansach oraz zagrożeniach. Mocne i słabe strony to wewnętrzne czynniki, które wpływają na rozwój obszaru, a szanse i zagrożenia to zewnętrzne czynniki, które wpływają na funkcjonowanie obszaru LGD.

Tab. 2. Analiza SWOT LGD Partnerstwo Kaczawskie.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> · wyjątkowe walory przyrodnicze i krajobrazowe obszaru, · bogactwo geologiczne regionu - występowanie surowców naturalnych, takich jak kruszywa, wapień, granit, bazalt, piaskowiec, złoto, agaty oraz łupki, · rosnąca atrakcyjność turystyczna KWW oraz rozpoznawalność marki Krainy Wygasłych Wulkanów, · atrakcyjność lokalizacyjna oraz dobra infrastruktura komunikacyjna (bliskość autostrady, granicy polsko - czeskiej, bliskość dużych miast), · bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne regionu, · dobre przykłady wdrożeń rozwiązań wykorzystujących innowacje w turystyce, · rosnąca pula komercjalizowanych produktów lokalnych, produkowanych w sposób masowy i nieprzemysłowy, · stała oferta w Centrum Nauk o Ziemi Sudecka Zagroda Edukacyjna, · zagrody edukacyjne z szeroką ofertą możliwości spędzania czasu wolnego, · szkoły, centra kultury i biblioteki na terenie całego Partnerstwa, służące jako podstawowe punkty integracji społecznej, · zdywersyfikowana działalność gospodarcza, będąca podstawą lokalnych rynków pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> · malejący potencjał demograficzny obszaru Partnerstwa (w tym odpływ ludzi młodych), · niska aktywność NGO i mieszkańców w działaniach na rzecz rozwoju lokalnego (np. niski odsetek sformalizowanych kół gospodyń wiejskich), · białe plamy na terenie LGD (gminy, które nie korzystają ze środków LSR), · niedostatecznie rozwinięta infrastruktura rekreacyjno-turystyczna (baza noclegowa, w tym agroturystyczna; oferta obiektów wartych odwiedzenia; narzędzia do badania ruchu turystycznego; system promocji, w tym z wykorzystaniem innowacyjnych technologii), · degradacja dziedzictwa kulturowego, · brak informacji o dostępności obiektów i miejsc dla osób niepełnosprawnych, · niedostateczna ilość ofert skierowanych do młodzieży, oraz osób starszych i osób z niepełnosprawnościami, · niskie umiejętności liderów wiejskich w zakresie IT, · brak wykorzystania nowych technologii jako narzędzi promocji, · niewielki odsetek działalności gospodarczych ukierunkowanych na obsługę ruchu turystycznego; brak usług typu <i>well-being</i>, · niedobór aktywności gospodarczej z zakresu zielonej gospodarki, · nierównomierny rozwój działalności rolniczej na obszarze Partnerstwa, · konkurencja pomiędzy liderami lokalnymi i widoczne podziały polityczne w regionie, · występowanie podziałów oraz rozbieżność interesów, wynikające z przynależności do różnych powiatów oraz obszarów aglomeracyjnych ZIT, · słabo funkcjonujący transport publiczny na terenie partnerstwa jako całości oraz w odniesieniu do powiązania

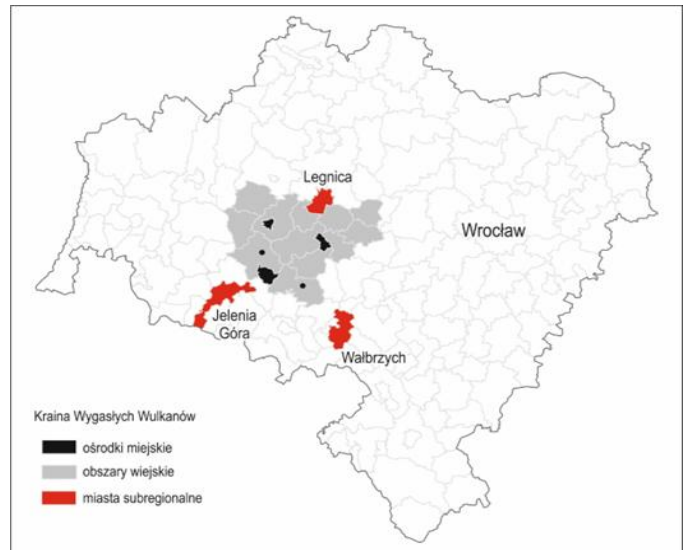
	<p>terenów wiejskich z miastami (negatywny efekt powiatowych siatek połączeń),</p> <ul style="list-style-type: none"> · niska świadomość występującego bogactwa przyrodniczego oraz korzyści płynących z marki Geoparku wśród społeczności lokalnych, · występujące problemy społeczne (długotrwałe bezrobocie i relatywnie trudna sytuacja na rynku pracy względem regionu, patologia, alienacja części grup mieszkańców, uzależnienia itd), · akty wandalizmu wobec istniejącej infrastruktury.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> · rozwój branży turystycznej i spędzania czasu wolnego, · dostępność środków dotacyjnych, w tym programów rządowych, pozwalających na rozwijanie lokalnych potencjałów, w tym wykorzystanie dziedzictwa do tworzenia nowych funkcji, · rozwój turystyki aktywnej bazującej na dziedzictwie kulturowym i przyrodniczym oraz geoturystyki, · ucieczka turystów z dużych miast i hoteli w zacisze agroturystyk i pensjonatów, · systematyczny wzrost zapotrzebowania na produkty ekologiczne i lokalne, · uzyskanie certyfikatu UNESCO, · możliwości wykorzystania nowoczesnych technologii do rozwoju i promocji obszarów wiejskich, w tym w kontekście tworzenia rozwiązań <i>smart village</i>, · rosnąca łatwość dotarcia do indywidualnego klienta oferty turystycznej, dzięki mediom społecznościowym i reklamie internetowej, · rosnące znaczenie rolnictwa ekologicznego, · przywracanie połączeń kolejowych w regionie, · inwestycje w ścieżki rowerowe - Cyklostrada Dolnośląska. 	<ul style="list-style-type: none"> · niestabilność systemu finansowania JST w Polsce, powodująca ograniczanie wydatków na cele rozwojowe, · trudności w wykorzystaniu przez polskie JST środków finansowych ze źródeł zewnętrznych, wynikające z braku możliwości zapewnienia współfinansowania, · nieuzyskanie statusu geoparku UNESCO dla regionu, · zwiększenie peryferyjności regionu, · wprowadzenie niekorzystnych uregulowań prawnych, hamujących aktywność społeczną i przedsiębiorczość, · rosnąca inflacja, · wojna w Ukrainie i jej konsekwencje, · nagłe zmiany na regionalnym rynku pracy – wzrost bezrobocia, · pogłębienie kryzysu klimatycznego, gospodarczego i społecznego, · pogorszenie się stanu środowiska naturalnego – katastrofy ekologiczne, · pogłębienie negatywnych zjawisk społecznych (wykluczenie, polaryzacja, samotność, przestępczość, wandalizm).

Wyniki spotkań konsultacyjnych oraz analiz podsumowanych poniżej, wskazują na istnienie wielu wspólnych problemów, wyzwań i potrzeb społeczności lokalnych na obszarze LGD. Przedstawione rekomendacje i wnioski zostały wykorzystane do opracowania strategii rozwoju obszaru uwzględniając potrzeby i oczekiwania mieszkańców oraz specyfikę poszczególnych gmin.

1. Zagospodarowanie przestrzenne/układ osadniczy z uwzględnieniem planów odnowy miejscowości

Obszar Lokalnej Grupy Działania Partnerstwo Kaczawskie zlokalizowany jest wśród dwóch dużych ośrodków urbanistycznych: Legnicy i Jeleniej Góry i położony jest na głównych szlakach komunikacyjnych (droga ekspresowa S3, autostrada A4 i krajowa 5). Poza Legnicą i Jelenią Górą procesy umiarkowanej suburbanizacji widoczne są wokół Złotoryi, Jawora oraz w mniejszym stopniu Bolkowa. Dla gmin i miast zlokalizowanych w korytarzu drogi ekspresowej S3 i drodze krajowej nr 5 (w przyszłości na odcinku Bolków-Jelenia Góra jako droga ekspresowa S5) pojawiła się możliwość wykorzystania lub wzmocnienia kolejnego impulsu rozwojowego poprzez rozwój terenów inwestycyjnych. W wyznaczaniu podmiejskich terenów inwestycyjnych, które mogą zdywersyfikować rynek pracy, powinna jednak towarzyszyć refleksja związana z konfliktem funkcji: Umożliwi ona bowiem myślenie o transporcie publicznym w innej konfiguracji niż dostępność w skali powiatu. Wypracowanie spójnego transportu publicznego przy współpracy trzech ZIT-ów (Jelenia Góra–Legnica oraz Wałbrzych–Legnica) może się okazać korzystne dla wszystkich trzech ZIT-ów, wzmocni bowiem otwarcie obszaru dla jego mieszkańców (rynek pracy, edukacja, większa oferta zajęć pozalekcyjnych), turystów, grup mieszkańców wykluczonych transportowo (młodzież, kobiety oraz seniorzy). Wyzwaniem pozostaje kwestia dostępności komunikacji publicznej w osi równoleżnikowej (wschód-zachód), które można próbować rozwiązać poprzez współpracę powiatu złotoryjskiego i jaworskiego (Złotoryja–Jawor). turystyczna funkcja gospodarcza

czy funkcja mieszkaniowa. Integracja obszaru oraz wzmocnienie jego dostępności w transporcie publicznym z głównych ośrodków subregionalnych województwa dolnośląskiego powinny być jednym z priorytetów w ramach strategii ponadlokalnych Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej, Aglomeracji Wałbrzyskiej i Legnicko-Głogowskiego Obszaru Interwencji. Poprawa dostępności transportowej wpisuje się w politykę Unii Europejskiej oraz Krajową Politykę Miejską wspierającą m.in. w ramach Zintegrowanych Instytucji Terytorialnych (ZIT) miasta w celu zwiększenia i poprawy transportu publicznego oraz związanej z nim infrastruktury. Dalszym krokiem może być honorowanie wspólnych biletów u różnych przewoźników. Integracja transportowa może być elementem strategii ponadlokalnej w ramach ZIT.

Źródło: Raport Smart Village wzmacnianie potencjałów terytorialnych LGD Partnerstwo Kaczawskie, 2022.

W procesie budowania strategii zwrócono uwagę na **ideę koncepcji Smart Village**, w ramach której wpisuje się: zrównoważony rozwój, poprawa jakości życia, podniesienie standardu usług publicznych, lepsze wykorzystanie zasobów przy mniejszym wpływie na środowisko, rozwiązania oparte na potrzebach i potencjale danego obszaru. LGD Partnerstwo Kaczawskie w ramach koncepcji Smart Village posiada potencjał do generowania innowacji dotyczących: aplikowania do międzynarodowych sieci, prowadzenia agroturystyk pod zamożnego klienta, umiejętności pozyskiwania środków zewnętrznych, integracji słabiej rozwiniętych obszarów wiejskich z ośrodkami wzrostu, poszukiwanie impulsów rozwojowych pobudzających

małe i średnie miasta na terenach wiejskich. Zwrócono również uwagę na **zachowanie i ochronę harmonijnego krajobrazu kulturowego**, który ma zasadniczy wpływ na podtrzymywanie rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru LGD w dłuższym horyzoncie czasowym. Podczas warsztatów konsultacyjnych zbadano również trendy, jakie będą oddziaływać na LGD w perspektywie 2023-2027, które zostały zaprezentowane w przedstawionym zestawieniu.

Źródło: Wyniki badania: Jakie zjawiska/trendy niezależne od nas będą w istotny sposób wpływać na rozwój obszaru LGD Partnerstwo Kaczawskie w najbliższych 5 latach, Mentimeter, 2022.

2. Stan infrastruktury w kontekście potrzeb rewitalizacji jako kompleksowego procesu społecznego, gospodarczego, środowiskowego, przestrzenno-infrastrukturalnego

We wszystkich spotkaniach konsultacyjnych mieszkańcy wskazywali potrzebę inwestowania w infrastrukturę publiczną: rekreacyjną, turystyczną i kulturalną oraz dostosowania jej dla osób z niepełnosprawnościami. Bardzo często zwracano uwagę na zdewastowane miejsca wypoczynku i integracji mieszkańców i turystów. W większości gmin wskazywano na brak miejsca spotkań dedykowanych młodzieży, mimo, że istnieją centra kultury lub biblioteki, młodzież ma ograniczony dostęp lub brak możliwości korzystania z tych przestrzeni.

W każdej gminie na obszarze LGD działają centra kultury bądź centra biblioteczne: Centrum Kultury, Sportu i Turystyki w Świerzawie, Centrum Kulturalno- Biblioteczne Gminy Bolków, Centrum Biblioteczno - Kulturalne w Wojcieszowie, Złotoryjski Ośrodek Kultury i Rekreacji, Centrum Kultury w Paszowicach, Gminna Biblioteka Publiczna w Mściwojowie z/s w Targoszynie, Gminny Ośrodek Kultury i Sportu - Krotoszyce, Gminny Ośrodek Kulturalno-Edukacyjny w Męcince, Centrum Biblioteczno-Kulturalne w Wądrożu Wielkim, Gminne Centrum Kultury i Biblioteka im. Zenona Bernackiego w Pielgrzymce, Gminna Biblioteka Publiczna w Rui, Gminna Biblioteka Publiczna w Zagrodnie, Centrum Kultury i Biblioteka Gminy Złotoryja w Rokitnicy, Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Legnickim Polu.

Przy części z nich prowadzone są zajęcia kulturalno-edukacyjne, dedykowane zazwyczaj dzieciom i młodzieży ze szkół podstawowych, często w zakresie półkolonii lub zajęć na ferie zimowe. Coraz częściej obserwuje się, że ośrodki te przygotowują stałą ofertę warsztatów i spotkań integracyjnych dla seniorów. Jednak oczekiwania mieszkańców są większe i chętnie wzięliby udział w systematycznych spotkaniach tematycznych, szczególnie ukierunkowanych na zainteresowania młodzieży. Podczas konsultacji bardzo często wybrzmiewały potrzeby dostosowania infrastruktury publicznej na cele wypoczynku, rekreacji i spotkań integracyjnych wszystkich grup wiekowych.

3. Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości oraz branż z potencjałem rozwojowym

Na obszarze LGD można zaobserwować rosnącą ilość podmiotów gospodarczych. W ciągu analizowanych pięciu lat liczba podmiotów zatrudniających do 9 osób wzrosła o 892, natomiast liczba podmiotów w pozostałych przedziałach zmalała łącznie o 37. Szczegóły wzrostu i spadku liczby podmiotów gospodarczych na obszarze LGD obrazuje poniższa tabela. **Udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników (8669 przedsiębiorstw) na obszarze LSR w liczbie mieszkańców LSR według stanu na koniec 2020 r zgodnie z metodologią wyliczenia zawartą w kryterium nr 5.7 regulaminu konkursu na wybór LSR wynosi - 2,30%.**

Tab. 3. Podmioty gospodarki w rejestrze REGON wg klas wielkości zatrudnienia.

Podmioty gospodarki w rejestrze REGON wg klas wielkości zatrudnienia	2015	2020
0 – 9 osób	7565	8457
10 – 49 osób	241	212
50 – 249 osób	37	30
250 – 999 osób	3	2
1000 i więcej osób	0	0
Razem	7846	8701

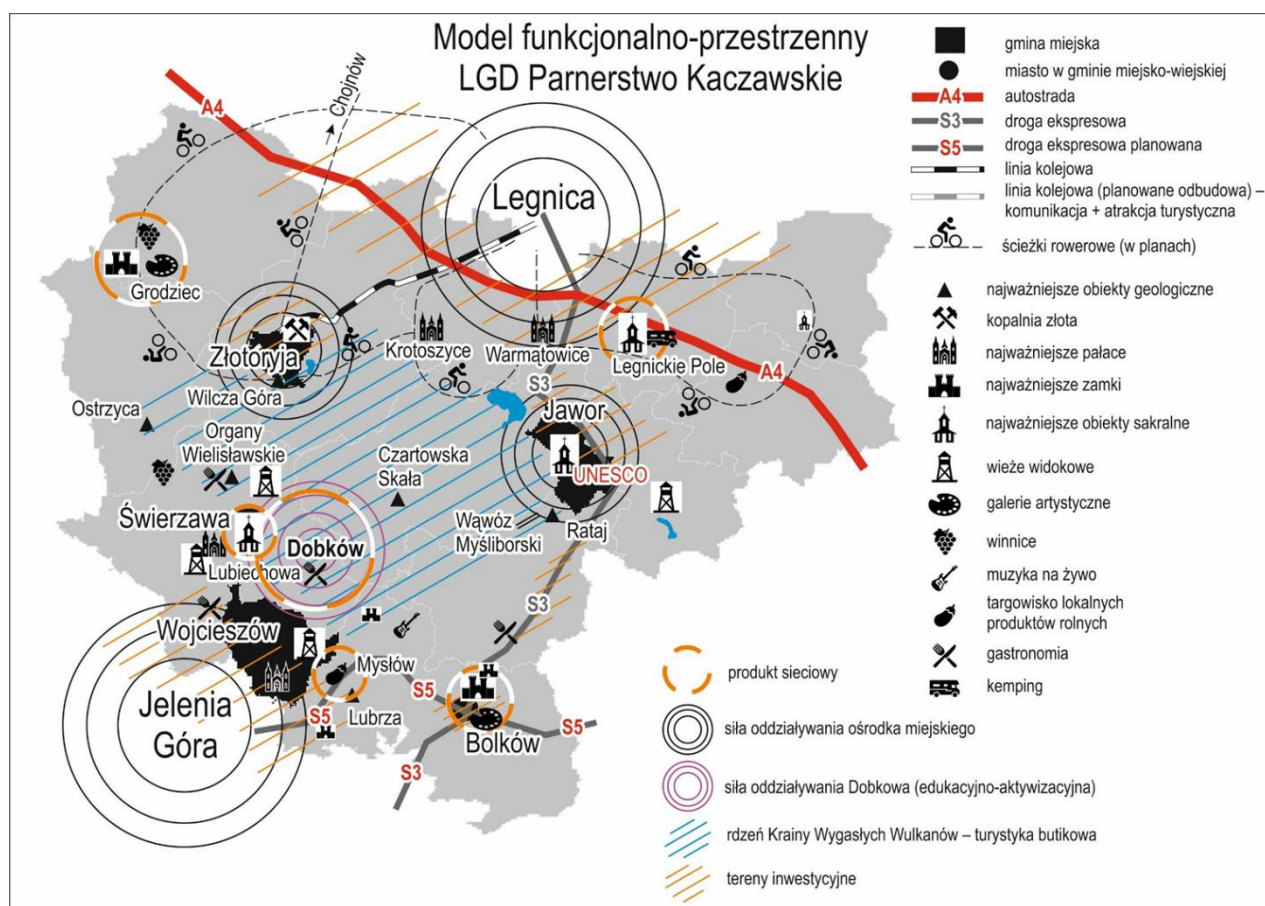
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Obszar działania LGD charakteryzuje się nie tylko potencjałem wzrostu podmiotów gospodarczych, ale również ich różnorodnością. Posługując się Polską Klasyfikacją Działalności można zauważyć, że trzema sekcjami, w których działało najwięcej podmiotów gospodarczych w 2020 roku były: sekcja G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle, w tym 1517 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, sekcji F - Budownictwo, w tym 1359 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą i sekcji C - Przetwórstwo przemysłowe, w tym 607 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą.

Podmioty działające w sekcji I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (177), Sekcja P – Edukacja (121) i Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (59) stanowią tylko 4,10% ogólnej liczby podmiotów gospodarczych. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w branży czasu wolnego wg powyższych kodów PKD stanowi tylko 6,01% w stosunku do ogólnej

liczby osób prowadzących działalność gospodarczą na obszarze LGD Partnerstwo Kaczawskie. To bardzo niewiele zwłaszcza, że branże te mają kluczowe znaczenie dla rozwoju regionu pod kątem turystycznym.

Raport z lipcowych Warsztatów “Trendy, kreatywność, wizerunek” w 2022 r. wskazuje, że w odwołaniu do koncepcji lokalizacyjnych terenów wiejskich w przypadku gmin wchodzących w skład LGD Partnerstwo Kaczawskie, mamy do czynienia z lokalizacjami podmiejskimi oraz pośrednimi pomiędzy terenami podmiejskimi a peryferyjnymi, co ma wpływ na aktywizowanie endogenicznych (wewnętrznych) czynników rozwoju, jak i wykorzystanie egzogenicznych (zewnętrznych). Położenie w stosunku do głównych ośrodków miejskich, ciągów komunikacyjnych oraz atrakcji turystycznych znalazło swoje odzwierciedlenie w wykonanym przez uczestników warsztatów modelu funkcjonalno-przestrzennym LGD, który kładzie nacisk na turystykę, jako główny czynnik rozwoju terytorium LGD.

Źródło: Raport Smart Village wzmacnianie potencjałów terytorialnych LGD Partnerstwo Kaczawskie, 2022.

Tereny inwestycyjne koncentrują się w północnej części obszaru i są związane z pozytywnym oddziaływaniem Legnicy, węzłów na autostradzie A4 oraz terenów inwestycyjnych Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Na południu na teren LGD oddziałuje strefa inwestycyjna promieniująca z Jeleniej Góry i jej strefy podmiejskie, m.in. terenów wchodzących w skład Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości. Gminy, przez które przebiegają główne szlaki komunikacyjne (droga ekspresowa S3, autostrada A4 i krajowa 5) mają też potencjał rynkowy swojej oferty turystycznej. Istnieje możliwość uzupełnienia istniejącej bazy turystycznej (głównie rodzinne agroturystyki i pensjonaty o standardzie butikowym) o kempingi o różnym standardzie zagospodarowania, przystępne cenowo również dla mniej zamożnego turysty czy rodzin z dziećmi. Obecnie najslabiej rozwinięty od strony turystycznej, posiadający charakter rolniczy, obszar północno-wschodni ma potencjał do wykreowania się na zaplecze rekreacyjne dla mieszkańców Wrocławia i Legnicy. Dodatkową szansą rozwoju dla tych terenów może być wzmocnienie rolniczej i pozarolniczej przedsiębiorczości przez większą integrację tych obszarów z rdzeniem Krainy Wygasłych Wulkanów m.in. poprzez wspólną promocję produktów i usług.

W poprzedniej LSR 2016-2023 wykazano słabą rozpoznawalność marki „Kraina Wygasłych Wulkanów”. Brak nowoczesnego, wspólnego i spójnego systemu informacji i promocji turystycznej, skupiającej ofertę

warsztatową, noclegową i gastronomiczną przedsiębiorców z terenu Partnerstwa Kaczawskiego. W ciągu 8 lat można zauważyć pozytywne zmiany dzięki stworzonej przez Stowarzyszenie Kaczawskie stronie internetowej www.gorykaczawskie.pl. To, co określane jest w licznych publikacjach związanych z funkcjonowaniem branży turystycznej jako innowacyjny element współczesnego marketingu – na naszym obszarze funkcjonuje już od dawna i jest to element, który wyróżnia nas na tle konkurencyjnych regionów turystycznych. Strona jest źródłem cennych informacji o obszarze i skupia w jednym miejscu oferty turystyczne (noclegowe, gastronomiczne, warsztatowe, zabytki, geopunkty) oraz na bieżąco aktualizowany jest kalendarz wydarzeń.

Obecnie Centrum Nauki o Ziemi Sudecka Zagroda Edukacyjna jest punktem informacji turystycznej w Geoparku KWW. Nadal brak jest jednolitego narzędzia do badania ruchu turystycznego na obszarze LGD. Liczbę turystów odwiedzających obszar LGD można wykazać analizując dane z miejsc biletowanych, udostępnione przez Sudecką Zagrodę Edukacyjną w Dobkowie, Zamek Grodziec, Zamek Świny, Muzeum Bitwy Legnickiej w Legnickim Polu oraz Kościół Św. Jana i Katarzyny w Świerzawie. Mimo bardzo atrakcyjnego pod względem turystycznym obszaru, nadal w regionie słabo rozwinięta jest baza noclegowa.

Tab. 4. Liczba obiektów hotelarskich w powiatach z podziałem na rodzaj na koniec 2022 r.

Obszar	Pensjonat	Schronisko Młodzieżowe	Hotel	Inne obiekty
Powiat jaworski	4	1	4	2
Powiat legnicki	2	2	2	1
Powiat złotoryjski	5	2	1	0
Razem	11	5	7	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centralnego Wykazu Obiektów Hotelarskich (Rejestr CWOH).

Na obszarze objętym LSR znajduje się 26 zarejestrowanych obiektów hotelarskich. Wśród obiektów hotelarskich dominują pensjonaty. W ostatnich latach baza noclegowa na obszarze LGD znacznie się poprawiła. Pojawiły się nowe obiekty noclegowe oferujące różne standardy zakwaterowania, od budżetowych po bardziej ekskluzywne. Można tu znaleźć pokoje jedno- i dwuosobowe, a także apartamenty, które zapewniają wygodne miejsce do wypoczynku. Ma to związek z rozwijającą się turystyką w regionie Gór i Pogórza Kaczawskiego oraz niekwestionowanym wsparciem w ramach LSR na lata 2016-2023, gdzie dofinansowanie na rozwój bazy noclegowej otrzymało aż 17 obiektów.

Tab. 5. Obiekty w poszczególnych gminach posiadające zaplecze sportowo – rekreacyjne w 2021 r.

Gmina	Boisko do siatkówki lub koszykówki	Basen kryty	Siłownia	Sauna	Solarium	Zabiegi SPA	Zabiegi rehabilitacyjne (masaże, fizykoterapia)	wypożyczalnia sprzętu turystycznego (np. rowery, nordic walking, łyżwy, rolki)
Bolków	0	0	0	0	0	0	0	0
Paszowice	1	0	0	0	0	0	0	1
Krotoszyce	0	1	0	1	0	1	1	0
Legnickie Pole	0	0	2	0	0	0	0	0
Świerzawa	1	0	0	0	1	0	0	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie udostępnionych danych z Banku Danych Lokalnych.

Tylko w 5 gminach w LGD znajdują się obiekty z niewielkim zapleczem sportowo-rekreacyjnym. Tylko w jednym obiekcie znajduje się basen kryty, natomiast żaden nie posiada basenu otwartego. Tylko 2 obiekty posiadają wypożyczalnię sprzętu turystycznego, a tylko jeden ofertę zabiegów rehabilitacyjnych. Ta inwentaryzacja pokazuje, że oferta regionu nie wpisuje się jeszcze w nowy trend turystyki zdrowotnej, skierowanej szczególnie do turysty niepełnosprawnego.

Przeprowadzona analiza uwarunkowań dla strategii Partnerstwa Kaczawskiego wśród trendów turystycznych wskazuje: cyfrowy nomadyzm, turystykę napędzaną przez zachowania ludzi w sieciach społecznościowych (oznaczania lokalizacji, polubienia, hasztagi), rezerwacje za pośrednictwem platform internetowych oraz wprowadzanie transakcji bezgotówkowych w prawie każdej sytuacji. Niestety nie każdy lokalny przedsiębiorca jest gotowy na możliwości wykorzystania nowoczesnych technologii informacyjno- komunikacyjnych, dlatego też niezbędne jest wsparcie szkoleniowe przedsiębiorców z branży spędzania czasu wolnego.

Rozwój Partnerstwa Kaczawskiego osiągnąć będzie dzięki zwiększaniu siły jego produktu turystycznego, w szczególności w zakresie turystyki średnio- i krótkookresowej oraz zwiększaniu atrakcyjności osiedleńczej miast i obszarów wiejskich, przy zachowaniu walorów krajobrazowych obszaru Partnerstwa. W procesie włączenia społecznego, przy opracowaniu diagnozy obszaru, mieszkańcy akcentowali turystykę, jako główny czynnik rozwoju LGD Partnerstwa Kaczawskiego, uzupełniony przez dystrybucję produktów rolnych i spożywczych.

4. Rynek pracy wraz z charakterystyką grup pozostających poza rynkiem pracy

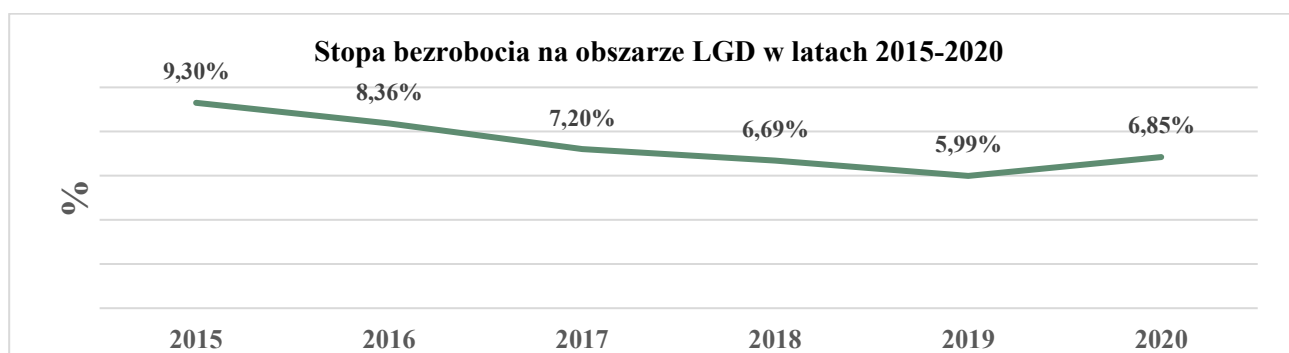
Istotnym problemem dotyczącym gminy obszaru LSR jest narastające bezrobocie. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych mieszkańców 14 gmin z obszaru LSR na koniec 2020 roku wynosiła 3404 osoby, wśród których przeważały kobiety. Zgodnie z metodologią wyliczenia wskaźnika zawartą w kryterium nr 5.2 w regulaminie konkursu na wybór LSR - udział liczby bezrobotnych zarejestrowanych (3404) na obszarze LSR w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze objętym LSR wg stanu na koniec 2020 r. wyniósł 3,90%.

Tab. 6. Liczby bezrobotnych zarejestrowanych i liczba ludności w wieku produkcyjnym na obszarze Partnerstwa Kaczawskiego wg stanu na koniec 2020 r.

GMINA	Bolków	Krotoszyce	Legnickie Pole	Męcinka	Mściwojów	Paszowice	Pielgrzymka	Ruja	Świerzawa	Wądroże Wielkie	Wojcieszów	Zagrodno	Złotoryja Miasto	Złotoryja Wiejska	RAZEM
Liczba bezrobotnych	634	74	99	167	156	161	250	81	471	130	184	232	478	287	3 404
Ludność w wieku produkcyjnym: 15-59 lat kobiety, 15-64 lata mężczyźni	6 118	2 104	3 209	3 202	2 511	2 670	2 783	1 508	4 561	2 403	2 150	3 155	8 849	4 438	49 662

Źródło: opracowanie własne na podstawie udostępnionych danych przez PUP w Jaworze, PUP w Złotoryi i PUP w Legnicy.

W 2020 roku stopa bezrobocia dla naszego obszaru wynosiła 6,85%, czyli więcej niż na Dolnym Śląsku - 5,6% i zmniejszała się sukcesywnie od 2015 roku do 2019 roku, natomiast zaobserwowany wzrost w 2020 roku związany jest zapewne z pandemią Covid -19 oraz spowodowanym przez to kryzysem gospodarczym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Pozyskane, aktualne dane z Urzędów Pracy z obszaru LGD, pozwoliły zdiagnozować bezrobotnych z podziałem na grupy oraz osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy w 14 gminach LGD na koniec 2022 r. W stosunku do liczby zarejestrowanych bezrobotnych ogółem w 2022 roku 53,32% stanowiły kobiety. 13,37% grupy bezrobotnych stanowiły osoby młode do 25 roku życia. Aż 89,53% to mieszkańcy wsi, z których 4,03% posiadało gospodarstwo rolne. Bezrobocie jest złożonym problemem społecznym, który dotyka różne grupy ludzi, w tym również kobiety, szczególnie te po urodzeniu dziecka. Z badań wynika, że ponad 35% kobiet nie podjęło zatrudnienia po urodzeniu dziecka. Wiele kobiety staje przed trudnościami związanymi z utrzymaniem

równowagi między życiem zawodowym a prywatnym. Mają na to wpływ pewne czynniki społeczne, min. wysokie oczekiwania wobec ról rodzicielskich, presja społeczna i brak odpowiedniej polityki prorodzinnej. W trakcie konsultacji często wskazywano na potrzebę wsparcia kobiet w powrocie do życia zawodowego.

Tab. 7. Bezrobotni zarejestrowani ogółem oraz z podziałem na grupy na koniec 2022 r.

Bezrobotni zarejestrowani z podziałem na grupy w 2022r.	Ogółem	%	W tym kobiety	%
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych ogółem:	2999		1599	53,32%
- w tym zamieszkali na wsi	2685	89,53%	1191	44,36%
- w tym posiadający gospodarstwo rolne	121	4,03%	6	4,96%
- w tym osoby w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki	235	7,84%	136	57,87%
- w tym kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka	567	18,91%	567	100%
- w tym osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy:				
osoby do 25 r.ż.	677	22,57%	401	13,37%
długotrwale bezrobotne	1396	46,55%	742	24,74%
korzystające ze świadczeń pomocy społecznej	51	1,70%	24	0,80%
posiadające co najmniej 1 dziecko do 6 r.ż.	695	23,17%	544	18,14%
posiadające co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 r.ż.	10	0,33%	8	0,27%
niepełnosprawni	252	8,40%	136	4,53%

Źródło: opracowanie własne na podstawie udostępnionych danych przez PUP w Jaworze, PUP w Złotorzy i PUP w Legnicy.

Analizując poziom bezrobocia na obszarze Partnerstwa Kaczawskiego oraz dane z poszczególnych powiatów, można stwierdzić, że dodatkowego wsparcia w znalezieniu pracy lub poprawie swojej sytuacji zawodowej wymagają kobiety, szczególnie matki posiadające co najmniej 1 dziecko do 6 r.ż., osoby długotrwale bezrobotne oraz młodzież do 25 r.ż. LGD w ramach działań animacyjnych, operacji własnych dedykowanych młodzieży i kobietom oraz szkoleń aktywizujących może przyczynić się do wzrostu kompetencji tych osób, również zawodowych, które zwiększają ich szanse na rynku pracy. Ponadto w ramach lokalnych kryteriów wyboru oceniając wnioski w zakresie podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej, LGD będzie premiować osoby z grup osób w niekorzystnej sytuacji, min. kobiety i młodzież do 25 r.ż.

5. Działalność sektora społecznego, w tym integracja i rozwój społeczeństwa obywatelskiego

Na koniec 2022 r. w Krajowym Rejestrze Sądowym zarejestrowanych było 346 organizacji pozarządowych z obszaru LGD Partnerstwo Kaczawskie, wśród których przeważają organizacje zarejestrowane w KRS. W każdej gminie bardzo dobrze funkcjonują Ochotnicze Straże Pożarne, które stanowią aż 18% ogółu wiejskich organizacji społecznych na obszarze LGD. Wiele z nich ma długoletnią tradycję oraz międzynarodowe sukcesy w zawodach starych sikawek konnych, co przyczyniło się min. do otwarcia w 2022 r. przez OSP Granowicach i Klub Sportowy „Rodło” Izby Pamięci Pożarniczo– Sportowej.

Wciąż małą popularnością cieszą się nowe Koła Gospodyń Wiejskich rejestrowane w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa - na obszarze LGD mamy ich zaledwie 33. W niektórych gminach wiejskich (Męcinka, Zagrodno) nie ma ani jednego. Natomiast w gminie miejsko-wiejskiej Świerzawa jest ich aż 10, co świadczy o tym, że w prawie każdym sołectwie funkcjonuje takie koło. Wiele z tych kół aktywnie uczestniczy w dedykowanych konkursach i wydarzeniach na obszarze LGD, Dolnego Śląska i Polski. Istnieje potrzeba dalszej edukacji i wsparcia kobiet wiejskich w tym zakresie, aby nauczyć je narzędzi (np. cyfrowych i

innowacyjnych) i możliwości finansowania swojej działalności społecznej oraz aktywizowania i integrowania swoich środowisk lokalnych.

Ilość działających organizacji związana jest z wysoką świadomością obywatelską, chęcią pozyskiwania źródeł zewnętrznych na rzecz lokalnych społeczności oraz wzrostem roli trzeciego sektora w polityce lokalnej.

Tab. 8. Wykaz organizacji społecznych na obszarze LGD Partnerstwo Kaczawskie na dzień 30.04.2023r.

Gmina	Organizacje pozarządowe zarejestrowane w KRS			Stowarzyszenia zwykle zarejestrowane w Starostwie Powiatowym	KGW zarejestrowane w Krajowym Rejestrze KGW	Łącznie w gminie
	Stowarzyszenia	OSP	Fundacje			
Bolków	12	10	4	2	1	29
Męcinka	11	5	0	3	0	19
Mściwojów	9	4	2	2	3	20
Paszowice	8	5	0	1	3	17
Wądroże Wielkie	7	5	3	1	1	17
Pielgrzymka	16	6	3	0	4	29
Wojcieszów	9	1	1	3	0	14
Zagrodno	3	6	5	3	0	17
Złotoryja wiejska	11	2	1	1	3	18
Miasto Złotoryja	48	1	7	14	0	70
Świerzawa	15	8	5	2	10	40
Krotoszyce	9	4	0	1	1	15
Legnickie Pole	18	3	3	2	4	30
Ruja	5	3	0	0	3	11
razem	181	63	34	35	33	346

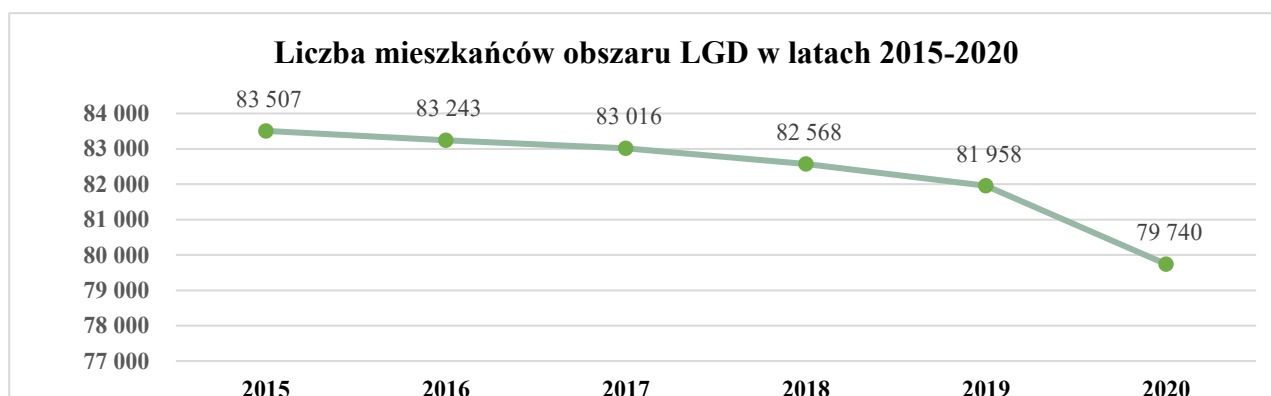
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, KRS, ARIMR i rejestrów starostw powiatowych.

Niestety powyższe statystyki nie przekładają się jednak na aktywność i umiejętności w pozyskiwaniu środków zewnętrznych. Tylko kilka największych organizacji pozyskuje środki z funduszy zewnętrznych. Większość organizacji lokalnych pozyskująca środki z LGD, czy w ramach konkursów na zadania publiczne, wciąż wymaga wsparcia ze strony samorządu lokalnego lub Biura LGD. Nieliczne organizacje lokalne są samodzielne - np. Stowarzyszenie "Nasze RIO", Stowarzyszenie Kaczawskie i mają na swoim koncie projekty dofinansowane ze środków rządowych, unijnych (Erasmus+) czy Funduszy Wyszehradzkich. Pozostałe stowarzyszenia i fundacje pozyskują niewielkie dotacje w ramach zadań publicznych na szczeblu wojewódzkim, powiatowym i gminnym oraz środki z Programu "Działaj Lokalnie" koordynowanego przez Stowarzyszenie Kaczawskie. Wciąż istnieje ogromna potrzeba wsparcia merytorycznego lokalnych liderów w zakresie funkcjonowania formalno-prawnego organizacji pozarządowych oraz w zakresie pozyskiwania funduszy i aktywizacji mieszkańców, szczególnie młodych ludzi oraz seniorów, w tym osób z niepełnosprawnościami.

6. Problemy społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skala tych zjawisk

Wśród najważniejszych problemów społecznych, którym chociaż w małym stopniu chcemy przeciwdziałać za pośrednictwem działań zaplanowanych w LSR, są powszechne we wszystkich społeczeństwach ubóstwo i wykluczenie społeczne. Przeciwdziałać ubóstwu możemy jedynie za pomocą systematycznego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu oraz poprzez stwarzanie szans na tworzenie nowych miejsc pracy i dostępu do podstawowych potrzeb. Dużym problemem na obszarach wiejskich jest poczucie wykluczenia społecznego, ze względu na wiek i zamieszkanie na obszarach peryferyjnych, bez dostępu do komunikacji publicznej i usług edukacyjno-kulturalnych. Wykluczenie społeczne prowadzi również do ograniczonego dostępu do pracy, edukacji formalnej, opieki zdrowotnej, mieszkania i innych podstawowych potrzeb, co utrwała nierówności społeczne. Rozwiązanie tych problemów społecznych wymaga kompleksowego działania ze strony instytucji rządowych i samorządowych, a Lokalna Strategia Rozwoju może te działania jedynie wspierać.

Jedną z przyczyn wykluczenia społecznego mieszkańców obszarów wiejskich upatruje się w zjawiskach zmian demograficznych i starzejącego się społeczeństwa, migracji młodych ludzi do miast, a w konsekwencji wyludniania się obszarów wiejskich. Podobnie dzieje się na obszarze LGD Partnerstwo Kaczawskie.

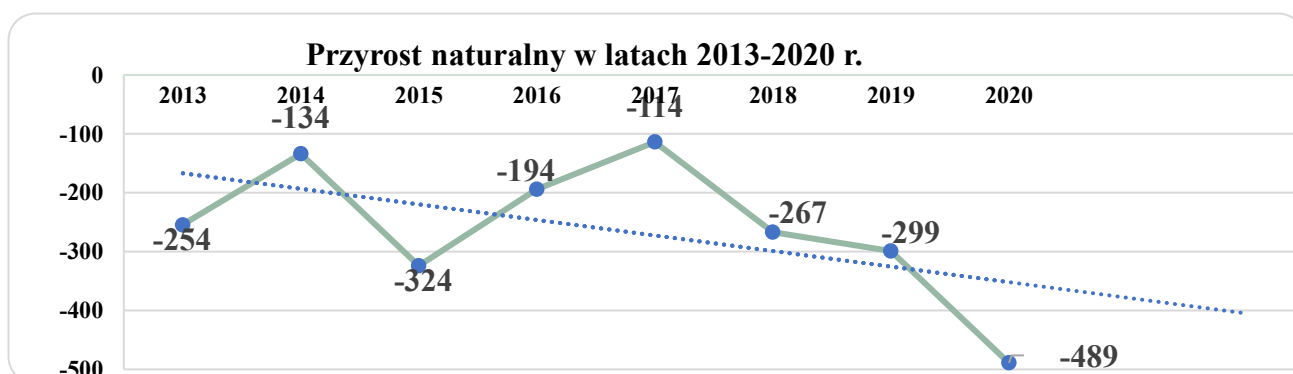
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba mieszkańców obszaru LGD wg danych GUS na koniec 2020 roku wynosiła 79 740 osób i zmalała o 4,51% względem 2015 roku. Podobne tendencje widoczne są w większości gmin objętych LSR. W porównaniu statystyk z 2015 i 2020 roku, tylko w 4 gminach zwiększyła się liczba mieszkańców: Krotoszyce, Legnickie Pole, Męcinka oraz w gminie Paszowice, gdzie przyrost wyniósł najwięcej bo 3,56%. Ma to związek min. z bezpośrednim sąsiedztwem aglomeracji Legnicy i Jawora. Największe ubytki odnotowano w gminach: Zagrodno -8,03%, Ruja - 7,76%, oraz mieście Złotoryja - 7,59%.

Tab. 9. Liczba mieszkańców obszaru LSR na koniec 2015 i 2020 r.

GMINA	Bolków	Krotoszyce	Legnickie Pole	Męcinka	Mściwojów	Paszowice	Pielgrzymka	Ruja	Świerzawa	Wądroże Wielkie	Wojcieszów	Zagrodno	Złotoryja Miasto	Złotoryja Wiejska	RAZEM
2015	10716	3 263	5 179	4 971	4 125	3 988	4 680	2 666	7 683	4 001	3 760	5 404	15 951	7 120	83 507
2020	9 942	3 302	5 188	5 068	4 053	4130	4 356	2 459	7 233	3 858	3 500	4 970	14 739	6 942	79 740
%	-7,22	+1,20	+0,17	+1,95	-1,75	+3,56	-6,92	-7,76	-5,86	-3,57	-6,92	-8,03	-7,59	-2,5	-4,51

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Źródło danych: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

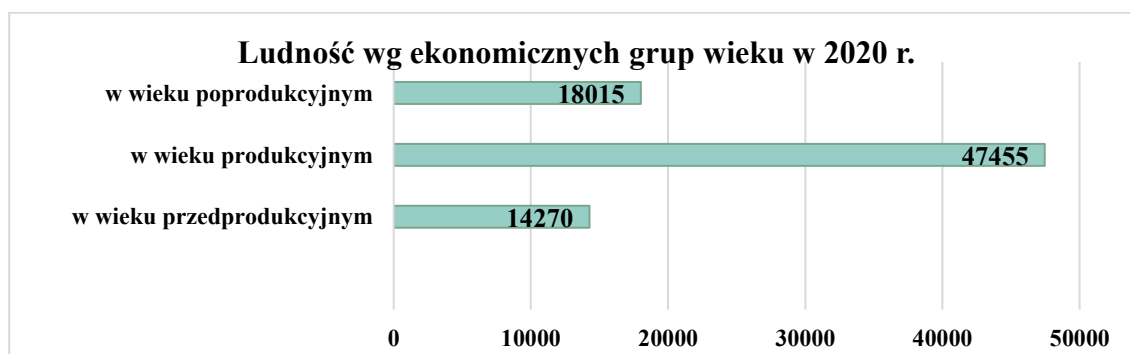
Utrzymująca się tendencja spadkowa, a także ujemny przyrost naturalny odnotowany w ostatnich latach w większości gmin pozwala prognozować, że liczba ludności będzie się nadal zmniejszać, co jest również zauważalne w województwie i kraju.

Tab. 10. Przyrost naturalny i saldo migracji stan na 2020 r.

Gmina	Przyrost naturalny na	Przyrost naturalny na 1000 ludności	Saldo migracji	Saldo migracji na 1000 ludności
Bolków	-48	-4,8	-29	-2,9
Krotoszyce	-5	-1,5	1	0,3
Legnickie Pole	-47	-9,02	16	3,1
Męcinka	-19	-3,75	7	1,4
Mściwojów	-19	-4,67	-19	-4,7
Paszowice	-11	-2,69	45	11,0
Pielgrzymka	-23	-5,25	-25	-5,7
Ruja	-48	-19,36	12	4,8
Świerzawa	-48	-6,63	7	1,0
Wądroże Wielkie	-26	-6,69	-3	-0,8
Wojcieszów	-30	-8,44	-22	-6,2
Zagrodno	-31	-6,2	-42	-8,4
Złotoryja Miasto	-121	-8,14	-91	-6,1
Złotoryja Wiejska	-13	1,87	-42	-6,0

Źródło danych: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

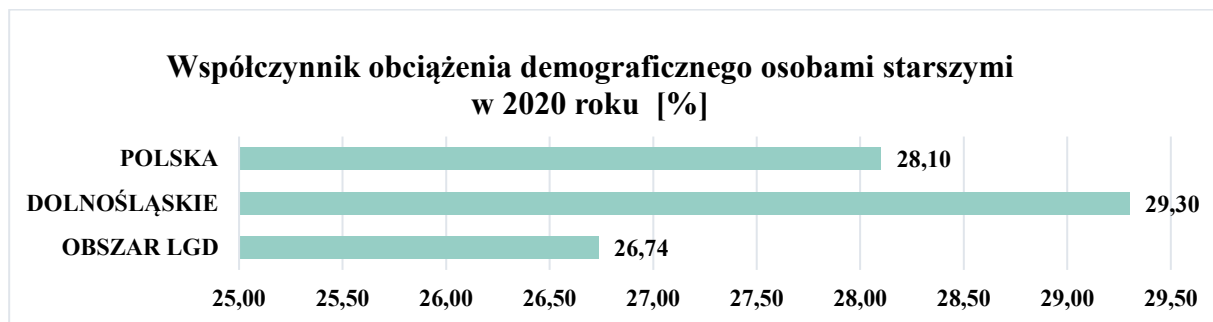
Konsekwencje ujemnego salda migracji i przyrostu naturalnego można zauważyć w strukturze wieku produkcyjnego ludności obszaru LGD. **Zgodnie z metodologią wyliczenia wskaźnika zawartą w kryterium nr 5. 6 w regulaminie konkursu na wybór LSR - Saldo migracji na obszarze LSR wg stanu na koniec 2020 r. wynosi 5.** Od 2015 roku obserwuje się spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym, na rzecz wzrostu udziału osób w wieku poprodukcyjnym. Trend ten jest oznaką starzejącego się społeczeństwa, zjawiska, które jest już bardzo widoczne na obszarze LGD.

Źródło danych: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

W strukturze wiekowej analizowanego obszaru w 2020 r. najliczniejszą grupę mieszkańców stanowiła ludność w wieku produkcyjnym – 47 455 osób (59,51% ogółu mieszkańców), co pomimo zwiększającej się liczby osób w wieku poprodukcyjnym świadczy o rozwojowym potencjale demograficznym. Dla ludności w wieku przedprodukcyjnym grupę przeważającą stanowią mężczyźni, natomiast w grupie ludności w wieku poprodukcyjnym przeważają kobiety.

Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi na obszarze LSR obrazuje poniższy wykres. Udział seniorów na obszarze LGD wynosił w 2020 r. 26,74%. Z danych statystycznych wynika, iż jest to wielkość bardzo zbliżona w odniesieniu do województwa dolnośląskiego, gdzie wielkość ta wynosi 29,3% ludności i w odniesieniu do obszaru Polski 28,1%. Problemy demograficzne, lokalnej gospodarki i rynku pracy przekładają się na sytuację w zakresie realizowania polityki społecznej na obszarze LGD Partnerstwo Kaczawskie. W skali obszaru LGD liczba osób objętych pomocą społeczną w 2020 r. była równa 4 429 osób, co w stosunku do poprzedniej strategii i analiz z 2013 roku jest bardzo pozytywną zmianą, bo wówczas pomocą objętych było 11 248 mieszkańców.

Źródło danych: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Zgodnie z metodologią wyliczenia wskaźnika zawartą w kryterium nr 5.4 w regulaminie konkursu na wybór LSR - udział liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na obszarze LSR w liczbie mieszkańców obszaru wynosi 4,38.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że średnio około 5,5% społeczeństwa objętego LSR korzystało z pomocy społecznej w 2020 r., z czego najwięcej bo ponad 8% w gminach Mściwojów, Ruja i Wojcieszów. Jest to o ponad 7,5% mniej niż w 2013 r. Widoczny spadek liczby mieszkańców korzystających z pomocy społecznej wynika z pewnością ze spadku bezrobocia i wzrostu liczby nowych firm. Najczęstszymi powodami udzielania pomocy społecznej na terenie obszaru LGD są: długotrwała lub ciężka choroba, ubóstwo, niepełnosprawność, bezrobocie oraz bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego.

Tab. 11. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na obszarze LSR na 31.12.2020 r.

GMINA	Bolków	Krotoszyce	Legnickie Pole	Męcinka	Mściwojów	Paszowice	Pielgrzymka	Ruja	Świerzawa	Wądroże Wielkie	Wojcieszów	Zagrodno	Złotoryja Miasto	Złotoryja Wiejska	RAZEM
Osoby korzystające z GOPS	641	129	304	224	358	158	303	210	449	160	295	216	623	359	4 429
Liczba ludności	9 942	3 302	5 188	5 068	4 053	4 130	4 356	2 459	7 233	3 858	3 500	4 970	14 739	6 942	79 740
% ludności	6,45%	3,91%	5,86%	4,42%	8,83%	3,83%	6,96%	8,54%	6,21%	4,15%	8,43%	4,35%	4,23%	5,17%	5,56%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Gminy Wojcieszów i Świerzawa znalazły się na liście gmin zagrożonych trwałą marginalizacją, w związku z czym kryterium nr 5.1 liczba gmin zagrożonych trwałą marginalizacją objętych LSR wynosi 2. Zgodnie z metodologią wyliczenia wskaźnika w kryterium nr 5.3 w regulaminie konkursu na wybór LSR - średnia arytmetyczna wskaźnika G gmin objętych obszarem LSR wg stanu na koniec 2020 r. wynosiła 1640,28 zł (dochód podatkowy na obszarze LSR).

Niekorzystna sytuacja społeczno-gospodarcza oraz demograficzna, pokazana w powyższej analizie oraz zdiagnozowana w procesie konsultacji społecznych, pozwoliła na wyartykułowanie potrzeb osób w niekorzystnej sytuacji: seniorów i osób z niepełnosprawnościami, młodych ludzi do 25 r.ż. oraz kobiet, szczególnie bezrobotnych. Potrzeby tych osób są uwzględnione w LSR.

Tab. 12. Grupy o szczególnych potrzebach objęte pomocą społeczną na obszarze LGD w latach 2020-2022.

ROK	Ilość osób korzystających ze świadczeń na podstawie wydanych decyzji		Liczba osób korzystających z pomocy społecznej do 25 r.ż.		Liczba osób niepełnosprawnych korzystających z pomocy społecznej		Liczba seniorów po 60 r.ż. korzystających z pomocy społecznej	Liczba kobiet samotnie wychowujących dzieci korzystających z pomocy społecznej
	ogółem	w tym kobiet	ogółem	w tym kobiet	ogółem	w tym kobiet	ogółem	ogółem
2020	3272	1731	424	258	908	437	617	175
2021	2850	1437	383	223	896	423	633	170
2022	2789	1995	380	218	754	372	608	156

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

7. Zasada równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępność dla osób z niepełnosprawnościami lub ludzi młodych oraz zasada równości kobiet i mężczyzn

W obszarze objętym LSR mieszkańcy z niepełnosprawnościami z każdej z gmin mają możliwości uczestniczyć w tzw. WTZ - Warsztatach Terapii Zajęciowej, które są bardzo istotne z punktu widzenia edukacji oraz aktywizacji dorosłych osób niepełnosprawnych. LGD badała dostępność dla osób z niepełnosprawnościami w zakresie zapewnienia równego dostępu do edukacji, zatrudnienia, infrastruktury oraz bazy turystycznej. Z przeprowadzonych konsultacji i analizy wynika, że powinny być eliminowane bariery architektoniczne, dostępności informacji i komunikacji oraz inne przeszkody uniemożliwiające pełne uczestnictwo tych osób w społeczeństwie. W ramach tej zasady partnerzy LGD podjęli działania mające na celu poprawę dostępności i zapewnienie równych szans dla osób z niepełnosprawnościami poprzez przygotowanie Sudeckiej Zagrody Edukacyjnej, a także bazy noclegowej i gastronomicznej dostępnej pod względem architektonicznym. Pojawiły się też projekty tablic promocyjnych i materiałów promocyjnych dla osób niedowidzących lub niewidomych. Przeprowadzona została inwentaryzacja bazy noclegowej pod względem dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, niestety tylko nieliczne obiekty posiadają informacje o tym, że są w pełni dostosowane do osób z niepełnosprawnościami.

Tab. 13. Obiekty wyposażone w udogodnienia dla osób niepełnosprawnych ruchowo.

Gmina, w której znajduje się obiekt noclegowy	Pochylnia wjazdowa	Winda przystosowana dla osób niepełnosprawnych ruchowo	Parking z wyznaczonymi miejscami dla osób niepełnosprawnych ruchowo
Bolków	1	0	0
Paszowice	0	0	1
Krotoszyce	0	1	1
Legnickie Pole	0	0	1
Złotoryja	0	1	1
Świerzawa	1	0	1

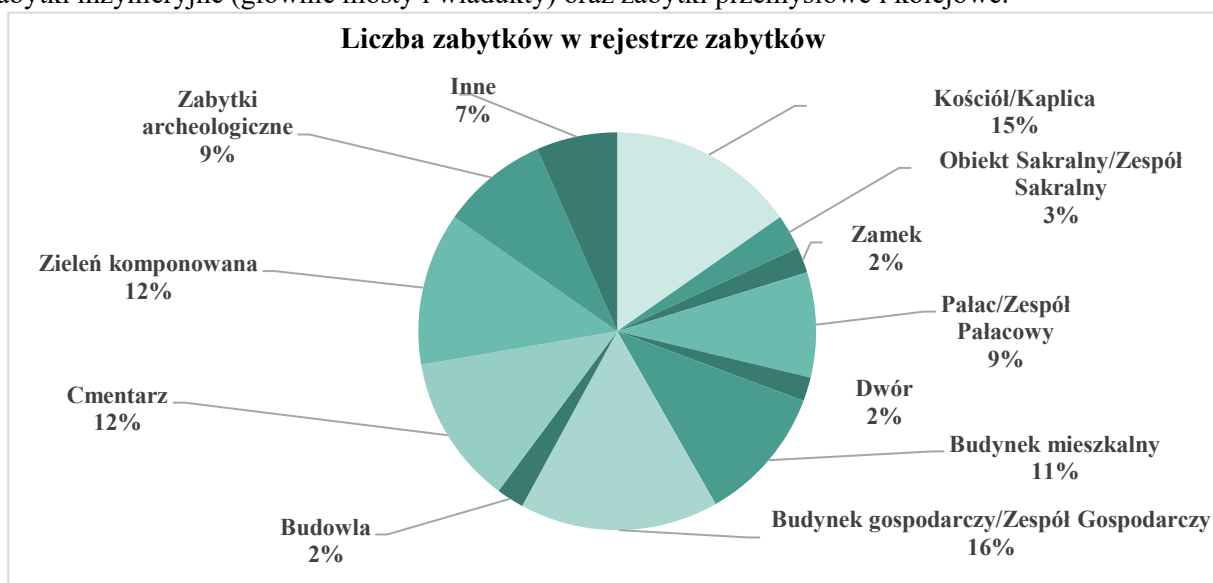
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zebranych.

LGD w nowym okresie będzie premiować projekty gwarantujące dostępność infrastruktury publicznej i obiektów turystycznych dla osób z niepełnosprawnościami, a także same te osoby, jeżeli zdecydują się na aplikowanie o środki na działalność gospodarczą. Prowadzone są prace nad zakładką do strony www.gorykaczawskie.pl, w celu zebrania wszystkich istotnych informacji dla osób z niepełnosprawnościami i dostępnych dla nich bazy gastronomicznej, noclegowej oraz poszczególnych usług i atrakcji, a także dostępu do geostanowisk.

LGD chce również przestrzegać zasadę równości szans i niedyskryminacji wobec młodych ludzi w związku z ich włączeniem w proces zarządzania LSR poprzez wprowadzenie zapisów w statucie o włączeniu do Zarządu młodych osób do 25 r.ż., a także poprzez zaproszenie młodzieży do aktywnego udziału w dedykowanej operacji własnej.

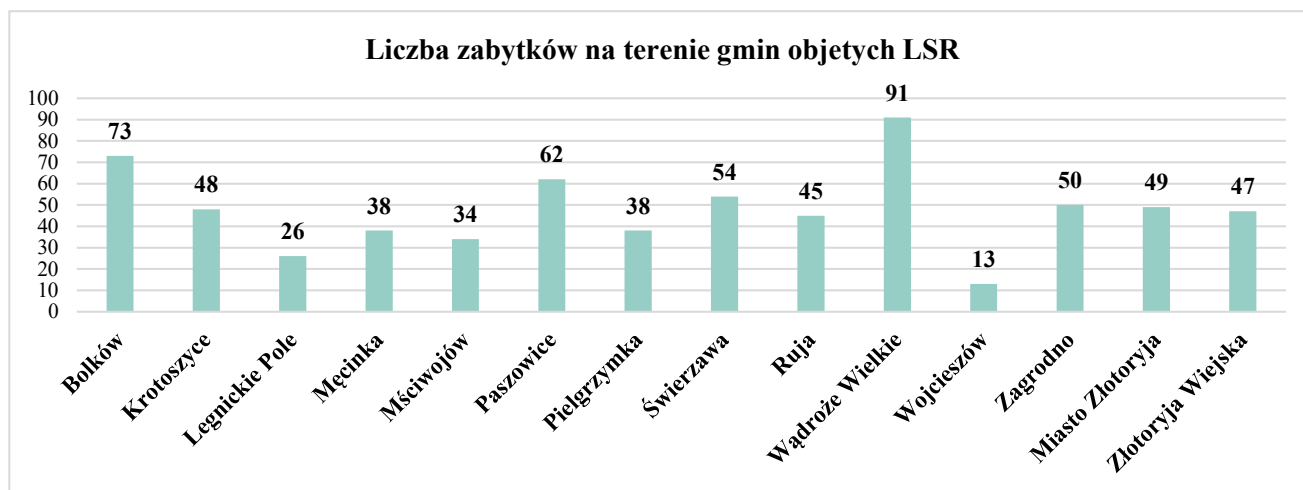
8. Dziedzictwo kulturowe i zabytki

Na terenie gmin wchodzących w skład "LGD Partnerstwo Kaczawskie" znajduje się **2 859 zabytków** znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, w tym **668** znajdujących się w rejestrze zabytków. Ponadto na terenie Partnerstwa udokumentowano **1832 stanowiska archeologiczne**. Większą część zabytków stanowią budynki mieszkalne, mieszkalno-gospodarcze i gospodarcze. Pośród pozostałych zabytków najwięcej jest obiektów sakralnych (kościół, kaplice, cmentarze) oraz pałaców, parków i zespołów dworskich, pałacowych i folwarcznych. Niewielką część stanowią budynki publiczne (najczęściej ratusze, urzędy i remizy strażackie), zabytki inżynieryjne (głównie mosty i wiadukty) oraz zabytki przemysłowe i kolejowe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Rejestru zabytków.

Wiele z nich wymaga gruntownych remontów, odnowienia i/lub zabezpieczenia przed dalszą degradacją. Niestety samorządy oraz właściciele prywatni nie dysponują odpowiednimi środkami finansowymi na ten cel, a przepisy regulujące ochronę zabytków nie są dostosowane do dzisiejszych realiów. Poprawy w ochronie tych zabytków upatruje się w możliwościach pozyskania środków z Lokalnej Strategii Rozwoju, dlatego mieszkańcy często zwracali na to uwagę podczas konsultacji oraz w nowym rządowym programie odbudowy zabytków „Polski Ład dla kultury”.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Rejestru zabytków.

Z zebranych danych wynika, że imponująco dużo zabytków, głównie budynków mieszkalno-gospodarczych i założeń gospodarczych, posiada gmina Wądroże Wielkie, a następnie gmina Bolków z największą liczbą stanowisk archeologicznych i kościołów oraz gmina Paszowice.

O ile łatwiej pozyskać środki na słynne zamki, pałace czy kościoły, o tyle trudniej znaleźć wsparcie finansowe na prywatne zabytki. Zabudowania gospodarcze, folwarki czy domy szachulcowe stanowią największą grupę zabytków – 16% i są ważnym elementem dziedzictwa kulturowego obszaru LSR. Przez ich zachowanie i odrestaurowanie możemy chronić i przekazywać przyszłym pokoleniom unikalną historię, tradycje i kulturę regionu. Zabytki w Krainie Wygasłych Wulkanów są wyjątkowe pod względem architektury, detali konstrukcyjnych

Fot. Chatka Zimorodka w Proboszczowie, odrestaurowanie domu szachulcowego współfinansowane w ramach LSR 2016-2023,

Fot. Sudecka Zagroda Edukacyjna w Dobkowie, archiwum Stowarzyszenia Kaczawskiego

i charakteru. Ich obecność w „kaczawskim” krajobrazie nadaje unikalny charakter regionu, doceniany bardzo przez turystów. Jednym ze sposobów na ich uratowanie jest wykorzystanie ich w turystyce. Nadanie nowych funkcji takim budynkom niewątpliwie przyczynia się do rozwoju lokalnej gospodarki, tworzenia miejsc pracy w sektorze turystycznym oraz wzrostu działań usługowych i handlowych wokół tych zabytków. LGD od początku wspiera zachowanie dziedzictwa i premiuje operacje skupiające się na odrestaurowaniu zabytków, w związku z czym może pochwalić się wieloma dobrymi przykładami, na których mogą wzorować się kolejni beneficjenci zaplanowanych przedsięwzięć.

9. Atrakcyjność turystyczna obszaru i jej potencjał

Atrakcyjność turystyczna i kapitał społeczno-gospodarczy, budowane od blisko 20 lat na obszarze LGD, bazują głównie na wyjątkowych zasobach przyrodniczych. Przeważająca część obszaru Krainy Wygasłych Wulkanów objęta jest różnymi formami ochrony przyrody: Obszarem Natura 2000 Góry i Pogórze Kaczawskie, Parkiem Krajobrazowym Chełmy wraz z jego otuliną oraz 10 rezerwatami przyrody. Wśród 14 gmin tworzących LGD w trzech gminach (Mściwojów, Ruja, Wądroże Wielkie) nie ma żadnego z obszarów chronionych. Łącznie obszary chronione są w 78% gmin (dane Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, <https://geoserwis.gdos.gov.pl>). **Zgodnie z metodologią wyliczenia wskaźnika zawartą w kryterium nr 5. 8 w regulaminie konkursu na wybór LSR - formą ochrony przyrody objętych jest co najmniej 50% gmin objętych LSR.**

Obszar objęty LSR posiada bardzo duży potencjał rozwoju turystyki, który w dużej mierze jest spowodowany poniższymi czynnikami:

1. Przyroda i krajobrazy: Góry i Pogórze Kaczawskie charakteryzują się malowniczymi krajobrazami, pięknymi lasami, wzniesieniami i rzekami. Region oferuje wiele szlaków turystycznych, które umożliwiają

piesze wędrówki i jazdę rowerową, umożliwiając turystom odkrywanie uroków przyrody, w tym wygasłe wulkany. Kluczową inwestycją w infrastrukturę turystyczną zrealizowaną na terenie 4 gmin terenu LGD była budowa ścieżek rowerowych po duktach leśnych, tzw. SingleTracki. Single tracki to coraz popularniejsze w różnych regionach, jednokierunkowe szlaki rowerowe. Trasy zostały stworzone w taki sposób, aby nawet początkujący mogli z nich skorzystać. Część z nich jest odpowiednia nawet dla dzieci, łącznie

Fot. Kaczawskie Single Tracki, Urząd Gminy w Pielgrzymce

wybudowano 70 kilometrów tras rowerowych typu single-track. Kaczawskie Single tracki to 8 tras, połączonych w 4 pętle: Dwa wąwozy, Pod Grzybkami, Gozdno 1, Gozdno 2, Zielonki, Pod Ostrzycą, Ostrzyca, Dłużek. Miejsce startu jest również miejscem zakończenia trasy. W ramach projektu wybudowano dwie wieże: na górze Zawadnej w Gminie Świerzawa, na górze Dłużek w Wojcieszowie i platformy widokowej na punkcie widokowym Okole. Widoki przypadną do gustu najbardziej wymagającym turystom.

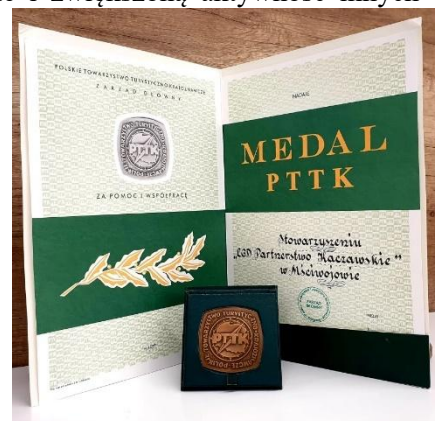
2. Zabytki i historia: region jest bogaty w zabytki i ślady historyczne. Znajdują się tu średniowieczne zamki, ruiny twierdz, kościoły i pałace, a także wiele stanowisk archeologicznych, które przyciągają miłośników historii.
3. Górnictwo i kultura: region ma bogatą historię górnictwa. Istnieją również muzea górnicze, które opowiadają o tradycjach i dziedzictwie górniczym regionu. Ponadto lokalna kultura i tradycja są często eksponowane przez różnego rodzaju festiwale, koncerty i imprezy.
4. Agroturystyka i lokalne produkty: obszar Gór i Pogórza Kaczawskiego oferuje możliwości skorzystania z agroturystyki, gdzie turyści mogą doświadczyć życia wiejskiego, uczestniczyć w pracach gospodarstw rolnych i degustować lokalne produkty, np. sery, miody, wędliny, przetwory owocowe czy piwa rzemieślnicze.
5. Bogata oferta warsztatowa dla turystów (przede wszystkim rodzin z dziećmi) sprawia, że coraz częściej turyści z dużych aglomeracji wybierają region jako miejsce na spędzenie urlopu.
6. Rozwijająca się baza noclegowa oraz zaplecze gastronomiczne: w regionie znajduje się kilka obiektów noclegowych oraz gastronomicznych o bardzo wysokiej jakości, dostępne są również schroniska młodzieżowe.
7. Aspiracja regionu do Światowej Sieci Geoparków UNESCO: otrzymanie certyfikatu nada obszarowi prestiż oraz rangę międzynarodową.

Fot. Zamek Świny, archiwum LGD

Pozyskanie informacji o frekwencji w atrakcjach turystycznych jest poważnym problemem. Wiąże się to zarówno z naturą samych atrakcji, jak i obowiązującym stanem prawnym. Tylko część atrakcji udostępnianych jest odpłatnie, co pociąga za sobą biletowanie odwiedzających i tym samym stwarza możliwość tworzenia baz statystycznych. Dotyczy to przede wszystkim muzeów i niektórych zabytków. Dane statystyczne odnośnie frekwencji podawane przez powyższe placówki wymagają interpretacji. Sama liczba odwiedzających w ciągu roku i jej zmiany nie objaśniają przyczyn wzrostu lub spadku frekwencji.

Rozwój innowacji i technologii cyfrowych można zauważyć również w turystyce, w związku z czym obiekty turystyczne wykorzystują je aby wzbudzić ciekawość i zainteresowanie potencjalnego turysty. Przekłada się to znacząco na zyski i trafia w gusta osób w określonej grupie wiekowej, czego przykładem jest Kościół Św. Jana i Katarzyny w Świerzawie, który zanotował wzrost ruchu turystycznego w latach 2020-2022, w związku z wprowadzeniem na terenie kościoła iluminacji świetlnych oraz audio przewodników w polskiej i czeskiej wersji językowej w formie urządzeń numerycznych wraz ze słuchawkami, darmowej aplikacji na telefon oraz gogli wirtualnej rzeczywistości ze spacerem po kościele ukazującym częściowe rekonstrukcje malowideł ściennych. Uzyskane dane w poniższej tabeli wyraźnie ukazują wzrost ruchu turystycznego w jednych z najważniejszych obiektach turystycznych w regionie. Znaczący wzrost o 100% odwiedzających zanotował w ostatnim roku Zamek Grodziec. Natomiast dobrym wynikiem rozpoczął swoją działalność w czerwcu 2022 r. Zamek Świny, gdzie w ciągu 4 miesięcy sprzedano 10 000 biletów. Wyraźny wzrost turystów odnotowano również w Muzeum Bitwy Legnickiej w Legnickim Polu, które w 2022 roku odwiedziło o 2930 więcej osób niż w 2020 r. Wpływ na niższą liczbę turystów w 2020 r. niewątpliwie miała pandemia, w związku z ogólnym nakazem zamknięcia takich obiektów. W 2022 roku również w Centrum Informacji Turystycznej w Złotorzy odnotowano wzrost odwiedzających miasto, aż o 54 % względem roku poprzedniego. Do znacznego wzrostu ruchu turystycznego przyczyniła się z pewnością wspólna zintensyfikowana promocja obszaru pod marką Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów przez LGD Partnerstwo Kaczawskie i Stowarzyszenie Kaczawskie, które wspólnymi projektami zaczęły proces od przygotowania w 2019 r. dokumentacji aplikacyjnej Geoparku do Światowej Sieci Geoparków UNESCO, a następnie zaangażowały się w spełnianie jej standardów i wymogów. Sama wizyta misji ewaluacyjnej UNESCO w 2021 r. wzbudziła duże zainteresowanie i zwiększoną aktywność innych interesariuszy Geoparku – min. lokalne samorządy, nadleśnictwa, media lokalne i regionalne, a nawet ogólnopolskie. Intensywny rozwój regionu pod marką Geoparku KWW dostrzegła też Dolnośląska Organizacja Turystyczna, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze oraz wiele innych instytucji, w tym naukowych zapraszając do swoich wydarzeń przedstawicieli Geoparku. W 2021 r. LGD Partnerstwo Kaczawskie zostało wyróżnione i docenione przez Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego - na wniosek Zarządu PTTK Jawor z Prezesem Leszkiem Drabczykiem. **Zarząd Główny PTTK przyznał dla LGD Medal "Za pomoc i współpracę"**, który jest jednym z najwyższych odznaczeń w kraju, przyznawanym zasłużonym osobom, instytucjom i organizacjom.

Tab. 14. Liczba osób odwiedzających w obiekty turystyczne w latach 2020-2022.

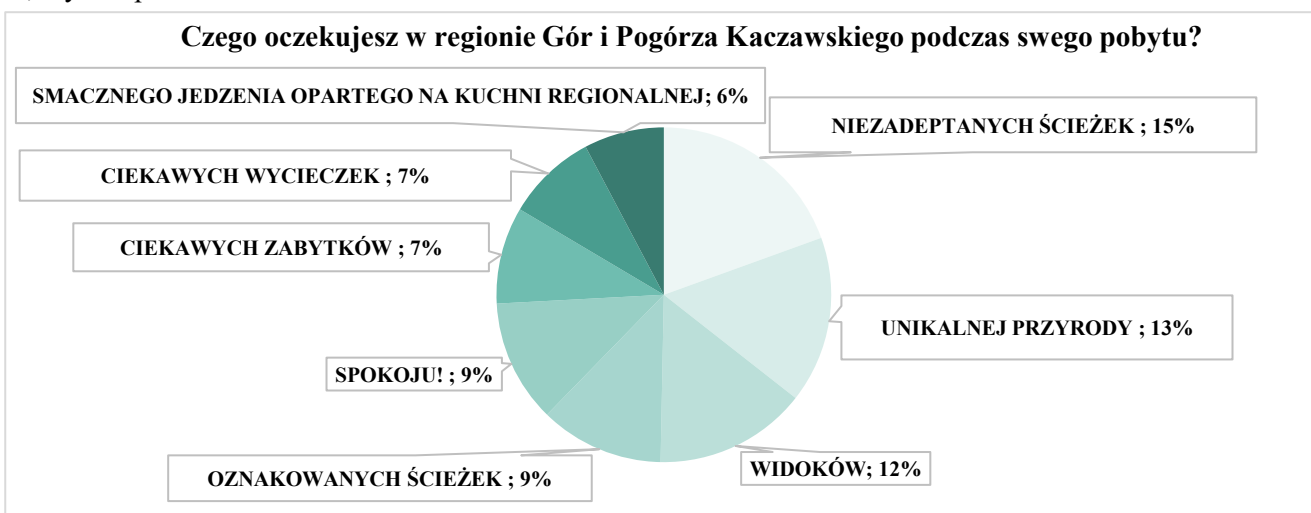
Obiekt turystyczny	Obiekt przystosowany dla turysty niepełnosprawnego	2020	2021	2022
Zamek Bolków	X	47 663	57 681	
Zamek Grodziec	X	49 600		50 000
Zamek Świny	X			10 000
Muzeum Bitwy Legnickiej w Legnickim Polu	TAK	1910	3368	4840
Kościół Św. Jana i Katarzyny w Świerzawie	X	1645	1840	2000
Sudecka Zagroda Edukacyjna w Dobkowie	TAK	3891	6974	4346
Baszta Kowalska w Złotorzy	X	900	1577	2170
Muzeum Złota w Złotorzy	X		3245	
Kopalnia Złota w Złotorzy	X		6455	
razem		105 609	81 140	73 356

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez obiekty turystyczne.

Analizie poddano przy okazji dostępność tych obiektów dla osób z niepełnosprawnościami ruchowymi. Tylko dwa obiekty z wyżej wymienionych są dostępne dla osób niepełnosprawnych. W Sudeckiej Zagrodzie Edukacyjnej w Dobkowie, mimo starej zabudowy, został wybudowany podjazd do głównego budynku i

zakupiony schodolaz umożliwiającą osobom poruszającym się na wózkach dostanie się w górne części wystawy. Zwiedzanie Muzeum Bitwy Legnickiej jest możliwe dla osób poruszających się na wózkach tylko w części, która znajduje się na dole. Jeżeli chodzi o Zamek Grodziec to możliwy jest tylko wjazd wózkiem na teren dziedzińca zamkowego, podobnie jest na Zamku Świny i Zamku Bolków. Wjazd wózkiem do Kościoła Św. Jana i Katarzyny jest utrudniony z uwagi na stopnie. Aby wejść na Basztę Kowalską i zwiedzić Muzeum Złota niezbędne jest pokonanie schodów, natomiast aby zwiedzić kopalnię Złota trzeba pokonać podesty. Brak dostępności wynika z pewnością z faktu, że są to obiekty zabytkowe lub specyficzne (Kopania Złota), które ciężko dostosować w sposób umożliwiający poruszanie się osobom z niepełnosprawnością.

Duże zainteresowanie regionem widoczne jest również w sieci, dużą popularnością cieszy grupa na Facebooku poświęcona regionowi - Grupa Góry i Pogórze Kaczawskie Kraina Wygasłych Wulkanów, do której zapisało się już 8 000 osób. Dzięki tej grupie na Facebooku, turystom i mieszkańcom udostępnia się miejsce, gdzie mogą wymieniać się informacjami, planować wycieczki, zadawać pytania i dzielić się swoimi doświadczeniami i zdjęciami. Takie społeczności online są niezwykle pomocne w budowaniu więzi między turystami i lokalnymi mieszkańcami, a także w promowaniu regionu jako atrakcyjnego celu podróży. Moderator Zbigniew Mosoń udostępnia w tej grupie informacje o ciekawych szlakach turystycznych, miejscach wartych odwiedzenia, restauracjach serwujących lokalne dania oraz innych atrakcjach turystycznych w regionie, a także zachęca do tego innych członków. Moderator grupy organizuje również rajdy i wydarzenia, które umożliwiają turystom poznanie się osobiście i wspólne odkrywanie uroków regionu. Dzięki temu w sieci powstała bogata baza miejsc wartych odwiedzenia oraz gotowych tras wycieczek, a rosnąca aktywność jej członków oraz frekwencja na rajdach potwierdza, że rośnie świadomość mieszkańców i turystów o wyjątkowych walorach tego obszaru. Ponadto moderator przeprowadził ankietę w dniach 13.04.2023 r. - 09.05.2023 r. wśród członków grupy z pytaniem czego oczekujesz w regionie Gór i Pogórza Kaczawskiego podczas swego pobytu, w której uzyskano 1,1 tys. odpowiedzi.

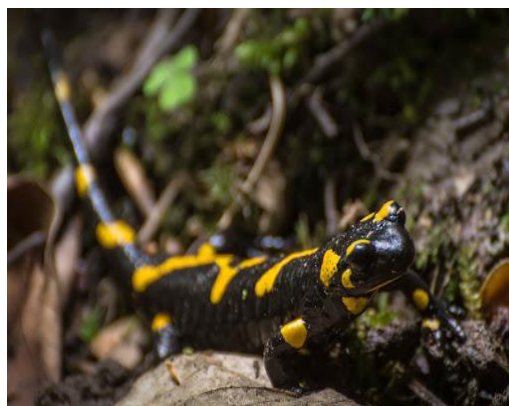

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ankiety

Na podstawie danych ankiety dotyczącej oczekiwań w regionie Gór i Pogórza Kaczawskiego, można wysunąć następujące podsumowanie, że istnieje duża grupa osób, które poszukują mniej uczęszczanych i mniej znanych szlaków turystycznych z malowniczymi widokami, aby odkryć nieznanne miejsca i uniknąć tłumów. Wiąże się to bezpośrednio z oczekiwaniem zanurzenia się w wyjątkowej przyrodzie, bogactwie flory i fauny oraz możliwością wypoczynku w spokoju z daleka od miejskiego zgiełku. Z drugiej jednak strony turyści oczekują dobrze oznaczonych szlaków turystycznych, które ułatwiają poruszanie się i zwiedzanie regionu, oferty różnorodnych wycieczek i atrakcji, które pozwolą im odkrywać region w interesujący sposób. Chcą mieć możliwość eksploracji różnych aspektów regionu i zapewnienia sobie ciekawych doświadczeń, szczególnie zależy im na zwiedzaniu zamków, kościołów, muzeów i innych miejsc o wartości historycznej. Uzupełnieniem oczekiwań turystów jest oferta gastronomiczna, oparta na kuchni regionalnej – duża część respondentów ceni sobie możliwość degustacji lokalnych dań i potraw opartych na kuchni regionalnej. Wartością dla nich jest gastronomiczne doświadczenie i poznawanie miejscowej kultury kulinarnej. Odpowiedzi te wskazują na jasne

trendy w turystyce i oczekiwania wobec naszego regionu, które w dużej części mogą zostać spełnione poprzez wdrożenie zaplanowanych w strategii przedsięwzięć - ukierunkowanych w dużej mierze na zrównoważoną turystykę.

Dodatkowo, na Facebooku powstały inne grupy tematyczne nawiązujące do regionu, które są platformą do promowania lokalnych atrakcji i usług czasu wolnego oraz lokalnych produktów. Kluczem do sukcesu grup na Facebooku jest aktywne moderowanie, udzielanie odpowiedzi na pytania turystów oraz promowanie pozytywnego i otwartego dialogu. Dzięki temu można budować społeczność turystyczną, która wspiera rozwój Krainy Wygasłych Wulkanów jako popularnego miejsca do odwiedzenia.

Fot. Salamandra plamista, archiwum Stowarzyszenia Kaczawskiego

Niestety, bogata oferta turystyczna skupia się głównie na południowo-zachodniej części obszaru na obszarze Gór i Pogórza Kaczawskiego, co przyczynia się do podziału obszaru na dwie części. Mieszkańcy gmin północnych w bardzo niskim stopniu wykorzystują posiadane zasoby kulturowe, geologiczne i historyczne do promocji swojej miejscowości czy gminy. Te obszary są typowo rolnicze, więc jest szansa na rozwój zagród edukacyjnych i tworzenia oferty sprzedaży świeżych produktów rolnych. Posiadany potencjał w tym zakresie bardzo mocno wzmocni ofertę turystyczną całej LGD i zrównoważy postrzeganie tej części obszaru LGD jako słabiej rozwiniętej. W najbliższej przyszłości nadal ważne będzie promowanie całego regionu pod marką Geopark Kraina Wygasłych Wulkanów oraz wsparcie infrastruktury turystycznej, usług czasu wolnego, szczególnie bazy noclegowej i gastronomicznej oraz stworzenie nowych punktów informacji turystycznej. W tym celu istotne będą: dywersyfikacja atrakcji, współpraca z lokalną społecznością, monitorowanie ruchu turystycznego oraz edukacja turystów i mieszkańców w kierunku zrównoważonej turystyki. Przestrzeganie tych zasad i podejmowanie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju turystyki przyczynia się do zwiększania potencjału turystycznego obszaru objętego LSR.

10. Obszary wiejskie, ze szczególnym uwzględnieniem rolników, domowników oraz mieszkańców obszarów wiejskich z obszarów po PGR

Na opisywanym obszarze objętym LSR dominuje urozmaicona struktura rolnicza. Jest to spowodowane zróżnicowaniem typów gleb oraz zmiennym krajobrazem (w tym górskim oraz podgórskim). Najczęściej spotykane gleby to gleby brunatne. Miejscami występują również gleby bielcowe, płowe, murszowe oraz rdzawe.

W południowej części LGD dominują małe i średnie gospodarstwa rolne, natomiast na północy LGD, gdzie rolnictwo jest bardzo dobrze rozwinięte spotyka się wieloobszarowe gospodarstwa specjalistyczne. Najważniejszymi uprawami są zboża, szczególnie pszenica, jęczmień i rzepak. W zachodniej części obszaru uprawia się również kukurydzę. Ponadto, uprawia się również ziemniaki, buraki cukrowe, rośliny pastewne, a także warzywa i owoce. W regionie istnieją również gospodarstwa sadownicze, które specjalizują się w produkcji jabłek, śliwek i innych owoców hodowanych również w szklarniach. W zakresie hodowli zwierząt dominuje chów bydła mięsnego oraz trzody chlewnej. Można również spotkać gospodarstwa zajmujące się hodowlą drobiu, krów mlecznych, owiec i koni. Rolnicy często wykorzystują naturalne pastwiska i łąki do wypasu zwierząt, co sprzyja utrzymaniu wysokiej jakości produktów zwierzęcych.

Rolnictwo na terenie LGD staje również przed wyzwaniami związanymi z ochroną środowiska i zrównoważonym gospodarowaniem zasobami naturalnymi. Coraz większą rolę odgrywa rolnictwo ekologiczne, które staje się coraz bardziej popularne wśród lokalnych rolników. Ponadto, rolnictwo jest także ważnym czynnikiem kształtującym krajobraz i walory przyrodnicze regionu. Południe LGD, z uwagi na położenie na

Pogórz i Górach Kaczawskich, charakteryzuje się licznymi terenami zielonymi, łąkami, pastwiskami i lasami, które pełnią istotną funkcję ekologiczną i turystyczną.

Ważnym elementem, który przyczynił się do stanu rolnictwa obszaru LGD jest fakt, że większość gmin z obszaru LGD z wyłączeniem miast: Złotoryja, Świerzawa, Wojcieszów i Bolków są terenami po PGR. Zebrane dane z gmin pozwoliły oszacować odsetek mieszkańców z obszarów po PGR w stosunku do liczby mieszkańców LGD ogółem na koniec 2020 r., który wynosi 15,32%. W miejscowościach, w których upadły PGR-y pojawiło się ubóstwo, a skutki załamania tego sektora produkcji nadal odczuwalne są w regionie.

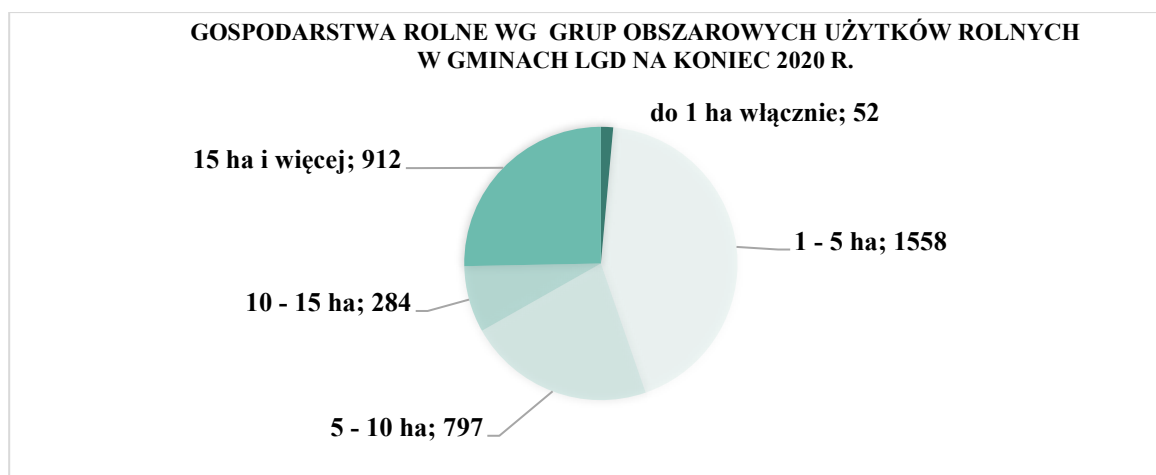
11. Rolnictwo i rynek rolny

Rolnictwo na obszarze LGD jest bardzo rozwinięte, o czym świadczy duża powierzchnia gospodarstw rolnych. Przeważają gospodarstwa małe o powierzchni od 1 do 5 hektara, które najczęściej są gospodarstwami rodzinnymi ukierunkowanymi na zaspokajanie własnych potrzeb oraz na małą lokalną dystrybucję. Takich gospodarstw jest na obszarze działania LGD 1558 i stanowią 41,04% ogółu. Szczegółową liczbę gospodarstw i ich powierzchni w podziale na gminy obrazuje poniższy wykres. Gminy z północnej części LGD mają typowo rolniczy charakter, a wynika to z obszarowego położenia, klasy i rodzaju gleb. Gminy na południu, położone na terenach górskich, mają słabiej rozwinięte rolnictwo dlatego też górski charakter

Fot. Orkisz ekologiczny, archiwum LGD

rejonu pozwala rozwijać się gminom pod kątem turystycznym - baza noclegowa i gastronomiczna. Rozpoznawalność regionu pod marką Geopark KWW jest szansą dla północnej części obszaru na tworzenie nowych baz noclegowych np. agroturystyk i ofert turystycznych np. zagród edukacyjnych oferujących atrakcyjne formy aktywności dla turysty. W analizie uwarunkowań zewnętrznych realizacji przyszłej strategii LGD Partnerstwo Kaczawskie w prawdopodobnym scenariuszu uwarunkowań zewnętrznych strategii można przeczytać, że poszukiwana jest przez turystów nowość i unikatowość w formach spędzania wolnego czasu, uciekając od masowej rozrywki i rekreacji. Pandemia COVID 19 wytyczyła nowe trendy w turystyce - zamiast dużych, tłocznych hoteli – agroturystyka usytuowana w malowniczym, cichym, wiejskim krajobrazie z dala od zgiełku i zatłoczonych miast. Turysta oczekuje traktowania indywidualnego i szuka spersonalizowanej oferty stworzonej specjalnie dla niego. Oferta noclegu z możliwością korzystania z produktów prosto z pola i przyrządzenia sobie z nich posiłku, opieka nad zwierzętami i pomoc w pracach w gospodarstwie dla wielu osób stanowią aktywną formę wypoczynku aniżeli ciężką pracę. Zmiany w upodobaniach turystów wynikają też ze wzrostu świadomości ekologicznej i żywieniowej oraz chęci dbania o środowisko naturalne. Doceniane są produkty wytwarzane ekologicznie i zakupione prosto z pola.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wyniki przeprowadzonej ankiety dla rolników z obszaru LGD wykazały, że są oni zainteresowani „wyjściem” poza swoje gospodarstwo do potencjalnego klienta oraz czują potrzebę łączenia sił i wspólnych pomysłów z innymi gospodarstwami. Aktualnie wspólna sprzedaż i promocja swoich produktów odbywa się na „Targu pod wulkanem”, który jest potencjałem i wielkim krokiem ku łańcuchom dostaw – na które rolnicy z obszaru LGD nie są jeszcze gotowi. Wśród badanych rolników 52,69% wykazało chęć skorzystania z zakresu wsparcia w ramach nowej LSR, jakim jest założenie lub rozwój agroturystyki, a 42,1% z zakresu jakim jest zagroda edukacyjna.

Wraz z rozwojem turystycznym regionu i zmieniającymi się trendami w kierunku turystyki slow rośnie zapotrzebowanie na bazę noclegową. Wzrost zainteresowania turystów spędzaniem czasu w spokojnych, malowniczych miejscach, z dala od zgiełku miast, prowadzi do rozwoju agroturystyki i wiejskich ośrodków wypoczynkowych. Turystyka wiejska jest atrakcyjna dla osób poszukujących autentycznego doświadczenia wiejskiego życia, kontaktu z naturą, tradycyjnego sposobu produkcji żywności oraz aktywności na świeżym powietrzu. Tego rodzaju turystyka przyczynia się do ożywienia gospodarczego i zachęca do rozwoju lokalnych społeczności wiejskich. Na terenie LGD zaobserwowano w 2020 roku wzrost gospodarstw agroturystycznych, tylko o 10 szt. w stosunku do roku 2013 r. Jest to niewielki wzrost w stosunku do pozostałych obiektów noclegowych i wynika szczególnie z braku możliwości pozyskiwania dotacji na ten rodzaj działalności. LGD w ramach PROW 2014-2020 nie mogła wspierać rolników w tym zakresie, co ma się zmienić w nowej perspektywie.

Fot. Lawendowy Taras w Dobkowie, budowa domku współfinansowana w ramach LSR 2016-2023, archiwum LGD

Tab. 15. Liczba gospodarstw agroturystycznych lata 2013 i 2020.

GMINA	Bolków	Krotoszyce	Legnickie Pole	Męcinka	Mściwojów	Paszowice	Pielgrzymka	Ruja	Świerzawa	Wądroże Wielkie	Wojcieszów	Zagrodno	Złotoryja Miasto	Złotoryja Wiejska	RAZEM
2013	10	0	8	6	2	5	2	0	12	0	0	2	0	4	51
2020	14	1	4	4	2	10	4	0	21	0	0	0	0	1	61

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Baza noclegowa, w tym agroturystyczna bardzo dobrze jest rozwinięta w gminach południowych położonych poniżej Jawora: Bolków, Paszowice i Świerzawa. Niestety, północne gminy: Ruja, Wądroże Wielkie, i Zagrodno nie posiadają na swoim terenie agroturystyk mimo, że są to typowo rolnicze tereny więc małe gospodarstwa mogłyby w ten sposób wykorzystać swój potencjał.

Również tylko na południu LGD rozwinęły się nowe formy edukacji nieformalnej w małych gospodarstwach rolnych w postaci zagród edukacyjnych. Ich oferta dedykowana jest wszystkim grupom wiekowym, również osobom z niepełnosprawnościami, w tym niewidomym i niedowidzącym. Funkcjonuje tu 5 zagród edukacyjnych, które realizują zajęcia dydaktyczne oparte o własne zasoby rolnicze. Są to:

- Ogród Doświadczeń Pszczelich przy Gościńcu Kapella w Podgórkach, gmina Świerzawa,
- Zagroda Edukacyjna Cicha Bartna w Bolkowicach, gmina Paszowice,
- Ziołowa Zagroda Edukacyjna „Zielony Wulkan” w Rzeszówku, gmina Świerzawa,
- Galeria pod Aniołem w Dobkowie, gmina Świerzawa,
- „Dom chleba” Gospodarstwo Ekologiczne „Serce” w Radzimowicach, gmina Bolków.

W jednym obiekcie dostępna jest oferta dedykowana młodzieży z Ośrodka Wychowawczego. Zajęcia edukacyjne w gospodarstwach rolnych przynoszą wymierne korzyści dla dwóch sektorów: rolnictwa i szkolnictwa oraz są uzupełnieniem oferty czasu wolnego. Rozwój istniejących i powstawanie nowych zagród edukacyjnych, edukujących szczególnie w zakresie ekologii, dziedzictwa kulinarnego oraz starych rzemiosł jest bardzo ważnym czynnikiem rozszerzania oferty turystycznej dla rozwoju Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów i nadawania nowych pozarolniczych funkcji małym gospodarstwom rolnym.

Tab. 16. Tematyka zajęć oferowanych w zagrodach edukacyjnych na obszarze LGD

Tematyka zajęć	Ogród doświadczeń pszczelich	Cicha Bartna	Zielony wulkan	Galeria pod Aniołem	Dom Chleba
Edukacja regionalna	X	X	X	X	
Ekologia	X	X	X	X	X
Ginące zawody	X	X		X	
Kuchnia domowa				X	X
Przetwórstwo spożywcze				X	
Przyroda	X	X	X	X	X
Rękodzieło artystyczne		X	X	X	
Rolnictwo i zajęcia gospodarskie	X	X		X	X
Tradycyjna żywność	X			X	X
Zajęcia rekreacyjne	X	X		X	
Zajęcia sportowe				X	X
Zwyczaje i obrzędy	X	X		X	X

Źródło: Opracowanie własne wg danych z www.zagrodaedukacyjna.pl

W rezultacie, rozwój turystyki slow i wzrost zapotrzebowania na bazę noclegową nawiązującą do sielskich klimatów wsi oraz zainteresowanie ofertą zagród edukacyjnych przyczynił się w naszym regionie do rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych, dywersyfikacji dochodów mieszkańców i tworzenia nowych miejsc pracy oraz ożywienia społeczności wiejskich. Obserwuje się dalsze zapotrzebowanie na takie miejsca, w związku z tym zaplanowano wsparcie dla małych gospodarstw rolnych w kierunku tworzenia lub rozwijania agroturystyk i zagród edukacyjnych.

12. Produkty lokalne, tradycyjne i regionalne

Na obszarze LGD Partnerstwo Kaczawskie obserwuje się istotny element kulturowy, jakim są produkty lokalne, wykonywane ręcznie, metodami domowymi i rzemieślniczymi. Produkowane w sposób niemasyowy i nieprzemysłowy. Prym wiodą miody (gmina Świerzawa, gmina Mściwojów, gmina Paszowice, gmina Pielgrzymka, gmina Bolków, gmina Ruja, gmina Legnickie Pole), mąki i makarony (gmina Bolków, gmina Wądroże Wielkie), dżemy i soki (gmina Paszowice, gmina Pielgrzymka), winnice na unikatowych, powulkanicznych glebach (gmina Zagrodno, gmina Złotoryja, gmina Świerzawa), lokalne piwo (gmina Bolków, gmina Świerzawa, gmina Legnickie Pole), sery (gmina Bolków) oraz ceramika, w tym słynne kaczawskie anioły (gmina Świerzawa, gmina Mściwojów, gmina Bolków). Kwestia produktu lokalnego i

Fot. Geopólka z produktami lokalnymi sfinansowanymi w ramach LSR 2016-2023, archiwum LGD

jego dalszy rozwój stwarza w regionie szansę na poprawę stanu ekonomicznego oraz może mieć bardzo pozytywny wpływ na efekty środowiskowe i społeczne. Może być kluczem do rozwoju regionu i szansą dla jego mieszkańców. Rozwój marki Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów oraz rozwój trendów związanych z zapotrzebowaniem na produkty ekologiczne stanowią szanse wskazane w raporcie podsumowującym spotkania konsultacyjne na obszarze LGD Partnerstwo Kaczawskie, które zorganizowane zostały między sierpniem i wrześniem 2022 r. Lokalni producenci są wspierani przez LGD poprzez realizację projektów i innych inicjatyw ("Marki Dolnego Śląska - tworzone z pasją", organizacja Kaczawskich Jarmarków Bożonarodzeniowych, zamawianie produktów przez LGD oraz kojarzenie ze sobą wytwórców i współpraca związana z wyjazdami np. na targi turystyczne czy wizyty studyjne). Perspektywa tych działań promocyjnych oraz realizacja projektu partnerskiego w zakresie promocji i wsparcia dystrybucji produktów lokalnych może być dużą szansą dla nowych produktów, szczególnie rolnych o wysokiej jakości oferowanych przez małe gospodarstwa z północno-wschodniej części obszaru LGD.

13. Obszar edukacji formalnej i nieformalnej związanej z umiejętnościami i kompetencjami

Formalna edukacja dorosłych opiera się na oficjalnych programach kształcenia oferowanych przez instytucje takie jak uczelnie, uniwersytety i inne placówki kształcenia zawodowego. Obszar LSR obejmuje gminy, w których nie funkcjonują tego typu placówki. Dorośli chcący w sposób formalny zdobyć wykształcenie lub podnieść kwalifikacje zawodowe zmuszeni są poszukiwać placówek kształcenia w większych miastach (np. Legnica, Jelenia Góra, Wałbrzych, Wrocław). W miastach powiatowych na terenie LSR (Jawor, Złotoryja) mogą funkcjonować instytucje, organizacje czy prywatne placówki oferujące kursy i doszkolenia zawodowe, językowe i kompetencyjne (np. Powiatowy Ośrodek Szkolenia Nauczycieli).

Fot. Oferta edukacyjna we Wsi Czaple – Wiosce Piasku i Kamienia, archiwum Fundacji Heron

Edukacja pozaformalna odnosi się do różnych form kształcenia i uczenia się, które nie są związane z tradycyjnym systemem edukacji formalnej. Na obszarze objętym LSR realizują ją przede wszystkim organizacje pozarządowe. W miarę dostępności funduszy zewnętrznych realizują one warsztaty szkoleniowe, kompetencyjne i animacyjne. Ważnym podmiotem realizującym tego typu edukację jest sama Lokalna Grupa Działania, która w ramach realizacji poprzedniej strategii prowadziła np. warsztaty dla liderów wiejskich czy udzieliła grantu Stowarzyszeniu Kaczawskiemu na realizację Akademii Edukatorów.

Oferta edukacyjna dla dorosłych powinna być dostosowana do różnorodnych potrzeb i oczekiwań uwzględniając różnice w poziomie wykształcenia, zainteresowaniach i poszukiwanych umiejętnościach i kompetencjach. W gminach wiejskich i małych miastach takiej oferty brakuje. W obszarze edukacji pozaformalnej brakuje ciągłości, warsztaty i szkolenia realizowane są w sposób incydentalny, doraźny (w zależności od dostępności funduszy zewnętrznych). Brak odpowiednich środków finansowych na rozwój i realizację programów edukacyjnych dla dorosłych ogranicza dostępność i jakość oferowanej edukacji.

W zakresie edukacji formalnej dzieci i młodzieży na terenie objętym LSR znajduje się 21 przedszkoli publicznych oraz 6 przedszkoli niepublicznych, 36 szkół podstawowych oraz 3 szkoły ponadpodstawowe w Złotoryi i Bolkowie.

Ponadto w regionie działają dwa centra edukacji oferujące warsztaty dla grup zorganizowanych oraz dla osób indywidualnych:

- Centrum Nauk o Ziemi Sudecka Zagroda Edukacyjna w Dobkowie prowadzone przez organizację pozarządową Stowarzyszenie Kaczawskie oraz
- Centrum Edukacji Ekologicznej i Krajoznawstwa "Salamandra" należące do Dolnośląskiego Zespołu Parków Krajobrazowych.

Dopełnieniem edukacji nieformalnej są warsztaty dla dzieci, młodzieży oraz dorosłych prowadzone przez ponad 30 podmiotów w regionie (zsięciowane bądź też działające indywidualnie).

Pomimo bogatej oferty zajęć w ramach edukacji nieformalnej podczas spotkań z mieszkańcami z obszaru objętego LSR często pojawiała się potrzeba wsparcia oraz działań na rzecz dzieci i młodzieży. Przede wszystkim w kontekście zagospodarowania im czasu wolnego, w tym tworzenia przestrzeni do jego spędzania oraz działań, które mogą podejmować. Istotnym aspektem była też potrzeba rozwijania kompetencji osób pracujących z młodzieżą, rozwijania działań animacyjnych i bezpośredniej pracy z młodymi ludźmi w ich społecznościach lokalnych.

Fot. Edukacja w Sudeckiej Zagrodzie Edukacyjnej w Dobkowie, archiwum Stowarzyszenia Kaczawskiego

14. Zasady zrównoważenia środowiskowego

Kwestie środowiska naturalnego poruszane były na każdym spotkaniu konsultacyjnym we wszystkich gminach leżących na obszarze LSR. Zwracano uwagę m.in. na: nielegalne wysypiska śmieci, słabą jakość powietrza (smog), wycinki lasów, zanieczyszczenia rzek i cieków wodnych. W tym kontekście mieszkańcy zwracali uwagę na potrzebę inwestycji w odnawialne źródła energii, modernizację infrastruktury, takiej jak sieci wodociągowe czy kanalizacyjne, oraz rozbudowę systemów przeciwpowodziowych. Przedstawione propozycje obejmowały również działania na rzecz edukacji ekologicznej i promowania proekologicznych postaw wśród społeczności lokalnych. W opinii mieszkańców kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru LGD będzie miało wpisanie Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów do Światowej Sieci Geoparków UNESCO. Istotne w najbliższej przyszłości może być poszerzenie działań informacyjno-promocyjnych budujących świadomość mieszkańców regionu w tym zakresie oraz ścisła współpraca wszystkich interesariuszy Geoparku. Jest to istotne z punktu widzenia zrównoważonego środowiska, ponieważ to właśnie zrównoważony rozwój regionu oraz poprawa życia jego mieszkańców jest główną ideą jaka przyświeca Światowym Geoparkom UNESCO opierającym swoje działania na agendzie ONZ “Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030”.

W powyższym kontekście LGD może działać w kilku kierunkach, ale przede wszystkim promować i wspierać projekty mające na celu szeroko pojęty zrównoważony rozwój regionu, w tym ochronę bioróżnorodności, poprawę zarządzania odpadami w regionie, lepszą efektywność energetyczną, zrównoważoną turystykę oraz edukację i podnoszenie świadomości ekologicznej jego mieszkańców.

W zgodzie z ideą zrównoważenia środowiskowego na terenie LGD – w Nowej Wsi Wielkiej powstał Sudecki Dom Nasion. To społeczna inicjatywa służąca przechowywaniu i wymianie nasion, głównie lokalnych i tradycyjnych odmian roślin. Organizowane są tu spotkania oraz warsztaty dotyczące zbioru, przechowywania i rozmnażania nasion, a także tworzenia ogrodów permakulturowych. Dom Spotkań Twórczych „Ptasia Dolina” to miejsce spotkań i wymiany doświadczeń w obszarze przyrody, kultury i sztuki oraz ogrodnictwa naturalnego, a także warsztaty przyrodnicze, rękodzielnicze, z tworzenia naturalnych ogrodów oraz zbioru i przechowywania nasion.

Fot. Sudecki Dom Nasion, archiwum LGD

ROZDZIAŁ V. SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA

Strategia dla Partnerstwa Kaczawskiego została poddana analizie oraz kompleksowej weryfikacji w zestawieniu z kluczowymi dokumentami strategicznymi na poziomie krajowym, regionalnym oraz lokalnym.

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 został opracowany w odpowiedzi na potrzeby polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich, wpisując się we Wspólną Politykę Rolną Unii Europejskiej (WPR). Strategia dla Partnerstwa Kaczawskiego będzie realizować **Interwencję: I.13.1. LEADER / Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność**, ukierunkowaną na budowanie lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej i przy wykorzystaniu miejscowych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskich, w tym poprzez wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych, wpisując się w **8. cel szczegółowy WPR: promowanie zatrudnienia, wzrostu, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki i zrównoważonego leśnictwa**. Cele i przedsięwzięcia wpisane w LSR są w pełni zgodne z założeniami oraz celami określonymi w PS WPR na lata 2023-2027 oraz z celami Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030, a także z deklarowanymi celami Zintegrowanych Strategii Terytorialnych dla obszarów Aglomeracji Wałbrzyskiej, Aglomeracji Jeleniogórskiej oraz Legnicko-Głogowskiego Obszaru Funkcjonalnego, które nie mają jeszcze ostatecznie zatwierdzonych dokumentów.

Najważniejszym dokumentem strategicznym dla Województwa Dolnośląskiego jest Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030, która określa cele, priorytety i działania dla rozwoju całego regionu. Porównując obszary tematyczne i cele obu strategii, potwierdziliśmy istnienie wspólnych obszarów wsparcia i celów wzajemnie się uzupełniających. Jest wiele punktów styknych, którymi można połączyć nasze przedsięwzięcia *P.3.3. Animowanie aktywności osób w niekorzystnej sytuacji oraz P.3.4. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej w celu C.3. Aktywizacja mieszkańców regionu Partnerstwa Kaczawskiego* wpisuje się w **Cel operacyjny 2.2. Rozwój i modernizacja regionalnej infrastruktury publicznej z uwzględnieniem potrzeb osób z niepełnosprawnościami i starszych, Przedsięwzięcia: 2.2.1. Wspieranie inwestycji w infrastrukturę sportowo-rekreacyjną oraz 2.2.3. Rozwój i dostosowanie infrastruktury publicznej do uwarunkowań społeczno-demograficznych, w szczególności do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, słabszych i starszych.**

Zidentyfikowaliśmy również możliwości synergii i współpracy między strategiami. Obejmują one wspólne projekty, programy wsparcia, wymianę wiedzy i zasobów, aby poprzez realizację LSR i całego celu **C.1. Zachowanie oraz promocja krajobrazu i dziedzictwa obszaru Partnerstwa Kaczawskiego** przyczynić się do osiągnięcia celu strategii Dolnego Śląska – **Cel 4. Odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego, Cel operacyjny 4.1. Poprawa stanu środowiska, Przedsięwzięcia: 4.1.2. Wspieranie edukacji ekologicznej w oparciu o zasoby lokalne (infrastrukturalne, przyrodnicze i kulturowe), 4.1.3. Rekultywacja i zagospodarowanie terenów przemysłowych i wydobywczych oraz 4.2.4. Wzmocnienie potencjału uzdrowiskowego i turystycznego, w tym rozwój nowych gałęzi turystyk, a także Cel operacyjny 4.1. Ochrona obiektów i terenów, Przedsięwzięcie 4.4.4. Wsparcie przedsięwzięć służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego w regionie dziedzictwa kulturowego.** Angażując partnerów LGD oraz instytucje na szczeblu wojewódzkim do wsparcia przedsięwzięć w naszej LSR szczególnie w obszarze *P.1.2. Wsparcie działań na rzecz rozwoju zrównoważonej turystyki oraz P.1.3. Wzmacnianie tożsamości lokalnej i promocja marki Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów* zmierzających do uzyskania statusu Geoparku UNESCO i utrzymania go, osiągniemy większą synergiczną korzyść i zrównoważony rozwój nie tylko dla Partnerstwa Kaczawskiego, ale i dla całego województwa dolnośląskiego.

W nowej perspektywie lokalne grupy działania mogą być również beneficjentami trzech funduszy: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego+, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji, w związku z czym poddano analizie powiązanie naszej LSR z Programem Funduszy Europejskich dla Dolnego Śląska 2021-2027, jako jednego z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030. Interwencja Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2030 będzie stanowiła uzupełnienie wsparcia EFRROW na obszarze LGD i może realizować cele i przedsięwzięcia LSR. **C.1. Zachowanie oraz promocja krajobrazu i dziedzictwa obszaru Partnerstwa Kaczawskiego** wpisuje się w priorytet *FEDS.02 Fundusze Europejskie na rzecz środowiska na Dolnym Śląsku*, natomiast cele: **C.2.**

Przeciwdziałanie marginalizacji regionu Partnerstwa Kaczawskiego oraz C.3. Aktywizacja mieszkańców regionu Partnerstwa Kaczawskiego wpisują się w priorytet *FEDS.05 Fundusze Europejskie na rzecz zrównoważonego rozwoju społecznego na Dolnym Śląsku*, *FEDS.06 Fundusze Europejskie bliżej mieszkańców Dolnego Śląska*, *FEDS.07 Fundusze Europejskie na rzecz rynku pracy i włączenia społecznego na Dolnym Śląsku* oraz *FEDS.01 Fundusze Europejskie na rzecz przedsiębiorczego Dolnego Śląska*.

Gminy z obszaru LGD Partnerstwo Kaczawskie łącznie tworzą powiązanie mniejsze niż NUTS3. Niniejsza LSR obejmuje swoją interwencją części podregionów jeleniogórskiego, wałbrzyskiego oraz legnicko-głogowskiego, stąd też zbadaliśmy spójność i komplementarność z projektami tych ZIT, które przedstawiliśmy w poniższej tabeli.

Cele LSR wpisują się również w cele Strategii 14 gmin partnerskich i wykazują z nimi wysoki stopień zgodności i komplementarności.

Tab. 17. Zgodność celów i przedsięwzięć Lokalnej Strategii Rozwoju z Zintegrowanymi Inwestycjami Terytorialnymi objętymi obszarem LSR.

Lokalna Strategia Rozwoju dla Partnerstwa Kaczawskiego	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Aglomeracji Jeleniogórskiej	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Legnicko-Głogowskiego Obszaru Funkcjonalnego	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Aglomeracji Wałbrzyskiej
Cele / Przedsięwzięcia / Priorytety / Działania			
<p>Cel 1. Zachowanie oraz promocja krajobrazu i dziedzictwa obszaru Partnerstwa Kaczawskiego P. 1.1. Wsparcie działań na rzecz zachowania zasobów przyrodniczych i kulturowych regionu P. 1.2. Wsparcie działań na rzecz rozwoju zrównoważonej turystyki P. 1.3. Wzmacnianie tożsamości lokalnej i promocja marki Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów</p>	<p>Cel strategiczny 3. Wzmocnienie potencjału społecznego, turystycznego, przyrodniczego i kulturowego AJ Działanie: Zwiększenie atrakcyjności AJ jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku</p>	<p>Cel strategiczny 2. Konkurencyjna gospodarka LGOF Priorytet 6. Zintegrowana promocja LGOF Działanie 6.2 Promocja walorów turystycznych obszaru</p> <p>Cel strategiczny 3. Ochrona i zrównoważone wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego Priorytet 9. Zachowanie walorów przyrodniczych Działanie 9.1 Udostępnianie terenów atrakcyjnych przyrodniczo</p>	<p>Cel strategiczny: Zintegrowana i nowoczesna Aglomeracja Wałbrzyska o zrównoważonej przestrzeni dającej podstawy do stabilnego i zgodnego z oczekiwaniami mieszkańców wzrostu gospodarczego i rozwoju społecznego</p> <p>Priorytet 5. Rozwój terytorialny Działanie F5.1. Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej i oferty kulturalnej obszaru Działanie F5.2. Poprawa jakości i bezpieczeństwa środowiska zamieszkania i przestrzeni publicznej</p>
<p>Cel 2. Przeciwdziałanie marginalizacji regionu Partnerstwa Kaczawskiego P. 2.1. Stymulowanie przedsiębiorczości i innowacyjności P. 2.2. Wsparcie branży czasu wolnego P. 2.3. Stymulowanie pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych</p>		<p>Cel strategiczny 3. Ochrona i zrównoważone wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego Priorytet 5. Dywersyfikacja i wzmacnianie gospodarki LGOF Działanie 5.1 Rozwijanie turystyki jako wschodzącej branży gospodarczej Działanie 5.3 Rozwijanie przedsiębiorczości i aktywizacja bezrobotnych</p>	<p>Priorytet 1. Rozwój gospodarczy Działanie 1.2. Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania i rozwoju przedsiębiorstw</p>
<p>Cel 3. Aktywizacja mieszkańców regionu Partnerstwa Kaczawskiego P.3.1. Przygotowanie i wdrażanie koncepcji inteligentnych wsi P.3.2. Kształtowanie świadomości obywatelskiej P. 3.3. Animowanie aktywności osób w niekorzystnej sytuacji P. 3.4. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej</p>	<p>Cel strategiczny 3. Wzmocnienie potencjału społecznego, turystycznego, przyrodniczego i kulturowego AJ Działanie: Zwiększenie aktywności mieszkańców AJ w sferze społecznej i edukacyjnej</p>	<p>Cel strategiczny 1. Poprawa jakości życia mieszkańców w oparciu o nowoczesne usługi publiczne Priorytet 3. Budowanie oferty w obszarze czasu po pracy dla mieszkańców Działanie 3.1 Rozwijanie oferty sfery kultury również na bazie dziedzictwa Działanie 3.2 Rozwijanie oferty sportowej i rekreacyjno-wypoczynkowej</p>	<p>Priorytet 4. Społeczeństwo Działanie F4.5. Promowanie włączenia społecznego i przeciwdziałanie przejawom ubóstwa</p> <p>Priorytet 5. Rozwój terytorialny Działanie F5.2. Poprawa jakości i bezpieczeństwa środowiska zamieszkania i przestrzeni publicznej</p> <p>Priorytet 5. Rozwój terytorialny Działanie F5.2. Poprawa jakości i bezpieczeństwa środowiska zamieszkania i przestrzeni publicznej</p>

Źródło: opracowanie własne.

Synergii i komplementarność między celami LSR dla Partnerstwa Kaczawskiego potwierdza uzupełnianie się **celu C.1. Zachowanie krajobrazu i dziedzictwa obszaru Partnerstwa Kaczawskiego** z celem **C.2. Przeciwdziałanie marginalizacji regionu Partnerstwa Kaczawskiego** poprzez dbałość o zachowanie krajobrazu i dziedzictwa obszaru przyczyniającą się do przeciwdziałania marginalizacji regionu. Unikalne walory krajobrazowe i kulturowe mogą stanowić podstawę do rozwoju różnorodnych działań, takich jak rozwój turystyki, w tym geoturystyki i branży czasu wolnego, a także promocję lokalnych produktów, i tworzenie nowych miejsc pracy związanych z dziedzictwem i przyrodą. Poprzez zwiększenie atrakcyjności regionu, można przyciągnąć inwestycje, poprawić jakość życia mieszkańców i zmniejszyć ryzyko marginalizacji. Natomiast uzupełnienie się celu **C.1. Zachowanie krajobrazu i dziedzictwa obszaru Partnerstwa Kaczawskiego** z celem **C.3. Aktywizacja mieszkańców regionu Partnerstwa Kaczawskiego** potwierdzają zaplanowane przedsięwzięcia związane z zachowaniem krajobrazu i dziedzictwa oraz inicjatywy nakierowane na wzmocnienie tożsamości lokalnej i promocja marki Geoparku KWW, które mogą stanowić podstawę dla aktywizacji mieszkańców regionu. Poprzez promowanie świadomości i szacunku do lokalnych walorów, można zachęcać mieszkańców do zaangażowania się w inicjatywy społeczne, działania kulturalne, czy rozwijanie lokalnych przedsiębiorstw i zagród edukacyjnych opartych na dziedzictwie i tradycji. To z kolei przyczyni się do zwiększenia zatrudnienia, wzrostu społeczności lokalnych i wzmocnienia więzi społecznych. Wzajemne uzupełnianie się celów LSR potwierdza również fakt, że poprzez ochronę i promocję krajobrazu oraz dziedzictwa obszaru, można jednocześnie działać na rzecz przeciwdziałania marginalizacji i aktywizacji mieszkańców. Zaplanowane wsparcie dziedzictwa lokalnego, rozwój turystyki zrównoważonej, promowanie lokalnych produktów i kultury oraz tworzenie zagród edukacyjnych i wsparcie branży czasu wolnego, mogą wspólnie przyczynić się do osiągnięcia tych celów. Współpraca różnych podmiotów, takich jak samorządy lokalne, organizacje społeczne, przedsiębiorcy i mieszkańcy, jest kluczowa dla skutecznego realizowania strategii i tworzenia synergii między celami.

Działania innych podmiotów, które są komplementarne wobec naszej LSR, mogą wносить wartość dodaną poprzez różnorodne korzyści. Inne podmioty (JST, NGO, prywatne przedsiębiorstwa) korzystając z innych funduszy europejskich lub wsparcia ze środków rządowych i lokalnych, mogą przyczynić się do finansowania projektów związanych z realizacją LSR, w przedsięwzięciach, które wciąż będą wymagać wsparcia z uwagi na niski limit dostępnych środków lub wspierać te elementy, których nie można sfinansować z przyczyn formalnych. Inne podmioty mogą wносить wartość dodaną również poprzez dostarczanie ekspertyzy i wiedzy w zakresie różnych dziedzin, takich jak rozwój regionalny, turystyka, geologia, archeologia, ochrona środowiska, edukacja czy innowacje. To może wspomóc opracowanie i realizację innowacyjnych projektów w tej strategii oraz zapewnić jej skuteczne zarządzanie. Działania innych podmiotów, również tych o randze regionalnej i krajowej, mogą przyczynić się do promocji Geoparku KWW oraz jego walorów i unikalnego dziedzictwa. Poprzez wspólne działania promocyjne, udział w wydarzeniach regionalnych czy kampanie marketingowe, obszar może zyskać większą widoczność i zainteresowanie zarówno ze strony mieszkańców, jak i turystów czy potencjalnych inwestorów. **Wartość dodana tej strategii** wynikająca z działań innych podmiotów zewnętrznych zależy od ich zaangażowania, specjalizacji i współpracy. Współdziałanie z różnymi partnerami może przyczynić się do osiągnięcia większych efektów synergii, zwiększenia zasobów, pomocy w rozwoju społeczno-gospodarczym obszaru oraz wzmocnienia społeczności lokalnej. Komplementarność i synergia pomiędzy wszystkimi unijnymi funduszami mającymi wpływ na wdrożenie Lokalnej Strategii Rozwoju dla Partnerstwa Kaczawskiego mogą przynieść szereg korzyści, min. mogą zapewnić dodatkowe źródła finansowania dla przedsięwzięć w LSR, które mogą uzupełniać się i przyczyniać się do zrównoważonego rozwoju obszaru. Synergia między funduszami na rozwój regionalny: infrastrukturę, kulturę czy ochronę środowiska może pozwolić na zrealizowanie projektów i działań o większym zakresie i wpływie na różne aspekty rozwoju społeczno-gospodarczego Partnerstwa Kaczawskiego.

Trzy cele szczegółowe są ze sobą komplementarne, ponieważ dotyczą rozwoju podstawowych sfer działalności człowieka – pracy i czasu wolnego, w którym istotna jest jego aktywność społeczna. Wsparcie finansowe tej aktywności społeczno-gospodarczej w sposób odmienny od innych instrumentów wsparcia, daje gwarancję spełniania zasad podejścia Leader oraz możliwość realizacji projektów realizowanych w sposób oddolny, nie

zdominowany przez sektor publiczny, ani żadną inną grupę interesu. Inkluzywność LGD na nowych członków oraz otwartość na nowe inicjatywy czy szybkie reagowanie na zmiany daje szansę na zrównoważony rozwój regionu z wykorzystaniem innowacyjnych i komplementarnych działań.

Realizacja LSR z zastosowaniem podejścia Leader ma pozytywny wpływ na rozwój społeczny Partnerstwa Kaczawskiego i wzrost potencjału mieszkańców LGD, przede wszystkim poprzez aktywne zaangażowanie lokalnych społeczności w proces podejmowania decyzji dotyczących rozwoju ich regionu w trakcie tworzenia i wdrażania strategii oraz monitorowania jej efektów. Działania te sprzyjają budowaniu zaufania, wzmocnieniu poczucia przynależności i więzi społecznych oraz rozwijaniu umiejętności organizacyjnych i przywództwa oraz niewątpliwie przyczyniają się do budowania kapitału społecznego poprzez rozwijanie sieci kontaktów, partnerstw i współpracy między różnymi członkami społeczności. Tworzenie sieci i wymiana wiedzy umożliwiają rozwiązywanie problemów wspólnych dla społeczności, promowanie dialogu, solidarności i wzajemnego wsparcia. W strategii zadbano również o rozwój umiejętności i kompetencji dla mieszkańców z uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji, dla których dedykowane będą działania animacyjne i całe operacje własne w przedsięwzięciach **P.2.1. Stymulowanie przedsiębiorczości i innowacyjności, P.3.2. Kształtowanie świadomości obywatelskiej oraz P.3.3. Animowanie aktywności osób w niekorzystnej sytuacji.** Ma to na celu rozwijanie umiejętności i kompetencji członków lokalnych społeczności oraz zwiększenie ich szans na rozwój zawodowy, podnoszenie jakości życia i zdobycie nowych możliwości zatrudnienia. Inicjatywa Leader promuje innowacyjne podejście do rozwoju lokalnego, zachęcając do tworzenia i wdrażania nowatorskich rozwiązań w różnych dziedzinach, w związku z tym realizacja celów LSR ma stworzyć warunki do rozwoju przedsiębiorczości, transferu wiedzy, budowania sieci współpracy i wymiany doświadczeń między członkami społeczności lokalnej, co przyczyni się do rozwoju nowych produktów, usług i technologii. Działania podejmowane w ramach strategii z pewnością przyczynią się więc nie tylko do ożywienia gospodarczego, ale i społecznego. Dzięki strategii mieszkańcy będą mieli możliwość tworzenia i rozwijania własnych przedsiębiorstw, inicjowania projektów o charakterze lokalnym i promocji lokalnych produktów czy usług. To przyczynia się do wzrostu zatrudnienia, zwiększenia dochodów i wzmocnienia ekonomicznego potencjału społeczności. Wszystkie powyższe elementy oparte na mocnym filarze dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego skupiają się na zrównoważonym rozwoju, włączając ochronę tego dziedzictwa oraz innowacyjne formy jego promocji w rozwoju społeczno-gospodarczym.

Wdrażanie podejścia Leader na obszarze Partnerstwa Kaczawskiego, w sposób odmienny od innych instrumentów wsparcia, będzie promować otwartość na nowatorskie pomysły i różne partnerstwa beneficjentów, będzie wspierać inicjatywy obejmujące różne sektory i obszary tematyczne, tworząc synergiczne efekty i wzmacniając w ten sposób współpracę między różnymi społecznościami. W rezultacie brak dominacji sektora publicznego da szansę na większą partycypację obywateli w procesach decyzyjnych, budowaniu lokalnych partnerstw i angażowaniu się w zrównoważony rozwój uwzględniając równoczesne względy ekonomiczne, społeczne i środowiskowe. Dzięki temu, realizacja projektów w ramach strategii może przyczynić się do harmonijnego rozwoju społeczności lokalnej, zachowania dziedzictwa kulturowego i środowiska naturalnego, a także tworzenia trwałych miejsc pracy i zrównoważonej gospodarki.

ROZDZIAŁ VI. CELE I WSKAŹNIKI

1. Cele

Celem Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR) jest stymulowanie i wspieranie rozwoju lokalnej społeczności oraz poprawa warunków życia mieszkańców. LSR ma na celu identyfikację istniejących problemów i wyzwań, a następnie opracowanie planu działań mającego na celu ich rozwiązanie. Główne cele LSR są precyzyjnie określone

w odpowiedzi na zdiagnozowane potrzeby społeczności lokalnej, a przy ich definiowaniu uwzględniane są specyficzne lokalne zasoby, które mogą być zaangażowane w procesie realizacji.

Wyszczególniono trzy główne cele (C), a w ramach każdego z nich wyodrębniono odpowiadające im przedsięwzięcia (P):

Tab.18. Cele i przedsięwzięcia na lata 2023-2027.

C.1.	Zachowanie oraz promocja krajobrazu i dziedzictwa obszaru Partnerstwa Kaczawskiego
P.1.1.	Wsparcie działań na rzecz zachowania zasobów przyrodniczych i kulturowych regionu
P.1.2.	Wsparcie działań na rzecz rozwoju zrównoważonej turystyki
P.1.3.	Wzmacnianie tożsamości lokalnej i promocja marki Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów
C.2.	Przeciwdziałanie marginalizacji regionu Partnerstwa Kaczawskiego
P.2.1.	Stymulowanie przedsiębiorczości i innowacyjności
P.2.2.	Wsparcie branży czasu wolnego
P.2.3.	Stymulowanie pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych
C.3.	Aktywizacja mieszkańców regionu Partnerstwa Kaczawskiego
P.3.1.	Przygotowanie i wdrażanie koncepcji inteligentnych wsi
P.3.2.	Kształtowanie świadomości obywatelskiej
P.3.3.	Animowanie aktywności osób w niekorzystnej sytuacji
P.3.4.	Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej

Powyższe cele zostały zdefiniowane w oparciu o wyniki przeprowadzonych konsultacji społecznych oraz analizę potrzeb i potencjału obszaru Partnerstwa Kaczawskiego (przedstawionych kolejno w rozdziałach III i IV). Przedsięwzięcia stanowią zbiór działań i operacji prowadzących do osiągnięcia poszczególnych celów. Są skonstruowane w taki sposób, aby uwzględniać zarówno potrzeby społeczności lokalnej, jak i wyzwania i szanse wynikające z analizy sytuacji lokalnej. Dzięki temu strategia efektywnie odpowiada na potrzeby i potencjał obszaru. Dodatkowo adekwatność i efektywność gwarantuje obrona metodyka pracy nad strategią: cele, przedsięwzięcia i wskaźniki opracowywał Zespół Roboczy przy wsparciu ekspertów.

Cel 1: Zachowanie oraz promocja krajobrazu i dziedzictwa obszaru Partnerstwa Kaczawskiego

W trakcie konsultacji mieszkańcy Partnerstwa Kaczawskiego silnie i wielokrotnie wyrażali potrzebę ochrony i promocji unikatowego krajobrazu przyrodniczo-kulturowego oraz dziedzictwa regionu. Pojawiło się również wiele głosów związanych z kwestią wzmacniania tożsamości lokalnej. Z przeprowadzonych analiz wynika, że obszar LGD posiada unikalne walory geologiczne, zasoby kulturowe i przyrodnicze oraz różnorodność ekosystemów. To stanowi potencjał do rozwoju zrównoważonej turystyki, stworzenia atrakcyjnej oferty przyciągającej zarówno okolicznych mieszkańców, jak i turystów z zewnątrz. Istnieje też możliwość współpracy z instytucjami kultury i ochrony przyrody w celu dalszego rozwoju i promocji dziedzictwa obszaru. Cel 1 doskonale odzwierciedla powyższe potrzeby i potencjały. Do celu przypisano trzy przedsięwzięcia:

P.1.1. Wsparcie działań na rzecz zachowania zasobów przyrodniczych i kulturowych regionu

Grupą docelową tego przedsięwzięcia będą właściciele zabytków i miejsc cennych przyrodniczo, mieszkańcy obszaru LGD i turyści. Przedsięwzięcie będzie realizowane w ramach konkursu w zakresie: ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi oraz animacji podmiotów z obszaru LGD do współpracy z innymi podmiotami i przygotowania projektów ukierunkowanych na innowacje. Do przedsięwzięcia przyporządkowano dwa wskaźniki: liczba wspartych obiektów zabytkowych oraz liczba wspartych obiektów przyrodniczych. Przedsięwzięcie ma wesprzeć i zachęcić właścicieli zabytków i miejsc cennych przyrodniczo do podejmowania działań na rzecz ich zabezpieczenia i ochrony. Animacja podmiotów z obszaru LGD do współpracy z innymi podmiotami oraz projektowanie innowacyjnych rozwiązań pozwoli na wyłonienie projektów, które w sposób skuteczny i długotrwały będą prowadziły do zachowania zasobów przyrodniczych i kulturowych regionu.

P.1.2. Wsparcie działań na rzecz rozwoju zrównoważonej turystyki

Grupę docelową tego przedsięwzięcia stanowią będą mieszkańcy obszaru LGD ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży, seniorów, osób z niepełnosprawnościami, osób w niekorzystnej sytuacji, liderzy lokalni oraz turyści. Przedsięwzięcie będzie realizowane poprzez konkurs w zakresie: ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi oraz animację podmiotów z obszaru LGD do współpracy z innymi podmiotami z obszaru LGD w celu skojarzenia partnerów do projektów realizowanych w partnerstwie. Do przedsięwzięcia przyporządkowano jeden wskaźnik: liczba wspartych obiektów turystycznych. Przedsięwzięcie ma na celu wsparcie rozwoju zrównoważonej turystyki poprzez ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Współpraca między podmiotami z obszaru LGD umożliwi skuteczną realizację projektów turystycznych, przyczyniając się do rozwoju regionu i zaspokajania potrzeb różnych grup społecznych.

P.1.3. Wzmacnianie tożsamości lokalnej i promocja marki Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów

Grupę docelową tego przedsięwzięcia stanowią będą mieszkańcy obszaru LGD z uwzględnieniem młodzieży, seniorów, osób z niepełnosprawnościami, liderzy lokalni, producenci lokalni i rękodzielnicy, podmioty tworzące markę lokalną oraz turyści. **Przedsięwzięcie będzie realizowane poprzez projekt grantowy w zakresie: ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi, animację podmiotów i mieszkańców z obszaru LGD do udziału w projekcie grantowym,** projekty partnerskie, w tym międzynarodowy oraz animację podmiotów z obszaru LGD do współpracy z innymi podmiotami spoza LGD i kraju w celu skojarzenia partnerów do projektów partnerskich, w tym projektu międzynarodowego. **Do przedsięwzięcia przyporządkowano trzy wskaźniki: liczba grantów udzielonych na wzmacnianie tożsamości lokalnej i/lub promocję marki Geoparku, liczba projektów partnerskich rozwijających markę lokalną oraz liczba projektów wymiany doświadczeń realizowanych we współpracy z innymi geoparkami.** Realizacja powyższego przedsięwzięcia ma na celu wzmocnienie tożsamości lokalnej i promocja marki Geopark Kraina Wygasłych Wulkanów. Zaangażowanie mieszkańców i podmiotów lokalnych **w projekty grantowe,** partnerskie oraz animację przyczyni się do ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu, a także umocni markę lokalną, a poprzez jej promocję przyciągnie turystów. Ogromne znaczenie będzie tu miało wzmacnianie tożsamości lokalnej.

Cel 2: Przeciwdziałanie marginalizacji regionu Partnerstwa Kaczawskiego

Cel został opracowany przez Zespół Roboczy w oparciu o zebrany materiał z wszystkich konsultacji i spotkań, podczas których lokalna społeczność wskazała na wyzwania związane z brakiem miejsc pracy, ograniczonymi możliwościami rozwoju oraz niedostateczną infrastrukturą. Z analizy SWOT wynika, że region boryka się z problemami związanymi z niskim rozwojem gospodarczym, ograniczonymi możliwościami zatrudnienia oraz niedostateczną infrastrukturą, które przyczyniają się do jego marginalizacji. Ta z kolei może powodować nasilający się odpływ ludności. Do tego celu przyporządkowano 3 przedsięwzięcia:

P.2.1. Stymulowanie przedsiębiorczości i innowacyjności

Grupę docelową tego przedsięwzięcia stanowią potencjalni wnioskodawcy, mieszkańcy obszaru z uwzględnieniem młodzieży, seniorów, osób z niepełnosprawnościami, kobiet. Adresatami są także producenci lokalni, rękodzielnicy, przedsiębiorcy z branży czasu wolnego oraz inne podmioty mogące mieć wpływ na wzmocnienie marki lokalnej. Przedsięwzięcie nastawione jest na innowację w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami. Przedsięwzięcie będzie realizowane poprzez operację własną w zakresie: kształtowania świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, ze wsparciem rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, oraz konkurs w zakresie: rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne oraz animację podmiotów i mieszkańców z obszaru LGD do współpracy z innymi podmiotami oraz przygotowania projektów ukierunkowanych na innowacje. Do przedsięwzięcia przyporządkowano dwa wskaźniki: liczba nowopowstałych firm lokalnych oraz liczba inicjatyw szkoleniowych/integracyjnych na rzecz branży. Stymulowanie przedsiębiorczości i innowacyjności pozwoli na przeciwdziałanie marginalizacji regionu. Poprzez operację własną i konkursy zachęca się mieszkańców do podejmowania działalności gospodarczej oraz promuje rozwój biogospodarki i zielonej gospodarki. Współpraca i innowacyjne projekty przyczynią się do wzrostu potencjału przedsiębiorstw lokalnych.

P.2.2. Wsparcie branży czasu wolnego

Grupę docelową stanowią będą lokalni przedsiębiorcy działający w branży czasu wolnego i turyści. Przedsięwzięcie realizowane będzie poprzez konkurs w zakresie rozwój przedsiębiorczości, poprzez rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej, animację podmiotów i mieszkańców z obszaru LGD do współpracy z innymi podmiotami oraz przygotowanie projektów ukierunkowanych na innowacje. Do tego przedsięwzięcia przyporządkowano wskaźnik: liczba wspartych firm lokalnych. Wsparcie branży czasu wolnego pozwoli na rozwój atrakcji turystycznych regionu, zwiększy bazę noclegowo-gastronomiczną oraz wpłynie na wzrost liczby turystów. Efekty tego przedsięwzięcia przyczynią się do zaspokojenia również potrzeb mieszkańców związanych z zaplanowaniem czasu wolnego dla swoich rodzin. Poprzez konkursy i animację mieszkańców i podmiotów lokalnych zachęca się do rozwijania działalności gospodarczej w tej branży oraz do tworzenia innowacyjnych projektów.

P.2.3. Stymulowanie pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych

Grupę docelową stanowią będą małe gospodarstwa rolne, które prowadzą lub będą chciały utworzyć agroturystykę lub będą chciały utworzyć zagrodę edukacyjną oraz turyści korzystający z tej oferty.

Przedsięwzięcie realizowane będzie poprzez konkurs związany z rozwojem pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie: tworzenie lub rozwijanie gospodarstw agroturystycznych lub tworzenie zagród edukacyjnych. Do tego przedsięwzięcia przyporządkowano następujące wskaźniki: liczba wspartych zagród edukacyjnych i liczba wspartych gospodarstw agroturystycznych. Stymulowanie pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu oraz poprawi sytuację ekonomiczną wspartych gospodarstw. Konkursy zachęcają małe gospodarstwa rolne do rozwijania agroturystyki i tworzenia zagród edukacyjnych.

Cel 3: Aktywizacja mieszkańców regionu Partnerstwa Kaczawskiego

Cel nr 3 również jest odpowiedzią na zdiagnozowane podczas konsultacji potrzeby i na tej podstawie został wypracowany przez Zespół Roboczy. Mieszkańcy Partnerstwa Kaczawskiego wyrazili potrzebę większego zaangażowania w sprawy lokalne oraz budowania świadomości obywatelskiej. Wskazali również na potrzebę poprawy dostępu do infrastruktury publicznej. Obszar Partnerstwa Kaczawskiego posiada potencjał ludzki i społeczny, który można wykorzystać do aktywizacji mieszkańców i budowania lokalnej wspólnoty. Dodatkowo

popularyzacja idei inteligentnych wsi oraz podejmowane przez instytucje na różnych szczeblach programy aktywizacji osób w niekorzystnej sytuacji mogą przyczynić się do zwiększenia aktywności mieszkańców oraz podniesienia ich świadomości obywatelskiej i jakości życia. Do tego celu przyporządkowano 3 przedsięwzięcia:

P.3.1. Przygotowanie i wdrażanie koncepcji inteligentnych wsi

Grupą docelową będą tu mieszkańcy obszaru LGD ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży, seniorów, osób z niepełnosprawnościami, osób w niekorzystnej sytuacji - kobiety, liderzy lokalni, JST, NGO oraz KGW. Przedsięwzięcie będzie realizowane poprzez przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi, animację podmiotów i mieszkańców z obszaru LGD do udziału w projekcie grantowym przygotowania koncepcji i projektów ukierunkowanych na innowacje. Wiązać się to będzie z kształtowaniem świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, ze wsparciem rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także ze wzmocnieniem programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych. Do tego przedsięwzięcia opracowano dwa wskaźniki: liczba udzielonych grantów na opracowanie koncepcji inteligentnych wsi oraz liczba udzielonych grantów na wdrożenie koncepcji inteligentnych wsi. Przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi pozwoli na rozwój regionu i podniesienie świadomości mieszkańców w zakresie zrównoważonego rozwoju, innowacyjności i cyfryzacji. Animacja podmiotów i mieszkańców do udziału w projekcie grantowym umożliwi tworzenie innowacyjnych projektów i wdrażanie ich w praktyce, a także zaktywizuje lokalną społeczność.

P.3.2. Kształtowanie świadomości obywatelskiej

Grupą docelową stanowią tu będą mieszkańcy obszaru LGD ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży, seniorów, osób z niepełnosprawnościami oraz osób w niekorzystnej sytuacji — kobiet, a także liderzy lokalni, JST, NGO, KGW. Przedsięwzięcie będzie realizowane poprzez operację własną, ~~projekt grantowy~~ oraz animację podmiotów i mieszkańców z obszaru LGD do udziału ~~w projekcie grantowym~~ w celu przygotowania projektów ukierunkowanych na innowacje. Do tego przedsięwzięcia opracowano dwa wskaźniki: liczba inicjatyw edukacyjnych wspierających liderów lokalnych oraz ~~liczba udzielonych grantów~~ z zakresu kształtowania świadomości obywatelskiej w zakresie innowacyjności, cyfryzacji i zrównoważonego rozwoju. Kształtowanie świadomości obywatelskiej w obszarze zrównoważonego rozwoju, innowacyjności i cyfryzacji jest kluczowe dla przyszłości regionu. Operacja własna ~~oraz projekt grantowy~~ umożliwią edukację mieszkańców w tych obszarach oraz wzmocnienie umiejętności liderów lokalnych. Animacja podmiotów i mieszkańców zachęca do udziału w ~~projekcie grantowym~~, co przyczyni się do tworzenia innowacyjnych rozwiązań.

P.3.3. Animowanie aktywności osób w niekorzystnej sytuacji

Grupą docelową będą tu mieszkańcy obszaru LGD ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży, seniorów, osób z niepełnosprawnościami oraz osób w niekorzystnej sytuacji — kobiet, a także liderzy lokalni, NGO, KGW. Przedsięwzięcie będzie realizowane poprzez operacje własne i animację mieszkańców z obszaru LGD zachęcającą do udziału w projekcie młodzież, seniorów i osoby z niepełnosprawnościami oraz kobiety, jako osoby w niekorzystnej sytuacji. Do tego przedsięwzięcia opracowano wskaźniki: liczba inicjatyw animujących ludzi młodych, liczba inicjatyw integrujących seniorów i osoby z niepełnosprawnościami oraz liczba inicjatyw aktywizujących środowiska kobiece. Animowanie aktywności osób w niekorzystnej sytuacji jest istotne dla włączenia społecznego i poprawy jakości życia tych grup. Operacje własne umożliwią realizację działań nieinwestycyjnych, które pomogą włączyć osoby w niekorzystnej sytuacji. Animacja mieszkańców z obszaru LGD zachęci do udziału w dedykowanych projektach, szczególnie młodzież, seniorów i osoby z niepełnosprawnościami, co przyczyni się do ich aktywności społecznej.

P.3.4. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej

Grupą docelową będą tu mieszkańcy obszaru LGD, w tym także przedstawiciele grup osób w niekorzystnej sytuacji oraz turyści. Przedsięwzięcie będzie realizowane poprzez konkurs w zakresie poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej oraz animację podmiotów z obszaru LGD do przygotowania projektów ukierunkowanych na innowacje i poprawę dostępu dla osób w niekorzystnej sytuacji — seniorów i osób z niepełnosprawnościami, oraz młodzieży. Do tego przedsięwzięcia opracowano wskaźnik: liczba wspartych obiektów małej infrastruktury publicznej. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej ma kluczowe znaczenie dla komfortu i bezpieczeństwa mieszkańców oraz atrakcyjności regionu dla turystów. Konkurs umożliwi wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w obszarze infrastruktury publicznej. Animacja podmiotów z obszaru LGD zachęca do przygotowania projektów, które uwzględniają poprawę dostępu dla osób w niekorzystnej sytuacji, takich jak seniorzy i osoby z niepełnosprawnościami, oraz młodzieży.

2. Wskaźniki mierzące stopień realizacji celów LSR

Aby ocenić stopień realizacji celów LSR, określono adekwatne i mierzalne wskaźniki, które są przypisane do poszczególnych przedsięwzięć. Wskaźniki te pozwalają na monitorowanie postępów w realizacji celów i umożliwiają ocenę efektywności działań podejmowanych w ramach LSR. W ramach Planu działania LSR (zał. nr 2) ustalono harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu. Określono w nim konkretne terminy i etapy realizacji przedsięwzięć, które są związane z osiągnięciem tych wskaźników. Harmonogram ten umożliwia śledzenie postępów i terminowego wdrażania działań, co przyczynia się do skutecznej realizacji celów LSR. Zgodnie z regulacjami prawnymi poziom wdrażania wskaźników i budżetu będzie mierzony w ramach kamieni milowych w dwóch momentach: na 30 czerwca 2026 roku oraz na 31 grudnia 2027 roku.

W ramach LSR przewidziano cele i przedsięwzięcia szczególnie nastawione na innowacje, które są powiązane ze zdiagnozowanymi problemami społeczności lokalnej. Te cele mają na celu wprowadzenie nowatorskich rozwiązań i technologii, które mogą przyczynić się do poprawy jakości życia mieszkańców i zwiększenia konkurencyjności lokalnej społeczności. Przedsięwzięcia innowacyjne skupiają się na wykorzystaniu lokalnych zasobów i potencjału do tworzenia nowych miejsc pracy, rozwijania przedsiębiorczości oraz wdrażania nowych usług i produktów.

W LSR uwzględniono cele i przedsięwzięcia dedykowane ludziom młodym, seniorom oraz osobom ze zdefiniowanych grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji społecznej. Te cele i przedsięwzięcia mają na celu zapewnienie wsparcia i tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi i integracji tych grup społecznych. Działania podejmowane w ramach tych przedsięwzięć mogą obejmować szkolenia, programy edukacyjne, aktywizację zawodową oraz dostęp do specjalistycznych usług i programów socjalnych.

W ramach LSR przewidziano wsparcie dla rolników i ich rodzin w zakresie działalności pozarolniczej. To wsparcie ma na celu rozwijanie pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych poprzez tworzenie zagród edukacyjnych **oraz tworzenie lub rozwijanie** gospodarstw agroturystycznych, których z racji dynamicznego rozwoju turystycznego regionu nadal brakuje.

W Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 ustanowiono zestaw obowiązkowych wskaźników rezultatu, a dla potrzeb wdrażania interwencji LEADER zostało wybranych tylko 9. W strategii określono, więc **7 wskaźników rezultatu**, które są adekwatne i mierzalne do określonych celów LSR: R.1 PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom, R.27 Realizacja celów środowiskowych lub klimatycznych poprzez inwestycje na obszarach wiejskich, R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich, R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej, R.40 Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej, R.41 PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie, R.42 Promowanie włączenia społecznego. Harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników obrazuje tabela w załączniku nr 1 “Cele i wskaźniki”.

ROZDZIAŁ VII. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

1. Organizacja pracy LGD

LGD posiada już duże doświadczenie w wyborze i ocenie operacji składanych przez beneficjentów w okresach programowania 2007-2013 i 2014-2020. W celu wyboru i oceny operacji realizowanych w Interwencji Leader, w oparciu o przepisy unijne i krajowe odnoszące się do wymagań, jakie musi spełnić LGD przy wyborze operacji, dotychczas wypracowane formy współpracy i oceny, w tym procedury i regulaminy konkursów zostaną dostosowane do nowych regulacji prawnych w powyższym zakresie.

Kluczowym celem przyjętych procedur wyboru i oceny operacji oraz sposobu ustanawiania kryteriów wyboru będzie zapewnienie przejrzystości, obiektywności, demokratyczności oraz jawności podejmowanych decyzji. Oparte na tych zasadach decyzje prowadzić mają do wyboru operacji rozwiązujących wskazane w ramach konsultacji społecznych i określone w niniejszym LSR problemy, wypracowane cele oraz spełniać w najwyższym stopniu przyjęte wskaźniki produktu i rezultatu.

Niniejszą strategię będziemy realizować poprzez wsparcie operacji w ramach:

- 1) operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD w ramach konkursów, w tym operacji w partnerstwie,
- 2) projektów partnerskich, w tym projekt międzynarodowy,
- 3) projektów grantowych, w tym projektów grantowych na przygotowanie strategii inteligentnej wsi,
- 4) operacji własnych LGD, w których beneficjentem i realizatorem operacji będzie LGD.

Najważniejszym zadaniem LGD będzie animowanie mieszkańców do aktywnego udziału w aplikowaniu o środki. Zgodnie z **planem komunikacji** biuro LGD będzie prowadzić kampanię informacyjną na temat głównych założeń LSR za pomocą narzędzi internetowych i materiałów drukowanych, a także prowadząc doradztwo bezpośrednie oraz organizując szkolenia i spotkania animacyjne, w celu informowania mieszkańców o możliwości włączenia się we wdrażanie LSR i rozpowszechniania informacji o efektach tej strategii. Termin naboru będzie ogłaszała Lokalna Grupa Działania, po ustaleniu z Urzędem Marszałkowskim. Wnioski do finansowania będzie wybierała Rada LGD, oceniając je pod względem zgodności operacji z lokalną strategią rozwoju (LSR) oraz zgodności z lokalnymi kryteriami wyboru. Tylko wnioski zgodne z LSR oraz osiągające wskazane minimum punktowe w ramach lokalnych kryteriów wyboru mogą być wybrane do finansowania i przesłane do samorządu województwa w celu dalszej weryfikacji i podpisania umowy oraz jej rozliczenia.

Procedury mają regulować system odwołań od rozstrzygnięć Rady LGD, proces przyjmowania i zmiany kryteriów oraz obowiązujące wzory dokumentów i pism związanych z regulaminami konkursowymi, szczególnie dla projektów grantowych.

Wszystkie procedury dostępne będą na stronie internetowej LGD przy zakładce dotyczącej realizacji LSR.

W odpowiedzi na zmiany, potrzeby i rekomendacje z ewaluacji lub w celu zapewnienia skutecznej realizacji i możliwości osiągnięcia głównych założeń niniejsza Strategia może podlegać aktualizacji. Aktualizacja LSR przygotowywana będzie z wykorzystaniem metod partycypacyjnych, zakładających szeroki udział społeczności lokalnej w opracowaniu zmian. Proces aktualizacji Lokalnej Strategii Działania może zostać zainicjowany przez Zarząd, Biuro, Radę, Komisję Rewizyjną oraz Zespół Roboczy ds. LSR. Proces aktualizacji LSR może również zostać zapoczątkowany na podstawie zaleceń organów nadzoru i instytucji zarządzających, wówczas Zarząd LGD może dokonywać stosownych korekt, które nie powodują istotnych zmian co do celów i przedsięwzięć.

2. Kryteria wyboru operacji i sposób ich ustanawiania oraz zmiany

Kryteria wyboru operacji uwzględniają wymogi określone w PS WPR na lata 2023-2027. Zostały wypracowane podczas warsztatów Zespołu Roboczego ds. opracowania LSR, a zatwierdzone przez Walne Zebranie Członków LGD oraz opierają się o analizę obszaru LGD, a także powiązane zostały z przyjętymi celami i wskaźnikami.

Wszystkie opracowane kryteria wyboru operacji są mierzalne i adekwatne do analizy SWOT. Kryteria jakościowe i podmiotowe zawierają szczegółowy opis wskazujący wymagania konieczne do ich spełnienia, a kryteria mierzalne zawierają jasny opis warunkujący otrzymanie określonej liczby punktów.

LGD określiła kryteria wyboru operacji o charakterze premiującym (rankingującym), których zastosowanie zapewni najefektywniejszy wybór operacji najlepiej pasujących do zaplanowanych przedsięwzięć i pozwoli ukierunkować wsparcie na operacje najlepiej odpowiadające potrzebom obszaru LSR i wpisujące się w specyfikę regionu. LGD dokonuje wyboru operacji w sposób zapewniający wzajemne powiązania i synergię pomiędzy tymi operacjami. LGD może to osiągnąć np. poprzez przeprowadzenie naborów wniosków o przyznanie pomocy obejmujących całe przedsięwzięcie.

W celu właściwego ukierunkowania pomocy LGD będzie premiować operacje: objęte oddolnymi koncepcjami inteligentnej wsi, zapewniające racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko, dedykowane dla wskazanych grup w niekorzystnej sytuacji, operacje realizowane w partnerstwie na obszarze LSR, zintegrowane w celu kompleksowego zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb społeczności, innowacyjne na poziomie LSR. Zakłada się ponadto premiowanie operacji wykorzystujących lokalne zasoby, ukierunkowanych na podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, operacje wspierające rozwój nowych usług turystycznych i czasu wolnego, ukierunkowane na współpracę różnych sektorów oraz deklarujących tworzenie nowych miejsc pracy. Ponadto premiowani będą wnioskodawcy posiadający doświadczenie i/lub kwalifikacje zbieżne z planowaną operacją, kobiety - szczególnie do 25 roku życia, oraz wnioskodawcy deklarujący udział własny finansowy w realizację operacji większy niż wymagany. LGD chce premiować swoich członków, którzy są w strukturach stowarzyszenia, oraz wnioskodawców korzystających z bezpłatnego doradztwa, a także operacje realizowane na obszarze całego LGD.

Zmiany kryteriów wyboru operacji dokonuje Zarząd LGD na wniosek Rady LGD, co najmniej 10% członków LGD, z własnej inicjatywy lub na podstawie wezwań Samorządu Województwa. Propozycja zmian z uzasadnieniem poddana jest zawsze konsultacjom społecznym za pomocą dostępnych kanałów komunikacji online lub spotkań dedykowanych. W przypadku zmiany kryteriów wyboru będą one obowiązywać dla konkursów ogłoszonych po dniu zatwierdzenia zmian przez Samorząd Województwa.

Lokalne kryteria wyboru są obiektywne, niedyskryminujące, przejrzyste i mierzalne oraz określają zasady punktowania.

Kryteria zostały przygotowane w podziale na następujące rodzaje operacji:

- 1) operacje realizowane przez podmioty inne niż LGD oraz operacje własne,
- 2) projekty grantowe, w tym osobne kryteria na projekty na przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi.

LGD ustala minimum punktowe w wysokości 25% całkowitej liczby punktów, o wartości zaokrąglonej w dół. Każdy zakres operacji zawiera również kryterium rozstrzygające, które będzie decydowało o miejscu na liście w sytuacji równej ilości punktów.

W przypadku, gdy dwie lub więcej operacji uzyskało nadal taką samą liczbę punktów, wyższe miejsce na listach, zajmuje ta operacja, której dotyczy wniosek wcześniej złożony w danym naborze.

Składane w trakcie naboru wnioski będą badane według tych kryteriów za pomocą kart oceny wniosków, stanowiących załączniki do *Procedur oceny i wyboru operacji*.

3. Kryterium innowacyjności oraz kryterium operacji realizowanych w partnerstwie na obszarze LSR

Kryterium innowacyjności odnosi się do stopnia innowacyjności projektów lub działań realizowanych w ramach strategii. Innowacyjność odnosi się do wprowadzania nowych rozwiązań lub podejść w celu osiągnięcia celów projektu.

Kryterium innowacyjności będzie premiowane w ramach oceny zgodności z lokalnymi kryteriami wyboru projektów, ponieważ innowacyjne projekty i podejścia mają większy potencjał do wprowadzenia pozytywnych zmian i przyczyniania się do rozwoju lokalnego.

Innowacyjność badana na poziomie LGD, aby została uznana za wartościową i przyczyniającą się do rozwoju lokalnego powinna wpisywać się w definicję:

- nowego produktu i nowej usługi - dla operacji komercyjnych i pozarolniczych funkcji małych gospodarstw,
- niestandardowych lub proekologicznych rozwiązań konstrukcyjnych, technologicznych, architektonicznych lub/i partycypacyjne wykorzystanie powstałej infrastruktury (współpraca międzysektorowa służąca realizacji celów inwestycji, wykorzystanie potencjału obiektu) - dla operacji z zakresu infrastruktury publicznej,
- nowych i/lub unikalnych rozwiązań w dziedzinie kultury, animacji, edukacji z wykorzystaniem nowych technologii – dla operacji z zakresu włączenia społecznego,
- niestandardowych sposobów wykorzystania lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych, z uwzględnieniem pozytywnego wpływu na ich ochronę - dla projektów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

Udowodnienie innowacyjności będzie leżeć po stronie wnioskodawcy i wynikać ma z opisu operacji, która oceniana będzie za brak lub istnienie innowacyjności na obszarze całej LGD.

LGD w ramach planu komunikacji podejmie trud animacji podmiotów z obszaru LSR do wprowadzania innowacji w swoich projektach, **szczególnie ujęcia działań innowacyjnych w koncepcjach inteligentnej wsi w przedsięwzięciu P.3.1. Przygotowanie i wdrażanie koncepcji inteligentnych wsi min. pokazując dobre praktyki podczas wizyt studyjnych ukierunkowanych na innowacje lub przygotowując odpowiednią tematykę spotkań i szkoleń w tym zakresie. Innowacje powinny zawierać wszystkie koncepcje inteligentnej wsi, które zostaną opracowane w ramach projektu grantowego, a następnie wdrażane w trybie projektu grantowego i dużych zadań inwestycyjnych. Zaplanowane działania innowacyjne w tych koncepcjach powinny mieć na celu zwiększenie konkurencyjności i atrakcyjności swoich miejscowości, poprawę jakości życia mieszkańców oraz zrównoważony rozwój LGD.**

Innowacje zostaną również wdrożone w realizacji operacji własnych w przedsięwzięciu **P.3.3. Animowanie aktywności osób w niekorzystnej sytuacji**, szczególnie dla młodych ludzi oraz w projektach partnerskich w zakresie wzmacniania tożsamości lokalnej i promocji marki regionu - **P.1.3. Wzmacnianie tożsamości lokalnej i promocja marki Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów**. **Wprowadzenie nowatorskich narzędzi komunikacji i wsparcia grup docelowych, a także zaplanowanie i realizacja koncepcji inteligentnej wsi z innowacjami, w odpowiedzi na ich realne problemy i potrzeby, wpłynie na wartość dodaną LSR oraz zrównoważony rozwój, czyli przyczynią się do poprawy warunków życia mieszkańców, jednocześnie zachowując równowagę z ekologią i środowiskiem.**

Niezwykle ważne jest, aby innowacje znalazły się również w projektach komercyjnych w konkursach organizowanych w przedsięwzięciach **P.2.1. Stymulowanie przedsiębiorczości i innowacyjności**, **P.2.2. Wsparcie branży czasu wolnego** oraz **P.2.3. Stymulowanie pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych**, w związku z czym waga tego kryterium będzie duża a udowodnienie innowacyjności będzie leżeć po stronie wnioskodawcy, który wykaże, że jego produkt lub usługa jest nowy na obszarze LSR. W związku z czym LGD będzie animować poszczególne grupy potencjalnych wnioskodawców zainteresowane wsparciem do poszukiwania w swoich pomysłach biznesowych innowacyjnych rozwiązań, przynajmniej w skali LGD.

W celu stymulowania rozwoju społeczno-gospodarczego regionu LGD będzie wspierać szczególnie sieci współpracy pomiędzy podmiotami z różnych sektorów wewnątrz, jak i na zewnątrz obszaru LSR, aby przy wsparciu środowisk naukowych korzystać z wymiany wiedzy, doświadczeń, innowacji technologicznych i biznesowych. Samorządy i mieszkańcy oczekują, że taka współpraca przyczyni się do wzrostu konkurencyjności marki Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów, a przez to lokalnych przedsiębiorstw, sektora usługowego, wzrostu zatrudnienia oraz generowania nowych pomysłów i rozwiązań. Dotychczasowa współpraca z

instytucjami naukowo-badawczymi, a także z innymi Geoparkami w Światowej Sieci UNESCO potwierdza, że dalsze inwestowanie w edukację i szkolenia to kluczowa metoda wdrażania innowacji. Poprzez organizację warsztatów, szkoleń i wizyt studyjnych w ramach zaplanowanych przedsięwzięć w LSR, LGD przyczyni się do zwiększenia kompetencji i wiedzy członków lokalnych społeczności, co przyniesie efekty w postaci podnoszenia kwalifikacji, tworzenia talentów lokalnych, zwiększenia potencjału innowacyjnego i zdolności adaptacyjnych wobec zmian społeczno-gospodarczych.

Natomiast realizacja zaplanowanych projektów partnerskich w **P.1.3. Wzmacnianie tożsamości lokalnej i promocja marki Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów** może przyczynić się do przepływu innowacji i wiedzy do regionu.

Kryterium operacji realizowanych w partnerstwie odnosi się do stopnia zaangażowania partnerów w realizację strategii. Partnerstwo oznacza współpracę między interesariuszami, której zasady i podział zadań oraz zobowiązania finansowe i niefinansowe reguluje umowa o współpracy. Operacja realizowana w partnerstwie jest uważana za bardziej skuteczną i może przyczynić się do większej skuteczności założonych w ramach LSR celów. Partnerstwo takie może też przyczynić się do zwiększenia zaangażowania społecznego i poprawy koordynacji działań prowadzonych przez LGD. Dlatego też LGD w możliwych zakresach, szczególnie w obszarze dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego w przedsięwzięciach **P.1.1. Wsparcie działań na rzecz zachowania zasobów przyrodniczych i kulturowych regionu, P.1.2. Wsparcie działań na rzecz rozwoju zrównoważonej turystyki oraz P.1.3. Wzmacnianie tożsamości lokalnej i promocja marki Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów**, będzie premiować w ramach oceny zgodności z lokalnymi kryteriami wyboru projekty, złożone do jednego konkursu w partnerstwie min. dwóch podmiotów, których założenia wzmocnią realizację wskaźników oraz przyczynią się do wartości dodanej Lidera. Podejmowanie współpracy różnych instytucji w tych zakresach ma istotne znaczenie dla spełnienia standardów Światowej Sieci Geoparków UNESCO, **do której aspiruje region w skład której wchodzi większość obszaru objętego LSR. Najtrudniej będzie wypracować partnerstwa w konkursach komercyjnych, z uwagi na zobowiązania finansowe, różny poziom rozwoju i odpowiedzialności i czasami aspekt rywalizowania na rynku lokalnym.** Jednakże, dotychczasowe działania podejmowane przez poszczególnych partnerów biznesowych promujących się pod szyldem wspólnej oferty „Paszport Odkrywcy Krainy Wygasłych Wulkanów”, „Kaczawska Sieć Współpracy”, czy „GeoTrip” pokazują, że przedsiębiorcy lokalni są w stanie zrealizować operacje w partnerstwie. W związku z czym LGD w ramach planu komunikacji podejmie trud animacji wszystkich podmiotów z obszaru LSR do współpracy i kojarzenia partnerów, a następnie wesprze ich w przygotowaniu i realizacji takich projektów.

4. Projekty grantowe i operacje własne

LSR będzie wspierać przygotowanie koncepcji inteligentnych wsi, a następnie wdrażanie jej elementów z wykorzystaniem nowoczesnych technologii i innowacji w celu poprawy jakości życia mieszkańców wiejskich, rozwijania gospodarki lokalnej, ochrony środowiska i zapewnienia zrównoważonego rozwoju regionu poprzez wcześniejsze animowanie społeczności wiejskiej do udziału w **projekcie grantowym na przygotowanie max. 14 koncepcji inteligentnych wsi**, które będą mogły być wdrożone w planie krótkoterminowym – poprzez kolejne wsparcie finansowe w następnym **projekcie grantowym dedykowanym dla wdrożenia jej działań**, nie wymagających dużych nakładów finansowych. Natomiast plan długofalowy - inwestycyjny tych koncepcji będzie mógł być realizowany poprzez wsparcie w ramach konkursu, w ramach którego premiowane będą te inwestycje, które będą wdrażały koncepcje inteligentnej wsi.

Ponadto LGD planuje przeprowadzenie **projektu grantowego z zakresu kształtowania świadomości obywatelskiej** o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z

wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych oraz projekt grantowy z zakresu wzmacniania tożsamości lokalnej i promocji marki Geoparku KWW.

Wskazane w potrzebach mieszkańców przedsięwzięcia z zakresu aktywizacji, integracji i edukacji wskazanych w LSR grup w niekorzystnej sytuacji oraz grup docelowych nie cieszą się wysokim zainteresowaniem ze strony organizacji pozarządowych. Doświadczenia dotychczasowe potwierdziły, że podmioty społeczne, które nie mogą uzyskać w ramach tych projektów dofinansowania na koordynację i księgowo-administracyjną obsługę nie chcą aplikować w naszych konkursach na zasadach refundacji kosztów i zadaniach obejmujących obszar całego LGD. Zasadna jest więc realizacja operacji własnych przez LGD, która posiada potencjał kadrowy i finansowy oraz zagwarantuje dostęp wszystkich mieszkańców obszaru. Po spełnieniu przez operacje własne LGD podstawowych warunków przyznania pomocy oraz zasad konkurencyjności względem operacji planowanych przez innych wnioskodawców, jeżeli nie znajdują się potencjalni wnioskodawcy LGD będzie chciała wdrożyć w życie 5 operacji dostępnych dla wskazanych grup o charakterze niekomercyjnym w ramach przedsięwzięcia z celu **C.2. Przeciwdziałanie marginalizacji regionu Partnerstwa Kaczawskiego, P.2.1. Stymulowanie przedsiębiorczości i innowacyjności** - dla potencjalnych wnioskodawców na podjęcie lub rozwój działalności gospodarczej (mieszkańcy obszaru z uwzględnieniem młodzieży, seniorów i osób z niepełnosprawnościami oraz kobiet, producenci lokalni i rękodzielnicy, przedsiębiorcy z branży czasu wolnego, podmioty tworzące markę lokalną) w celu ukierunkowania ich przyszłych zamierzeń biznesowych na specyfikę i potrzeby obszaru pod względem innowacyjności i zrównoważonego rozwoju Krainy Wygasłych Wulkanów. Pozostałe operacje zamierzamy zrealizować w celu **C.3. Aktywizacja mieszkańców regionu Partnerstwa Kaczawskiego w przedsięwzięciach: P.3.2. Kształtowanie świadomości obywatelskiej** - dla liderów lokalnych ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży, seniorów i osób z niepełnosprawnościami oraz osób w niekorzystnej sytuacji - kobietom, organizacjom pozarządowym i kołom gospodyń wiejskich i **P.3.3. Animowanie aktywności osób w niekorzystnej sytuacji** - bezpośrednio dedykowane młodzieży, seniorom i osób z niepełnosprawnościami oraz kobietom jako liderkom lokalnym reprezentującym również lokalne organizacje pozarządowe i koła gospodyń wiejskich (KGW).

Poziom wszystkich zaplanowanych operacji nie przekracza dostępnego limitu na operacje własne tj. 20% środków na komponent Wdrażanie LSR.

ROZDZIAŁ VIII. PLAN DZIAŁANIA

Wdrażanie strategii dla Partnerstwa Kaczawskiego w celu dynamicznego i zrównoważonego rozwoju regionu, poprzez ochronę dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego i poprawę jakości życia mieszkańców odbywać się będzie zgodnie z założonym Planem działania (zał. nr 1), którego realizację zaplanowano do 2029 roku. Z uwagi na dotychczasowe doświadczenia i zakres planu finansowego i planu wykorzystania budżetu przyjęto, że pierwsze wskaźniki i poziom zakontraktowanych środków finansowych zostaną osiągnięte najwcześniej w 2025 roku, choć działania w tym zakresie rozpoczną się natychmiast po podpisaniu umowy ramowej na realizację LSR oraz zatwierdzeniu innych stosownych procedur i dokumentów. Harmonogram osiągania poszczególnych celów obejmuje przygotowanie i realizację operacji własnych LGD oraz planowanie naborów dla projektów grantowych, projektów partnerskich oraz pozostałych konkursów dla mieszkańców i instytucji, z uwzględnieniem ich wcześniejszej animacji. Aby osiągnąć kluczowe efekty obejmujące aktywizację społeczno-gospodarczą mieszkańców oraz poprawę infrastruktury publicznej, zaplanowano w pierwszej kolejności realizację przedsięwzięć w zakresie projektów grantowych na przygotowanie koncepcji inteligentnych wsi oraz operacje własne stymulujące do przedsiębiorczości z uwzględnieniem innowacji i obszarów tematycznych LSR oraz operacje aktywizujące liderów wiejskich, w tym seniorów i młodzież. Z uwagi na długą procedurę weryfikacji i realizacji projektów inwestycyjnych, w kolejnym kroku zaplanowano realizację przedsięwzięć w zakresie poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej oraz przedsięwzięć z zakresu zachowania zasobów kulturowych i

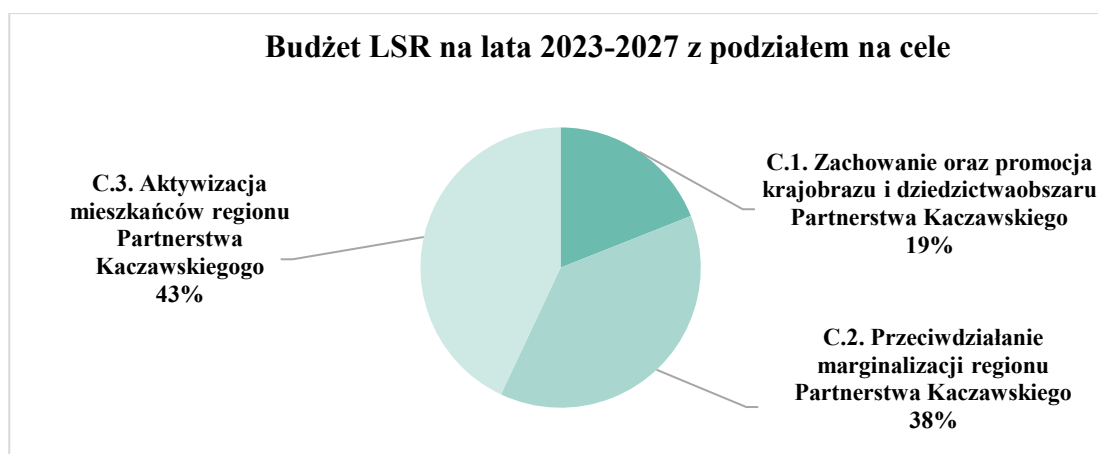
przyrodniczych oraz wsparcia obiektów turystycznych. Podobnie dłuższego czasu na realizację wymagają inwestycje związane z przedsiębiorczością, więc realizację konkursów w zakresie tworzenia i rozwoju firm, w tym wsparcia małych gospodarstw rolnych, przewidujemy również w pierwszej połowie realizacji LSR.

LGD będzie realizowała Plan działania (zał.1) i Plan wykorzystania budżetu LSR (zał.4) zgodnie z regulacjami prawnymi, które wskazują osiągnięcie kamieni milowych na poziomie 40% udzielonego wsparcia do 30.06.2026 roku oraz na poziomie 80% - do 31.12.2027 roku. Harmonogram naborów zostanie przygotowany racjonalnie do możliwości logistycznych biura LGD oraz możliwości finansowych Stowarzyszenia w sytuacji projektów grantowych i operacji własnych, aby uchronić się przed utratą płynności finansowej LGD.

Poziom przyjętych do realizacji wskaźników produktu i rezultatu został oszacowany na podstawie dotychczasowego doświadczenia, zgłaszanych potrzeb oraz potencjału przyszłych wnioskodawców. Wysokości wsparcia wynikają z przepisów regulujących wdrażanie LSR, zostały zaplanowane z ograniczeniem maksymalnych kwot w poszczególnych konkursach i będą bezpośrednio wynikały z obowiązku osiągnięcia założonych wskaźników i realnego kursu euro.

ROZDZIAŁ IX. PLAN FINANSOWY LSR

LSR jest planem jednofunduszowym i będzie finansowana tylko z **PS WPR 2023-2027**. Zgodnie z ilością mieszkańców obszaru objętego LSR poziom wsparcie to **2 762 500 euro**, w tym **2 250 000 euro na komponent wdrażania LSR** oraz **512 500 euro na zarządzanie LSR**. Najwięcej, bo 43% budżetu przeznaczono na cel **C.3. Aktywizacja mieszkańców regionu Partnerstwa Kaczawskiego**, następnie 38% na cel **C.2. Przeciwdziałanie marginalizacji regionu Partnerstwa Kaczawskiego**, a 19% na cel **C.1. Zachowanie oraz promocja krajobrazu oraz dziedzictwa obszaru Partnerstwa Kaczawskiego**. Budżet został szczegółowo przedstawiony w Planie Działania (zał. 1).

Źródło: opracowanie własne

W związku z niewystarczającymi środkami z Interwencji Leader, Lokalna Grupa Działania oraz jej członkowie planują pozyskiwać dodatkowe środki na realizację zaplanowanych przedsięwzięć, min. z innych źródeł: Program wieloletni na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021-2025, Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (FIO), Rządowy Program Fundusz Młodzieżowy na lata 2022–2033, a także konkursy ofert na realizację zadań publicznych Zarządu Województwa Dolnośląskiego i powiatów. Ponadto organizacje pozarządowe i grupy nieformalne mogą korzystać z programu „Działaj Lokalnie” Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. W/w potencjalne źródła finansowania są przede wszystkim uzasadnione stwierdzonymi potrzebami i zakresem wsparcia wskazanym w LSR. Pokazuje to poniższa analiza.

Celem **Programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021-2025** jest zwiększenie uczestnictwa osób starszych we wszystkich dziedzinach życia społecznego, co bardzo dobrze wpisuje się w Cel 1, Przedsięwzięcie *P.1.3 Wzmacnianie tożsamości lokalnej i promocja marki Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów*, ponieważ może wesprzeć różne inicjatywy, które miałyby wzmocnić tożsamość lokalną seniorów i podnieść świadomość o ich miejscu zamieszkania, a połączone to jak najbardziej może być z promocją marki Geopark Kraina Wygasłych Wulkanów. Program ten mógłby również wesprzeć realizację Przedsięwzięcia *P.3.2. Kształtowanie świadomości obywatelskiej*, ponieważ może wspierać kształtowanie świadomości obywatelskiej wśród osób starszych, a poprzez aktywizację seniorów także Przedsięwzięcie *P.3.3 Animowanie aktywności osób w niekorzystnej sytuacji*.

Celem **Funduszu Inicjatyw Obywatelskich (FIO)** jest zwiększenie zaangażowania obywateli i organizacji pozarządowych w życie publiczne. Wspierane są działania, które m.in. angażują obywateli i dają im możliwość aktywnego działania oraz łączenia aktywności ze zdobywaniem wiedzy w sferze działań obywatelskich, a także działania wzmacniające III sektor. Cele te doskonale pasują do wsparcia realizacji naszych trzech różnych przedsięwzięć LSR: Przedsięwzięcie *P.1.3. Wzmacnianie tożsamości lokalnej i promocja marki Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów*, Przedsięwzięcie *P.3.2. Kształtowanie świadomości obywatelskiej* oraz Przedsięwzięcie *P.3.3. Animowanie aktywności osób w niekorzystnej sytuacji*.

Głównym celem **Rządowego Programu Fundusz Młodzieżowy na lata 2022–2033** jest zwiększenie zaangażowania młodzieży i młodzieżowych organizacji pozarządowych w życie publiczne poprzez wsparcie inicjatyw młodzieżowych, wzrost ich znaczenia w życiu publicznym oraz wzmocnienie instytucjonalne. Cel tego programu świetnie koreluje z naszymi przedsięwzięciami: *P.1.3. Wzmacnianie tożsamości lokalnej i promocja marki Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów*, *P.3.2. Kształtowanie świadomości obywatelskiej* oraz *P.3.3. Animowanie aktywności osób w niekorzystnej sytuacji*.

Konkursy ofert na realizację zadań publicznych m.in. z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, edukacji i turystyki, organizowane są corocznie przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego oraz powiaty. Promocja twórczości lokalnej i rękodzielnictwa, rozwój turystyki na obszarach wiejskich i promocja regionu czy integracja mieszkańców znakomicie wpisują się do potencjalnego wsparcia realizacji naszych czterech przedsięwzięć: *P.1.2 Wsparcie działań na rzecz rozwoju zrównoważonej turystyki*, *P.1.3. Wzmacnianie tożsamości lokalnej i promocja marki Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów*, *P.3.2. Kształtowanie świadomości obywatelskiej*, *P.3.3. Animowanie aktywności osób w niekorzystnej sytuacji*. Do tej pory LGD aktywnie sięgała po środki z tych konkursów w ramach wspierania rękodzielników, wytwórców, KGW, zespoły ludowe oraz mieszkańców, organizując corocznie Kaczawskie Jarmarki Bożonarodzeniowe.

Na terenie LGD funkcjonuje od 2006 roku **Program „Działaj Lokalnie”** finansowany ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, a realizowany przez Akademię Rozwoju Filantropii w Polsce za pośrednictwem Ośrodków Działaj Lokalnie (ODL). Na obszarze LGD Partnerstwo Kaczawskie taką rolę pełni Stowarzyszenie Kaczawskie. Głównym celem Programu jest wspieranie i aktywizowanie lokalnych społeczności na terenach wiejskich i w małych miastach poprzez projekty obywatelskie, które służą pobudzaniu aspiracji rozwojowych i poprawie jakości życia oraz przyczyniają się do budowy kapitału społecznego. Z Programu mogą korzystać zarówno organizacje pozarządowe, jak i grupy nieformalne. Projekty mogą być realizowane na obszarze wszystkich gmin LGD. Program „Działaj Lokalnie” poprzez niewielkie granty od początku wspierał członków LGD i uczył ich pisania i rozliczania projektów społecznych i jest

swoimi celami bardzo zbliżony do założeń LSR we wszystkich celach i przedsięwzięciach niekomercyjnych, tj. cel **C.1. Zachowanie oraz promocja krajobrazu i dziedzictwa obszaru Partnerstwa Kaczawskiego**, ponieważ wspiera m.in. projekty mające na celu ochronę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego wsi, rozwój zrównoważonej turystyki - m.in. zagospodarowanie atrakcyjnych przyrodniczo lub kulturowo miejsc i popularyzacja wiedzy o nich oraz inicjatywy mające na celu wzmacnianie tożsamości lokalnej i promocja marki Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów. W Programie uruchomiona jest specjalna ścieżka tematyczna „*Poznajemy i promujemy Geopark Kraina Wygasłych Wulkanów*”, w której realizowane są projekty ochrony, udostępniania i popularyzacji dziedzictwa geologicznego regionu. Program "Działaj Lokalnie" wpisuje się w cel **C.3. Aktywizacja mieszkańców regionu Partnerstwa Kaczawskiego** wspierając kształtowanie świadomości obywatelskiej. Program dedykowany jest mieszkańcom zrzeszonym w organizacjach lub grupach nieformalnych, którzy zamierzają działać na rzecz swojej miejscowości i społeczności. Program nie tylko wspiera finansowo, ale także rozwija kompetencje lokalnych liderów związane z planowaniem, zarządzaniem i rozliczaniem projektów. LSR i program grantowy są komplementarne w animowaniu aktywności osób w niekorzystnej sytuacji. Część zgłaszanych projektów dotyczy np. aktywizacji seniorów, budowania kompetencji młodzieży w pieczy zastępczej, pomocy osobom z chorobami i niepełnosprawnościami czy wsparcia młodych matek. W małym zakresie, ale chętnie ODL wspiera również inicjatywy mające na celu poprawę dostępu do małej infrastruktury publicznej. Dzięki realizowanym projektom powstają nowe miejsca spotkań, rekreacji i wydarzeń kulturalnych.

ROZDZIAŁ X. MONITORING I EWALUACJA

Skuteczne wdrażanie strategii będzie możliwe dzięki zapewnieniu aktywnego udziału mieszkańców w procesie oceny postępów realizacji LSR, jak i ocena sposobu funkcjonowania LGD. Jest to bezpośrednia kontynuacja działań o charakterze partycypacyjnym zainicjowanych na etapie tworzenia LSR. Gromadzenie i analiza danych określających postępy w osiągnięciu założonych celów oraz rozbieżności stanu faktycznego z pożądanym, prowadzone będą w ramach bieżącego monitoringu oraz okresowych ewaluacji.

Monitoring będzie miał charakter ciągły i polegający na bieżącym zbieraniu i analizowaniu danych dotyczących przebiegu wdrażania LSR. Dane będą zbierane przez biuro LGD, przede wszystkim z zakresu komponentu Wdrażanie LSR oraz osobno z Komponentu Zarządzanie, na potrzeby sprawozdawczości rocznej z realizacji LSR i funkcjonowania LGD oraz składania ankiet monitorujących i wniosków o płatność, a także badania skuteczności doradztwa i animacji prowadzonych przez pracowników LGD. Informacje te będą również wykorzystywane w procesie zarządzania LSR, w tym podejmowaniu decyzji i planowaniu działań naprawczych. Regularnemu monitorowaniu podlegać będą wskaźniki postępów w realizacji celów, terminowa realizacja planu komunikacji i działań animacyjnych, wykorzystanie środków finansowych w obydwóch komponentach oraz poziom zaangażowania mieszkańców we wszystkich działaniach, aby upewnić się, że proces realizacji LSR jest transparentny i partycypacyjny. Biuro LGD będzie pozyskiwać dane za pomocą dostępnych narzędzi internetowych i komunikacyjnych, np. ankiety, analizy dokumentów i danych statystycznych, wywiady. Monitoring przeprowadzany będzie w rocznych przedziałach czasowych, co pozwoli na uzyskanie wiarygodnej informacji na temat: postępu lub regresu w realizacji wskaźników, skuteczności podejmowanych działań i stopnia ich realizacji oraz wskazywania ewentualnych obszarów, w których konieczne są korekty. Wyniki monitoringu będą następnie wykorzystywane do oceny postępu w realizacji celów LSR i procesu ewaluacji wykraczającego poza funkcje monitoringu.

Ewaluacja LSR jest procesem oceny efektów działań podejmowanych na rzecz rozwoju lokalnego, na podstawie uprzednio przyjętych kryteriów i wskaźników. Polega na dokładnej analizie wyników monitoringu LSR oraz oceny zrealizowanych działań i ich wpływu na rozwój naszego obszaru. Wyniki ewaluacji są wykorzystywane do określenia, czy cele i wskaźniki LSR zostały zrealizowane, a także do identyfikacji dobrych praktyk i obszarów, w których należy wprowadzić zmiany. Podstawową funkcją ewaluacji będzie dostarczanie rekomendacji i analiz

pozwalających na doskonalenie działań prowadzących do realizacji założonych celów strategicznych. Przedmiotem planowanych badań ewaluacyjnych będzie funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania poprzez badanie realizacji planu komunikacyjnego oraz świadczonego doradztwa i innych działań animacyjnych LGD z uwzględnieniem adekwatności i efektywności animacji skierowanej do grup w niekorzystnej sytuacji, osób młodych oraz seniorów. Ewaluacji poddane będą też zapisy regulaminów, statutu, procedur, kryteriów, organizacji naborów, dokonywanych zmian w LSR, pracy organów i biura LGD.

Najważniejszym elementem ewaluacji wdrażania LSR jest badanie poziomu partycypacji mieszkańców, inkluzyjności i włączenia społecznego, aby zapewnić uczestnictwo różnych grup społecznych w planowaniu i realizacji LSR, ze szczególnym uwzględnieniem osób w niekorzystnej sytuacji, osób młodych i seniorów. Ewaluacja powinna zbadać poziom osiągnięcia celów, przedsięwzięć, wskaźników i budżetu LSR (np. kamieni milowych), co pozwoli ocenić, czy postępy są zgodne z założeniami strategii rozwoju lokalnego, a także powinna obejmować analizę kosztów i korzyści działań LGD, aby określić, czy środki finansowe były wykorzystywane efektywnie, strategia była skuteczna a działania realizowane w jej ramach przyczyniły się do osiągnięcia celów. Warto też ocenić, jakie trudności napotkano podczas realizacji strategii i jakie sukcesy udało się osiągnąć, jaką uzyskało się wartość dodaną. Wszystkie te elementy powinny być wzięte pod uwagę podczas ewaluacji LSR, aby dokładnie ocenić postępy w realizacji strategii rozwoju lokalnego i reagować odpowiednio szybko na zmiany.

Ewaluacja wewnętrzna będzie przeprowadzona w połowie realizacji LSR w formie autoewaluacji, przez pracowników Biura LGD i organy LGD. Natomiast badanie końcowe podsumowujące cały okres wdrażania strategii jako ewaluację zewnętrzną w roku 2029, dokonają neutralni, niezaangażowani w proces wdrażania strategii eksperci zewnętrzni, zgodnie z regulacjami prawnymi.

Aby zapewnić wysoką jakość badań, zakłada się stosowanie triangulacji metod i źródeł danych. Wyniki z ewaluacji wewnętrznych i zewnętrznych oraz monitoringu opracowane zostaną w formie raportów, zawierających analizę danych i rekomendacje, które posłużą LGD do wdrażania usprawnień w procesie realizacji strategii. Zebrane dane posłużą również do przygotowania i przeprowadzenia aktualizacji założeń strategii, a także w identyfikacji obszarów, w których konieczne są nowe działania, aby osiągnąć cele strategii rozwoju lokalnego. Wyniki te zostaną upowszechnione za pomocą narzędzi komunikacyjnych, dzięki czemu interesariusze uzyskają aktualne informacje dotyczące postępów we wdrażaniu LSR.

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY:

1. *Poradnik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie opracowania Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2014-2020*. Warszawa 2015. Wydanie III uzupełnione i zaktualizowane.
2. *Partycypacja Publiczna Krok Po Kroku. Antologia Tekstów. Wybór i Opracowanie Oktawiusz Chrzanowski*. Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych. Warszawa 2014.
3. *Jak osiągnąć lepszy rozwój społeczności. Podręcznik do planowania w ewaluacji Model ABCD*. Alan Barr, Stuart Hashagen. *Podręcznik do nauki ewaluacji i planowania w rozwoju społeczności LEAP*. Alan Barr, Jane Dailly. Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL. Warszawa 2013.
4. *Baza dobrych praktyk partycypacji prowadzona w ramach projektu Decydujemy Razem*, www.dobrepraktyki.decydujemyrazem.pl.
5. *Kraina Wygasłych Wulkanów. 100 Najciekawszych miejsc*, Piotr Migoń, Wydawnictwo Turystyczne PLAN, Wydanie I 2020.
6. *Aktywizacja Społeczna Osób Starszych*. Tomasz Schimanek - <https://lokalnepartnerstwa.org.pl>.
7. *Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030*.
8. *Program Europejskie Fundusze dla Dolnego Śląska 2021-2027*.
9. *Projekt Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej*.
10. *Projekt Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Legnicko-Głogowskiego Obszaru Funkcjonalnego*.
11. *Projekt Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej*.
12. *Frekwencja w atrakcjach turystycznych w roku 2021*, Prof. AWF dr hab. Z.Kruczek, Współpraca mgr K.Nowak, Polska Organizacja Turystyczna, 2022.
13. *Raport Smart Village wzmocnienie potencjałów terytorialnych LGD Partnerstwo Kaczawskie*, opracowanie: dr Agnieszka Sobala-Gwosdz – Instytut Rozwoju Miast i Regionów, dr hab. Krzysztof Gwosdz, prof. UJ – Uniwersytet Jagielloński, dr Marcin Baron – Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, 2022.
14. *RAPORT Co nas czeka w perspektywie strategii?- Analiza uwarunkowań zewnętrznych realizacji przyszłej strategii LGD Partnerstwo Kaczawskie* dr Marcin Baron – Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, 2022.
15. *Raport podsumowujący ze spotkań konsultacyjnych na obszarze LGD Partnerstwo Kaczawskie zorganizowanych między sierpniem i wrześniem 2022 r.*, Damian Dec, 2022.
16. *Raport z Kaczawskiego Forum Młodzieży 2022 dla młodzieży z gmin członkowskich Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Kaczawskie”*, Marta Kusiak, 2022.

SPIS TABEL:

1. *Wykaz gmin na obszarze LGD Partnerstwo Kaczawskie*.
2. *Analiza SWOT LGD Partnerstwo Kaczawskie*.
3. *Podmioty gospodarki w rejestrze REGON wg klas wielkości zatrudnienia*.
4. *Liczba obiektów hotelarskich w powiatach z podziałem na rodzaj na koniec 2022 r.*
5. *Obiekty w poszczególnych gminach posiadające zaplecze sportowo – rekreacyjne w 2021 r.*
6. *Liczby bezrobotnych zarejestrowanych i liczba ludności w wieku produkcyjnym na obszarze Partnerstwa Kaczawskiego wg stanu na koniec 2020 r.*
7. *Bezrobotni zarejestrowani ogółem oraz z podziałem na grupy na koniec 2022 r.*
8. *Wykaz organizacji społecznych na obszarze LGD Partnerstwo Kaczawskie na dzień 30.04.2023r.*
9. *Liczba mieszkańców obszaru LSR na koniec 2015 i 2020 r.*
10. *Przyrost naturalny i saldo migracji stan na 2020 r.*
11. *Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na obszarze LSR na 31.12.2020 r.*
12. *Grupy o szczególnych potrzebach objęte pomocą społeczną na obszarze LGD w latach 2020-2022.*
13. *Obiekty wyposażone w udogodnienia dla osób niepełnosprawnych ruchowo.*
14. *Liczba osób odwiedzających w obiekty turystyczne w latach 2020-2022.*
15. *Liczba gospodarstw agroturystycznych w latach 2013 i 2020.*
16. *Tematyka zajęć oferowanych w zagrodach edukacyjnych na obszarze LGD.*
17. *Zgodność celów i przedsięwzięć Lokalnej Strategii Rozwoju z Zintegrowanymi Inwestycjami Terytorialnymi objętymi obszarem LSR.*
18. *Cele i przedsięwzięcia na lata 2023-2027.*

ZAŁĄCZNIKI DO LSR:

1. Cele i przedsięwzięcia

BUDŻET (W EUR)	PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH CELU:	GRUPY DOCELOWE	SPOSÓB REALIZACJI
417 000	Cel 1. Zachowanie oraz promocja krajobrazu i dziedzictwa obszaru Partnerstwa Kaczawskiego		
193 500	P.1.1. Wsparcie działań na rzecz zachowania zasobów przyrodniczych i kulturowych regionu	właściciele zabytków i miejsc cennych przyrodniczo, mieszkańcy obszaru LGD i turyści	konkurs (<i>ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi</i>) animacja podmiotów z obszaru LGD do współpracy z innymi podmiotami oraz przygotowania projektów ukierunkowanych na innowacje
150 500	P.1.2. Wsparcie działań na rzecz rozwoju zrównoważonej turystyki	mieszkańcy obszaru LGD ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży, seniorów i osób z niepełnosprawnościami oraz osób w niekorzystnej sytuacji, liderzy lokalni, turyści	konkurs (<i>poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej</i>) animacja podmiotów z obszaru LGD do współpracy z innymi podmiotami z obszaru LGD w celu skojarzenia partnerów do projektów realizowanych w partnerstwie
73 000	P.1.3. Wzmacnianie tożsamości lokalnej i promocja marki Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów	mieszkańcy obszaru LGD z uwzględnieniem młodzieży, seniorów i osób z niepełnosprawnościami, liderzy lokalni, producenci lokalni i rękodzielnicy, podmioty tworzące markę lokalną, turyści	~~projekt grantowy operacja własna (ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi);~~ animacja podmiotów i mieszkańców z obszaru LGD do udziału w projekcie grantowym projekty partnerskie, w tym międzynarodowe animacja podmiotów z obszaru LGD do współpracy z innymi podmiotami spoza LGD i kraju w celu skojarzenia partnerów do projektów partnerskich, w tym projektów międzynarodowych
855 300 854 918,73	Cel 2. Przeciwdziałanie marginalizacji regionu Partnerstwa Kaczawskiego		
145 400 145 018,73	P.2.1. Stymulowanie przedsiębiorczości i innowacyjności	potencjalni wnioskodawcy: mieszkańcy obszaru z uwzględnieniem młodzieży, seniorów i osób z niepełnosprawnościami oraz kobiet, producenci lokalni i rękodzielnicy, przedsiębiorcy z branży czasu wolnego, podmioty tworzące markę lokalną	operacja własna (<i>kształtowanie świadomości obywatelskiej</i>), konkurs (<i>rozwój przedsiębiorczości, poprzez tworzenie działalności gospodarczej</i>) animacja podmiotów i mieszkańców z obszaru LGD do współpracy z innymi podmiotami oraz przygotowania projektów ukierunkowanych na innowacje
580 700	P.2.2. Wsparcie branży czasu wolnego	lokalni przedsiębiorcy działający w branży czasu wolnego, turyści	konkurs (<i>rozwój przedsiębiorczości, poprzez rozwijanie działalności gospodarczej</i>) animacja podmiotów i mieszkańców z obszaru LGD do współpracy z innymi podmiotami oraz przygotowania projektów ukierunkowanych na innowacje
129 200	P.2.3. Stymulowanie pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych	małe gospodarstwa rolne, które prowadzą lub będą chciały utworzyć agroturystykę lub będą chciały utworzyć zagrodę edukacyjną, turyści	konkurs (a) <i>rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia lub rozwijania gospodarstw agroturystycznych,</i> b) <i>rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia zagród edukacyjnych)</i>

977 700	Cel 3. Aktywizacja mieszkańców regionu Partnerstwa Kaczawskiego		
72 400	P.3.1. Przygotowanie i wdrażanie koncepcji inteligentnych wsi	mieszkańcy obszaru LGD ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży, seniorów i osób z niepełnosprawnościami oraz osób w niekorzystnej sytuacji, liderzy lokalni, JST, NGO, KGW	przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi, (kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych) animacja podmiotów i mieszkańców z obszaru LGD do udziału w projekcie grantowym przygotowania koncepcji i projektów ukierunkowanych na innowacje
66 700	P.3.2. Kształtowanie świadomości obywatelskiej	mieszkańcy obszaru LGD ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży, seniorów i osób z niepełnosprawnościami oraz osób w niekorzystnej sytuacji -kobiety, liderzy lokalni, JST, NGO, KGW	operacja własna (<i>kształtowanie świadomości obywatelskiej</i>), projekt grantowy, (<i>kształtowanie świadomości</i>), animacja podmiotów i mieszkańców z obszaru LGD do udziału w projekcie grantowym w celu przygotowania projektów ukierunkowanych na innowacje animacja mieszkańców z obszaru LGD zachęcająca do udziału w projekcie dla liderów lokalnych, w tym młodzieży, seniorów i osób z niepełnosprawnościami oraz osób w niekorzystnej sytuacji - kobiet
64 400	P.3.3. Animowanie aktywności osób w niekorzystnej sytuacji	mieszkańcy obszaru LGD ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży, seniorów i osób z niepełnosprawnościami oraz osób w niekorzystnej sytuacji - kobiety, liderzy lokalni, NGO, KGW	operacja własna (<i>włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji</i>) animacja mieszkańców z obszaru LGD zachęcająca do udziału w projekcie dla młodzieży, seniorów i osób z niepełnosprawnościami oraz osób w niekorzystnej sytuacji - kobiet
774 200	P.3.4. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	mieszkańcy obszaru LGD, w tym także przedstawiciele grup osób w niekorzystnej sytuacji, turyści	konkurs (<i>poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej</i>) animacja podmiotów z obszaru LGD do przygotowania projektów ukierunkowanych na innowacje i poprawę dostęp dla osób w niekorzystnej sytuacji – seniorów i osób z niepełnosprawnościami, młodzieży
2 250 000	RAZEM LSR		

2. Plan działania

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
		Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	
C.1.	Zachowanie oraz promocja krajobrazu i dziedzictwa obszaru Partnerstwa Kaczawskiego													
Przedsięwzięcie P.1.1	Liczba wspartych obiektów zabytkowych					3	42,86 %	4	100 %					PS WPR
	Liczba wspartych obiektów przyrodniczych					2	100 %							
Przedsięwzięcie P.1.2	Liczba wspartych obiektów turystycznych					10	100 %							
Przedsięwzięcie P.1.3	Liczba grantów udzielonych na wzmacnianie tożsamości lokalnej i/lub promocję marki Geoparku							10	100 %					
	Liczba projektów partnerskich rozwijających markę lokalną							1	100 %					
	Liczba projektów wymiany doświadczeń realizowanych we współpracy z innymi geoparkami											1	100 %	
C.2.	Przeciwdziałanie marginalizacji regionu Partnerstwa Kaczawskiego													
Przedsięwzięcie P.2.1	Liczba nowopowstałych firm lokalnych					2	50%	2	100 %					PS WPR
	Liczba inicjatyw szkoleniowych/integracyjnych na rzecz branży			1	100 %									

Przedsięwzięcie P.2.2	Liczba wspartych firm lokalnych					3	50 %	3	100 %				
Przedsięwzięcie P.2.3	Liczba wspartych zagród edukacyjnych					2	100 %						
	Liczba wspartych gospodarstw agroturystycznych							2	100 %				
C.3.	Aktywizacja mieszkańców regionu Partnerstwa Kaczawskiego												
Przedsięwzięcie P. 3.1	Liczba udzielonych grantów na opracowanie koncepcji inteligentnych wsi			14	100 %								
	Liczba udzielonych grantów na wdrożenie koncepcji inteligentnych wsi							14	100 %				
Przedsięwzięcie P.3.2	Liczba inicjatyw edukacyjnych wspierających liderów lokalnych			1	100 %								
	Liczba udzielonych grantów z zakresu kształtowania świadomości obywatelskiej w zakresie innowacyjności, cyfryzacji i zrównoważonego rozwoju							14	100 %				
Przedsięwzięcie P. 3.3	Liczba inicjatyw animujących ludzi młodych					1	100 %						
	Liczba inicjatyw integrujących seniorów i osoby z niepełnosprawnościami					1	100 %						
	Liczba inicjatyw aktywizujących środowiska kobiece									1	100 %		

PS WPR

Przedsięwzięcie P.3.4	Liczba wspartych obiektów małej infrastruktury publicznej				10	66,67%	5	100 %				
Wskaźnik rezultatu W.1.1	R.1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom						300 osób				30 osób	
Wskaźnik rezultatu W.1.2	R.27 Realizacja celów środowiskowych lub klimatycznych poprzez inwestycje na obszarach wiejskich				15 operacji		4 operacji					
Wskaźnik rezultatu W.1.3	R.42 Promowanie włączenia społecznego						50 osób					
Wskaźnik rezultatu W.2.1	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich				4 utworzone miejsca pracy		4 utworzone miejsca pracy					
Wskaźnik rezultatu W.2.2	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej				3 przedsiębiorstwa		3 przedsiębiorstwa					
Wskaźnik rezultatu W.2.3	R.42 Promowanie włączenia społecznego		30 osób		2 osoby		2 osoby					
Wskaźnik rezultatu W.3.1	R.40 Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej		14 strategii									
Wskaźnik rezultatu W.3.2	R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie				10000 osób		6400 osób					
Wskaźnik rezultatu W.3.3	R.42 Promowanie włączenia społecznego				280 osób		150 osób		180 osób			

FS WPR

3. Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR	EFS+	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	2 250 000	0	0	2 250 000
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	512 500	0	0	512 500
Razem	2 762 500	0	0	2 762 500

4. Plan wykorzystania budżetu LSR

FUNDUSZ	ŚRODKI ZAKONTRAKTOWANE (W EURO) DO:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE +krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFRR OW	0	0	50100	2,23%	871021	40,94%	365600	57,19%	922479	98,19%	21000	99,14%	19400	100%